ਸੰਪਾਦਕੀ

ਜਨਵਰੀ 2000, ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਵੀ ਹੈ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਨਵੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਨਵੀਆਂ ਬਹਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਦਮਾਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਰੀ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਲੋਂ ਆਪ ਸਭ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਵਾਂ ਸਾਲ, ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕ ਹੋਵੇ।

ਅਸੀਂ ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ 2000 ਸੰਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਸਾਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣਗੇ, Y2k bug ਕਾਰਨ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੰਮ ਕਰਨੋਂ ਰੁਕ ਜਾਣਗੇ, ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਲਗ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਕਿਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਇਤਿਆਦਿ। ਸੰਨ 1000 ਵਿਚ ਵੀ ਐਸਾ ਹੀ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਿਸੰਬਰ 999 ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ, ਜਾਨਵਰ ਝਟਕਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਹੁਣ ਵੀ 2000 ਬਾਰੇ ਕਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਭਿਅਤਾ ਹੀ ਵਿਨਾਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇਗੀ। ਰੋਟੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਘਰ ਲਈ ਲੋਕੀ ਭਟਕਣਗੇ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਸੰਬਰ 99 ਵਿਚ ਹੀ ਹਲਚਲ ਮਚ ਗਈ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਕਢਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਨਵਰੀ 2000 ਵਿਚ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਐਸਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਐਸੀ ਸੋਚਣੀ ਇਕ ਮਾਨਸਿਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ –

ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ॥
ਪੰਨਾ – 4

ਅਸੀਂ ਸਗੋਂ ਵਡਭਾਗੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਦਿਵਸ ਵਿਦਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਸਰਬ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਨਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੌਜੀ ਦੀ ਸਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀਕੁਨ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦਜਨਕ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁੱਗ ਹੈ, ਫੈਕਸ, ਵੈਬਸਾਈਟ, ਇੰਟਰਨੈਟ, ਈ-ਮੇਲ, ਮੋਬਾਈਲ, ਸੀ.ਡੀ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਲਭਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹਨ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਾਢਾਂ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। Y2k bug ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਭਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੁੱਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਭਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ਹਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਪੱਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਲਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਲਕ ਲਭਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਐਲੋਪੈਥੀ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀਆਂ, ਵਰਤ, ਯੋਗ-ਅਭਿਆਸ, ਸਿਮਰਨ, ਧਿਆਨ, ਰਾਗ, ਕੀਰਤਨ, ਹੱਸਣਾ, ਕੂਕਣਾ, ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਲਿਸਟਿਕ ਸੈਂਟਰ ਖੁਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੌਜੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜਿਆ ਹੈ। ਦੌੜ ਭੱਜ ਵੱਧ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਫਿਕਰ, ਡਰ, ਈਰਖਾ, ਦ੍ਵੈਤ ਆਦਿ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੜ ਸੋਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੇਤਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ (equilibrium = ਸਹਿਜ) ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। 15ਵੀਂ, 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਰਬ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਸੀ –

ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ॥
ਪੰਨਾ – 919

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਅਰਥਾਤ 'ਸ਼ਬਦ' ਨਾਲ ਮੇਲ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੇਵਲ 'ਸ਼ਬਦ' ਹੀ ਹੈ। 'ਸ਼ਬਦ' ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚਾਲਕ ਸਕਤੀ ਹੈ, ਕੁਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸਿਰਜਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਦਮਾਨ ਰੂਪ 'ਨਾਮ' ਹੈ –

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥ ***ਪੰਨਾ – 284***

ਸ਼ਬਦ-ਨਾਮ ਮਾਨੋ ਜੀਵਨ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ; ਧੁਰੀ ਤੇ ਕਾਇਮ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ, ਸਤਾਰੇ, ਗ੍ਰਹਿ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹਨ ਅਤੇ ਟਕਰਾਉ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਵਿਸਮਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਦਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਧੁਰੇ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੀਵਨ ਬਲੀਦਾਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਘਰ ਉਜੜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਅਹੂਤੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਮੱਥੇ ਗਹਿਰਾ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਸ਼ਾਲਾ! 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਇਸ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਧੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤੇ ਮੁੜ ਦੁਰਲੱਭ ਦੇਹਾਂ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਹੋਣ, ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣ, ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਆਂ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ, ਪਰਸਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਪਿਆਰ, ਦਇਆ, ਨੇਕੀ, ਹਮਦਰਦੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ; ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਗਰੀਬੀ, ਬੀਮਾਰੀ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਵਿਚ ਨਰਕ ਭੋਗਦੀ ਦਿਸੇ, ਉਥੇ ਸੁਹਿਰਦ ਵਿਕਾਸ਼ਸ਼ੀਲ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮਦਦਗਾਰ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ।

ਅਜਿਹੀ ਕਿਰਿਆ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੌਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸਨੂਈ ਵੰਡਾਂ, ਪਰਸਪਰ ਵੈਰ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਨਿਰਮੂਲ ਜਾਪਣਗੇ। ਦੇਸ਼ਾਂ, ਕੌਮਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਜਾਤਾਂ, ਵਰਣਾਂ, ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਸਮਾਜਾਂ ਦਾ "ਦ੍ਵੈਤ" ਨਿਰਾਰਥਕ ਤੇ ਨਿਰਮੂਲ ਦਿਸੇਗਾ।

ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਇਕ ਏਕਤਾ, ਇਕ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ, ਸਾਰੇ ਧਰਮ, ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ, ਗ੍ਰੰਥ ਇਕੋ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਹੈ-

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ ਏਕ ਏਕ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਪੰਨਾ - 846

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਇਹੋ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਖ, ਅਨੰਦ ਸਹਿਜਮਈ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਹਿਜਮਈ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਣਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਥਾਲ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ - ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ। ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਖਾ ਕੇ, ਭੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਉਧਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹੋ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ॥
ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ॥
ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ॥
ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ॥
ਪੰਨਾ - 1428

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਬੋਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬੋਲ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, 'ਹੁਕਮਾਉ' ਹੈ, ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜੀਵਨ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਜੀਵਨ 'ਬਉਰਾਨਾ' ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ -

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ॥
ਪੰਨਾ - 635

ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੌਜੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ 'ਸ਼ਬਦ' ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆ, ਬਉਰਾਨਾ ਹੋਇਆ, ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਖੇਧਜਨਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ, ਵੱਢੀ, ਲੜਾਈਆਂ, ਝਗੜੇ, ਕਤਲ, ਮੁਕਦਮੇ, ਕੈਦਾਂ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ; ਸਭ ਦਾ ਇਕੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜੋਤਿ ਬੁਝੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ -

ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ॥
ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ॥
ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 13

ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਸਮਾਜ, ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅੱਜ 'ਸ਼ਬਦ' ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ 'ਸ਼ਬਦ' ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ -

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ॥
ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਜਿਤੁ ਮੰਨੁ ਲਾਗਾ ਏਹੁ ਹੋਆ ਸਮਾਉ॥
ਪੰਨਾ - 920

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ, ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਅਸੀਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ, ਇਹ ਸਨੇਹਾ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਈਏ, ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਈਏ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦੇਈਏ, ਆਪ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ, ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਖ, ਸਹਿਜ, ਅਨੰਦ, ਰਹੱਸ, ਵਿਸਮਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ, ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡਾ ਵਾਹ ਚੱਲੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋੜੀਏ। ਇਹੋ ਨਵੇਂ ਸਾਲ, ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 16 ਤੇ)

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ?

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਦਸੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 10)

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਜੋ ਹਾਲਤ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਉਚੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜੋਗੀਸ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਤਪ ਇਕ ਦਿਨ ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ! ਹੁਣ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜੁਆਨ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਰਦ ਜੋੜੇ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗ੍ਰਿਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਨਿਕਲ ਆਵੇਗੀ। ਆਪਾਂ ਇਸਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਰਾਠ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਵੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਦਿਲ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੋਰ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਵੀ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਗਏ।

ਸਵੇਰ ਹੋਈ, ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਤਾ! ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੋ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੁਣ ਲਏ ਹਨ। ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਬੇਟੀ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਘੂਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਪਈ ਸੀ, ਤੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣ ਲਈਆਂ? ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਾਤਾ ਜੀ! ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੱਲ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤਰ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦਿਸਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮੈਂ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਕੋਈ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਬਦਨਾਮੀ ਖੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਰਹੀ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਲਾਰ ਉਠਦੇ ਹਨ ਜੋ ਝੱਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਉਦਾਸੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਹੋਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ, ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ।" ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਨਾ ਆਵੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪ ਤੇਰੇ ਮੱਠ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਲਹਿਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਟਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਝੁੰਜਲਾਹਟਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਬੇਟੀ ਵਾਂਗੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਬੇਟੀ! ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ ਕਿ ਇਹ ਮਰਦ ਹਨ ਇਹ ਸਖਤਾਈ ਵਿਚ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਹਿਲਕਾਰ ਵਗੈਰਾ ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਰਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਰ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਦੂਸਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਵੋ। ਰਾਜੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਣੀ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਦਿਖਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਸੌਂਕਣ ਸਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲੰਘ ਜਾਣੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੁਣ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਵੀ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੱਠ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੇਤ ਭਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਲ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ? ਉਹ ਵੀਰ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤਾ। ਮਾਤਾ ਉਸ

ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੀਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਾਂਭੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੱਟਾਂਗੀ। ਮਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਣ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬੀਬਾ ਨੇ ਜੋ ਸਉਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਵੇਗਾ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖ, ਉਹ ਛੇਤੀਂ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਮੰਡਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਦਾ ਮੰਡਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਰਤ ਉਚਾ ਉਠ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਖਤਰਨਾਕ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਧਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧਕ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ 72 ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪਿਛੇ ਲਗ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੈ ਤਿਸ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਤੁ ਰਹੈ ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਇ॥
ਨਵਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ਪੰਨਾ – 649

ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਗਈ ਉਸ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਚ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਜਿਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਾਧਕ ਜੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਲਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਅੱਗੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਸ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋਤ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਧੀਮਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਵੈਰਨਾਂ ਹਨ –

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥
ਪੰਨਾ – 593

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਮ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੌਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਹੈ –

ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ॥
ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨਿ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ॥
ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੂਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥
ਪੰਨਾ – 14

ਹੁਣ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਰੂਹਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਫੀ ਉਚੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਧੁਨ ਸਦਾ ਹੀ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਸ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਇਕੋ ਲਗਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਂ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਅਨੇਕ ਵਾਜਿਆਂ ਸਹਿਤ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੁਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਐਨਾ ਸੰਗੀਤਮਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸਹਿਣਾ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕੰਧ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਫਸਲ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜੰਗਲ ਪਰਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਤਕ ਦੇਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੈ? ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਉਹ ਮਸਤ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆਂ ਵਾਜੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਜਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੀਨਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਮਾਰੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕੋਈ ਕਾਹਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਕੋ ਲਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ। ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ, ਬੈਰਾਗ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਲਗਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਕਸ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਧਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤਕਦਾ। ਇਸ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਸਹੰਸਰਾਰ ਮੰਡਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੰਘਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਿਧੀ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਲੁਭਾਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ। ਪਰ ਜੇ ਅਤਿ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਲਗਨ ਆਪਣੇ ਧੇਅ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸਾਧਕ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ

ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਦਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਪਾਏ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਕੋਈ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸ਼ਕਲ, ਸੂਰਤ, ਰੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਕ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਨਾ ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣ ਹਾਂ, ਨਾ ਮਨ ਹਾਂ, ਨਾ ਬੁੱਧੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਚਿੱਤ ਹਾਂ ਪਰ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਜੋ ਅਜੇ ਤਕ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਦੇਹ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਂਦ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਦੇਹ ਵਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਲੰਮੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਦੇਖ, ਤੂੰ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਨਿਮਾਣੀ ਨਿਤਾਣੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਕ ਹੈਂ, ਪਰ ਅਨੇਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਵੀ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੌਤਕ ਹੈ, ਤੂੰ ਅਨੇਕ ਹੋ ਕੇ ਵੰਡੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਲ ਇਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਰਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਇਕ ਦਮ ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਝਨਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੰਦਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਦੀਵੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਅਨੇਕਾਂ ਅਨੁਮਾਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਸੋਚਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ 'ਸਰੀਰ ਹਾਂ' ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਸਤ੍ਰੀ-ਮਰਦ ਦਾ ਭਾਵ ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਅੰਧਕਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜਦੋਂ ਜੰਗਲ 'ਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਵਾਂਗੂੰ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜੰਗਲ ਵਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ! ਆਪਾਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਦਾ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਇਸ ਦੇ ਆਪਾਂ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸੀ, ਫੇਰ ਪੂਰਨ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬੁਢੇਪੇ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਾਂ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਾਤਾ! ਉਹ ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖ (ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ) ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਤਮਾ ਹੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਿਰਭਉ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਕੀ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਮਾਤਾ! ਉਹ ਐਨਾ ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਦਾ, ਝੂਠ ਵਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਸਦਾ ਵਜੂਦ ਪਿਆਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿੱਡਾ ਉਚਾ ਸੀ ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਮੈਂ ਕਿੱਡਾ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਓਹੀ ਤੀਰ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਾਰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਵੇਗੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਇਕ ਖੇਲ੍ਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਤਮਾ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਬਣ ਗਈ, ਫੇਰ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲ੍ਹਕਦੀ ਹੋਈ ਆਹ ਸਰੀਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ੍ਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਸੱਤ੍ਹਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਊ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ॥
ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ॥

ਪੰਨਾ - 433

ਸੋ ਮਾਤਾ! ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸ ਬਿਮਾਰਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੁੰਦੀ ਸਾਂ, ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ! ਤੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਉਂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਤੀਕਰ

ਕੋਈ ਦੁੱਖ, ਕੋਈ ਸੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਹਾਂ। ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਮਾਤਾ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਹਾਂ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ, ਯੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਚੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੀ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦਸਾਂ, ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰਦੀ-ਕਰਦੀ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਮੈਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਦੇਖਾਂ, ਮਾਤਾ! ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਵੇ, ਉਂਵ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਭੀ ਉਸ ਨੂਰ ਵਿਚ ਝਾਉਲਾ ਮਾਰਨ, ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਵਜੂਦ ਨੂਰ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਮੈਂ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਨਿਰਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹਾਂ, ਅੰਧਕਾਰ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਰੀਰ ਵਰਗਾ ਵੀ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਝੌਲਾ ਵਜੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਹਾਂ। ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਹਾਂ। ਮਾਤਾ! ਮੈਂ ਹਲਕੀ ਫੁਲਕੀ ਹੋ ਗਈ - ਨਿਰੀ ਹੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਰਗੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ! ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤਾਂ ਤਪਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਝਾਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਮੇਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਹਾਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਪਿਆਰ ਹੀ ਆਤਮਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਰ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵੀ, ਹੋਰ ਜੋਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਡਲ੍ਹਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਮੈਂ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਸਨ ਜਾਂ ਅਨੇਕ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੋਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉਡੀ ਫਿਰਦੀ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸਮਾਨ ਚੰਦਰਮਾ, ਸੂਰਜਾਂ, ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਤਾਰੇ ਸਿਤਾਰੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ! ਆਪਣਾ ਅਸਮਾਨ ਕੀ ਹੈ? ਆਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਕ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੱਧਮ ਜਿਹਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੋ ਮੈਂ ਸੂਰਜ, ਤਾਰੇ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਅਤਿ ਤੀਖਣ ਸੀ, ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਪਰ ਲੰਘ ਗਈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਅਸਮਾਨ ਹੇਠਾਂ ਦਿਸਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਝਿਲਮਿਲਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਰ ਆਤਮਾਵਾਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀਆਂ, ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ! ਉਥੇ ਜੋ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨਜ਼ਰੀ ਪਈਆਂ, ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ, ਨਾ ਮਰਦ ਸਨ ਕੇਵਲ ਜੋਤਾਂ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਮੈਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਗਈ, ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਹੋਰ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਮੱਠ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਲੰਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ, ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਮਕੀਲੀ ਤਾਰ ਉਸ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਦਮ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ। ਮਾਤਾ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਝ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਸੀ।"

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬਾ! ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਪੰਡਤ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ, ਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ, ਸਾਰੇ ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ, ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਜਾਣੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੂਝ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੱਸ ਛਡਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਠ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਬਾਗ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੇ ਥਾਂ ਜਾਂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਥੜ੍ਹੇ ਬਣਵਾ ਦਿਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਪਰ ਛਤਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਵਿੱਠ ਵਗੈਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟੀ! ਅੱਜ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਟਾ! ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉਚੀਆਂ ਯੋਗਿਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਮਰਦ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਬੀਤਰਾਗ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਲਖਤਾ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਫੁਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਗੇ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ! ਇਹ ਬੱਚੀ

ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖਿਚਾਂ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਰੱਥ ਹਨ, ਛੇਤੀਂ ਹੀ ਇਥੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬੱਝੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਰਗਣੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਦੋ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਫਿਰਨਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਜੋਧ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਕਈ ਸਾਲ ਹੋਏ ਅਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਨਾ ਹੀ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਵਿਆਪੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਜੁੱਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਯੋਗ, ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਸਣ ਲਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਇਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਰਸਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆ ਜਾਵੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਪੰਡਤ ਜੀ ਕੋਲ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਹਾਰਾਣੀ ਆ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਤ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਭਾਂਪ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਤਮਦਰਸੀ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਦਸ ਕੇ ਗਏ ਹਨ? ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਕੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਤੂੰ ਆਤਮਾ ਹੈਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਸਬੰਧੀ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਹੈਂ, ਬਾਹਰ ਵਸਦੀ ਹੈਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾ ਗਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਡਰ ਕੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਚਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਉਹ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਬਹੁਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਜਿਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ 'ਚੋਂ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜੀ! ਉਹ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਐਡੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਤਿ ਗਿਆਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਪੀਆਂ ਨੂੰ, ਜਪ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਸੀ, ਆਤਮ ਦਰਸ਼ੀ ਸੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਸ਼ਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੀ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਓਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜੀ! ਇਹ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋਂ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਨੇ, ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮਤ ਹੈ ਉਹ ਸਰਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਓਅੰਕਾਰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਖੇਲ੍ਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਸੱਜੇ, ਖੱਬੇ, ਹੇਠ, ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਕਾਰਨ ਕਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਏਕ ਮੂਰਤ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ।।
ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰ ਏਕ॥

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਗਲੇ ਠਾਉ॥
ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਰਾਖੈ ਤੈਸਾ ਤਿਨ ਨਾਉ॥
ਆਪੇ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਜੋਗੁ॥
ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਫੁਨਿ ਹੋਗੁ॥
ਪਸਰਿਓ ਆਪਿ ਹੋਇ ਅਨਤ ਤਰੰਗ॥
ਲਖੇ ਨ ਜਾਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਰੰਗ।।
ਜੈਸੀ ਮਤਿ ਦੇਇ ਤੈਸਾ ਪਰਗਾਸ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਤਾ ਅਬਿਨਾਸ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ।।
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲ॥ ਪੰਨਾ - 275

ਆਪ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਤ ਹੈ -

ਜੀਅ ਜੰਤ ਕੇ ਠਾਕੁਰਾ ਆਪੇ ਵਰਤਣਹਾਰ॥
ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਪਸਰਿਆ ਦੂਜਾ ਕਹ ਦ੍ਰਿਸਟਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 292

ਆਪ ਕਥੈ ਆਪਿ ਸੁਨਨੈਹਾਰੁ॥
ਆਪਹਿ ਏਕੁ ਆਪਿ ਬਿਸਥਾਰੁ॥
ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ॥
ਆਪਨੈ ਭਾਣੈ ਲਏ ਸਮਾਏ॥
ਤੁਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਹੋਇ॥
ਆਪਨ ਸੂਤਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ॥

ਜਾ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ॥
ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ॥
ਸੋ ਸਮਦਰਸੀ ਤਤ ਕਾ ਬੇਤਾ॥
ਨਾਨਕ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਜੇਤਾ॥ ਪੰਨਾ – 292

ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਵਣਾਂ, ਤ੍ਰਿਣਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ 'ਚ ਜੋ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ –

ਏਕੋ ਏਕੁ ਏਕੁ ਹਰਿ ਆਪਿ॥
ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਆਪਿ॥
ਅਨਿਕ ਬਿਸਥਾਰ ਏਕ ਤੇ ਭਏ॥
ਏਕੁ ਅਰਾਧਿ ਪਰਾਛਤ ਗਏ॥
ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਏਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਤਾ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਜਾਤਾ॥ ਪੰਨਾ – 289

ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ॥
ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ॥
ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥
ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ॥
ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ॥
ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਉ॥ ਪੰਨਾ – 294

ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਜੋਤ, ਸਾਰੇ ਗਿਆਨਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸਾਰੇ ਧਿਆਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਖੂਬਸੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।

ਨਮੋ ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ॥
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ॥
ਨਮੋ ਅੰਧਕਾਰੇ ਨਮੋ ਤੇਜ ਤੇਜੇ॥
ਨਮੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦੇ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ॥ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਜੋ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤੀਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਜੋਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਚੇਤਨ ਵਸਤੂਆਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਆ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਜੜ੍ਹ ਵਸਤੂਆਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਉਸ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਣ–ਕਣ ਵਿਚ ਉਹ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਆਤਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੇਰ ਫੇਰ ਹੈ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਧਰਮ, ਅਧਰਮ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ ਸਭ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਆਤਮਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਚਲਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਨਦੀ ਬਰਫ ਵਰਗੀ ਠੰਢੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗਰਮ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਅਸਮਾਨ ਵਰਗਾ ਨੀਲਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਗਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਗਰ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਝਨਾਂਅ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਜਦੋਂ ਪੰਚ ਨਦ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੰਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਛੋਟੀਆਂ–ਛੋਟੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਜੋ ਸਤਲੁਜ, ਰਾਵੀ, ਬਿਆਸ, ਜਿਹਲਮ ਇਹ ਵੀ ਚਲਦੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਨਦ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੰਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦਰਿਆ ਕਰਾਚੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੰਧ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਖਰੀਆਂ–ਵੱਖਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਜਦੋਂ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ, ਜੀਵ ਭਾਵ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਵੱਖਰੇ–ਵੱਖਰੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ। ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਯੋਗੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅੱਖਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਭੂਤ, ਭਵਿਖਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਗੇ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਤਿੰਨੋ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਓਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਸਤਿ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ, ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਪੂਰਨ ਸਤਿ ਹੈ, ਹੋਰ ਹੋਂਦਾਂ ਸਭ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ, ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹਨ, ਇਸ ਸਤਿ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਂਦਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਸਤਿ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਸਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ –

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ ਪੰਨਾ – 1

ਇਸ ਸਤਿ ਦੀ ਸਤਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਸੈਭੰ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਖ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਜੀਭ ਵਿਚ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਵੀ ਆਪ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਵੀ ਆਪ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਜੜ੍ਹ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ

ਅਧਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ – ਉਹ ਸਰਗੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਨਿਰਗੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਮੁੱਚਾ ਰੂਪ ਸਰਗੁਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਗੁਣ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨਿਰਗੁਣ ਹੈ। ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੂਰਤ ਅਤੇ ਅਮੂਰਤ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਹੀ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧਾਰ ਭੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਗੁਣ ਵਿਚ ਇਹ ਅਗੰਮ ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਸੋ ਜਗਤ ਦੀ ਮੂਲ ਸਤਾ ਸਤਿ ਹੈ, ਸਤਿ ਆਪਣੀ ਸਤਾ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਸਤਿ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਤਿ ਦੇਸ਼, ਕਾਲ, ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਸੀ, ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸੀ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ –

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ਸਦਾਇਆ॥
ਏਕੰਕਾਰਹੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰੁ ਬਣਾਇਆ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 26/2

ਸੋ ਇਹ ਸਤਿ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਕ ਰਸ ਹੈ ਅ-ਬਦਲ ਹੈ, ਸਦੀਵੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਤਿ ਨੂੰ ਏਕਮੇਵ ਏਕੰ+ਏਵੰ ਅਤੇ ਅਦ੍ਵਿਤੀਯ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ ਸੀ। ਸਤਿ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਤਮ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਧ ਚੇਤਨ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਤੱਤ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿ ਤੱਤ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ ਮੂਲ ਸੱਤਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਸੱਤਿ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅਸੱਤਿ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਤਿ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਤਿ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਤਿ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਤਿ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਜੀਵ+ਆਤਮਾ=ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਐਨਾ ਨੀਵਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ, 25 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ, ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਦੇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਆਪਣੇ ਚਾਲਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕਾਰ ਹੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਇੱਟਾਂ, ਸੀਮਿੰਟ, ਲਕੜੀ, ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਜੜ੍ਹ ਕੋਠੀ ਹੀ ਸਮਝੇ। ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਨਹੀਂ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਚੇਤਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਜੀਵ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਾ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੰਡੂਕ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਦਰਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੁੰਦਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਨੂੰ 'ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ॥
ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ॥ ਪੰਨਾ – 871

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜੇ ਦਾ ਆਕਾਸ਼, ਮੱਟ ਦਾ ਆਕਾਸ਼, ਮੇਘਾ ਆਕਾਸ਼, ਮਹਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੀਵ ਤੱਤ, ਸਤਿ ਤੱਤ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਤਿ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਭੌਤਿਕ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਆ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਦਾ ਇਕ ਸਰੂਪ ਸਮਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਸ਼ਟਤਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਇਕਾਈ ਹੈ। ਜਗਤ ਪ੍ਰਭੂ, ਆਤਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਕ ਵਿਅਸ਼ਟੀ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਹੈ –

ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥
ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕਉ ਫਿਰ ਏਕ॥
ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਮਕ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਸਦਾ ਨਮਕੀਨ-ਪੁਣਾ ਨਮਕ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਤਿ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਜੜ੍ਹਤਾ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕੇਵਲ ਇਸੇ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਮਕੀਨਪੁਣਾ ਨਮਕ ਆਸਰੇ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਸਾਰੇ ਸਜੀਵ ਅਤੇ ਨਿਰਜੀਵ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਅਗਨ, ਦੁਧ ਵਿਚ ਘੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਤ ਚੇਤਨ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਸਗਲ ਦੂਧ ਮਹਿ ਘੀਆ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਧਉ ਜੀਆ॥
ਪੰਨਾ – 617

ਪੰਡਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਓਦਾਲਕ ਰਿਸ਼ੀ ਸ੍ਵੈਤਕੇਤੂ ਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ

ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਗੈਰ ਸੁਣੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਬਗੈਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ?

ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਮਿਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਿੱਟੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਬਣੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਪੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸਤਿ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਪਿਛੇ ਇਕ ਸੱਤ ਤੱਤ ਹੀ ਹੈ। ਸਤਿ ਆਪਣੀ ਸਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਸਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੌਕਿਕ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸਥੂਲ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹੋ ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਹੈ, ਏਕੰਕਾਰ ਹੈ, ਓਅੰਕਾਰ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਸਤਿ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ।

ਪੰਡਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਅਨਾਤਮ ਦੋ ਪਦਾਰਥ ਹਨ। ਅਨਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਆਤਮਾ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਤੋਂ ਅਨਾਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਆਤਮਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਸਚਾਈ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਸ਼ੁਧ ਚੇਤਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ; ਈਸ਼ਰ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਇਹੋ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਤਮਾ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਅਨਾਮ (ਨਾਮ-ਰਹਿਤ) ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਤਮਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਤਮਾ ਸ਼ੁਧ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਹੈ। ਚੇਤਨਾ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਖਰਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਖਰਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਤੇ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਨਿਰਗੁਣ ਤੱਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਚੇਤਨ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਚੇਤਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਇਹ ਜੋਤ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਸਭ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ।

ਆਤਮਦਰਸ਼ੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਭ ਨੂੰ ਆਤਮ ਜੋਤ ਹੀ ਤਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਬ ਆਤਮਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਧਾਰ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈ।

ਪੰਡਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜੀ! ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਇਕਾਂਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਿਅਕ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਨੁਸਾਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਅੰਤਰਣ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰਾ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਲ, ਵਾਯੂ, ਅਗਨੀ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ, ਆਕਾਸ਼, ਤੇਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰੱਖ ਕੇ ਕਾਰਬਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੈਂ, ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਉਚੇ ਪਦ ਤੋਂ ਗਿਰ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਵਸ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਨਾਮ, ਰੂਪ, ਸਬੰਧਾਂ ਵਾਲੀ, ਕਰਮ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਉਚਾ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਖਰਾਪੁਣ ਕਾਇਮ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ, ਉਪਨਿਸ਼ਦ, ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਤੱਤ ਵੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਸਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਤੱਤ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਦੇਹ ਮੰਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਜੀਭ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਅੰਤਰਣ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮਿਹਦਾ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖੂਨ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦਿਮਾਗ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਪੈਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੰਨਣ ਕਿਸੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਦਾ ਮੰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ -

ਨਹੀ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥
ਕਹਾ ਬਾਸ ਤਾਂਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥
ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਪਰ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ, ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ, ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਆਤਮਾ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ, ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਦੁਖ ਰੂਪ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੌਤਿਕ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੱਤਾਂ ਉਪਰ ਇਹ ਤੇਰੀ ਆਤਮਾ ਹੀ (ਯਾਨੀ ਕਿ ਤੂੰ ਹੀ) ਕਾਬੂ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਭੌਤਿਕ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦਾ ਸਮੂੰਹ ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ, ਰੂਪਾਂ, ਜਿਨਸਾਂ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈਂ ਜਾਂ ਤੇਰਾ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਅਗੰਮ ਹੈ, ਅਗੋਚਰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਦੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਵਾਂਗੂੰ ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਮਾਇਆ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਉਪਰ ਭੁੱਲ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਾਰੇ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ, ਦੇਵ, ਅਦੇਵ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਜੋ ਕੁਛ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਅਜਨਮਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰਹਿਤ ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਹੈ -

ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਨੀਤ ਨਵਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 660

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਰੁਖ, ਬ੍ਰਿਖ, ਘਾਹ, ਫੂਸ, ਫਸਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਤ ਨਵਾਂ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ, ਕਿਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ -

ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਬਿਨਸਤ ਨਾਹੀ॥
ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨ ਕੋ ਜਾਹੀ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਧੋਈ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ॥ ਪੰਨਾ - 736

ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਆਤਮਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਅਜਰ, ਅਮਰ ਹੈ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਇਸ ਆਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਸੋ ਆਤਮਾ ਵਿਆਪਕ ਤੱਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸੋ ਆਤਮਾ ਭੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਸਰਬ ਰੂਪ ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੋਏ ਵੀ ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਨਿਰੰਜਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੀਂਦਰੀ ਤੱਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ, ਧਰਮ ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਪੰਨਾ - 846

ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਭੂਤ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਥੂਲ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਹਵਾ, ਤੇਜ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਂ ਸਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਹੀ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਦੀ ਅਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਸਾਧਨ ਕਰ ਕਰ ਕੇ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵੇਧ ਕੇ ਇਸ ਆਤਮਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਆਤਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋਤ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਨ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਇਕ ਚੂੰਘੜੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰ ਇਹ ਆਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਜੀਵ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਪਰਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੋ ਰਹਿਤਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਧਨ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਜੇ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਹਟਾਵੇ, ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਸਹਿਤ ਸਾਧਨ ਕਰੇ। ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਵਿਵੇਕ ਬੈਰਾਗ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਦੇ, ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਸੋ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜੀ! ਜੋ ਆਪਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਤੱਤ ਇਕੋ ਸਤਿ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਆਤਮਾ ਕਹੋ, ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹੋ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਮ ਦੇਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਨਾਮ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਨਾਮ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਹੈ ਆਤਮਾ ਹੀ। ਆਤਮਾ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਹੈ, ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਆਤਮ ਤੱਤ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਧ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਆਤਮਾਂ ਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੀਵ+ਆਤਮਾ=ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਇਹ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਤੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੱਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਸ਼ੁਧ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਖੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜੇ ਊਡਹਿ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਜਾਹਿ॥
ਜੇਤਾ ਊਡਹਿ ਦੁਖ ਘਣੇ ਨਿਤ ਦਾਝਹਿ ਤੈ ਬਿਲਲਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 66

ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰੂਪ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਸਰੀਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਅਨੇਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਰਬ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਵਿਵਹਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜੀਵ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੇ ਭੂਤਾਂ ਅਤੇ ਅਭੂਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਲਈ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਇਕੋ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਹੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਸਰਬੱਗ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਇਸ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਜੀਵ ਤੱਤ ਵੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਤਮ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਰਸ ਰੂਪ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਵੀ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੰਦ ਕੋਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਇਕ ਹਨ, ਉਹ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਹੈ। ਸਹਜ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਨਭੂਤੀ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਨੰਦ ਇਕ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਹਨ।

ਆਤਮਾ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਭੌਤਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਇਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਤਾ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਹੋ ਸਾਰੇ ਭੌਤਕ ਅਭੌਤਕ ਤੱਤਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਨਿਅੰਤਰਣ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਇਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਯੋਗੀ ਆਤਮ ਜੋਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਵੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੂਕਾ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੋਇ ਕੈ ਫੇਰਿ ਆਗ ਮੈ ਮਿਲਾਹਿੰਗੇ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੂਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਧੂਰ ਪੂਰਤ ਹੈ
ਧੂਰਿ ਕੇ ਕਨੂਕਾ ਫੇਰ ਧੂਰਿ ਹੀ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ
ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਬੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿੰਗੇ॥
ਤੈਸੇ ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ ਤੇ ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ
ਤਾਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਬੈ ਤਾਹੀ ਮੈ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਗੀਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ, ਜਨਮ ਮਰਨ, ਦੁਖ, ਸੁਖ, ਖੁਸ਼ੀ, ਗਮੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ, ਸਨਾਤਨ ਤੱਤ ਹੈ। ਜਲ, ਵਾਯੂ, ਅਗਨ, ਸਸ਼ਤਰ, ਅਸਤਰ, ਆਤਮਾ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਧ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨੀ ਇਸ ਭਾਵ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ।

ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਕਰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਬੋਲਣਾ, ਚਲਣਾ, ਸੁੰਘਣਾ, ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਸੋਚਣਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮ ਹਨ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਗੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਖੰਡੀ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ, ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮ, ਸੁਕਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਕਰਮ ਵਿਕਰਮ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਵਿਕਰਮ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰਮ, ਸੁਕਰਮ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ, ਅਕਰਮ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਭਾਵ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਰਮ ਵਿਚ ਅਕਰਮ ਅਤੇ ਅਕਰਮ ਵਿਚ ਕਰਮ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਗਨ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਵਰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੇਖਦੇ, ਸੁਣਦੇ, ਸੁੰਘਦੇ, ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਮਲ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮਾਨਸਕ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਚਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਗੀ ਹੈ।

L L L L L L L **'ਚਲਦਾ'**

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ

PERENNIAL PSYCHOLOGY OF THE BHAGVAD GITA

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁ ਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਦਸੰਬਰ ਅੰਕ ਪੰਨਾ - 20)

8. ਹੇ ਕੌਂਤੇਯ! ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰਸ ਹਾਂ, ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੁਰਾਣ ਹਾਂ, (ਓਮ) ਹਾਂ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਹਾਂ, ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਖਤੂ ਹਾਂ।

9. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਭੂਤਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਤਪੱਸਵੀਆਂ ਵਿਚ ਤਪ ਮੈਂ ਹਾਂ।

10. ਹੇ ਪਾਰਥ! ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਨਾਤਨ ਬੀਜ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਬੁੱਧੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਮੈਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੇਜਸਵੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇਜ ਮੈਂ ਹਾਂ।

11. ਬਲਵਾਨਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਅਤੇ ਕਾਮ ਰਹਿਤ ਬਲ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਹੇ ਭਰਤਰਸ਼ਭ! ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮਨਾ ਮੈਂ ਹਾਂ।

12. ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਮੋ ਮੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਹਵਾ ਤੇ ਆਕਾਸ਼। ਉਹ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਸ, ਅਗਨੀ ਦਾ ਤੇਜ, ਹਵਾ ਦਾ ਸਪਰਸ਼, ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ, ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਚਮਕ, ਓਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਜੀਵ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ, ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਨਾਤਨ ਬੀਜ, ਕਰਤੱਵ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਬਲਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਲ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਤੋਂ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਉਤਪਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦ੍ਵੈਦ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੈ, ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਜੀਵ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ ਪਰ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਇਕ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ।

ਅਰਜਨ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਸ, ਅੱਗ ਦਾ ਤੇਜ, ਹਵਾ ਦਾ ਸਪਰਸ਼, ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਇਕ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਉਸ ਇਕ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੁਣ ਹਨ।

ਅਠਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਓਂਮ ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਂਮ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ - A,U,M. ਇਹ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਾਗ੍ਰਿਤ, ਸੁਪਨ, ਸਖੋਪਤੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਚੌਥਾ ਪੱਧਰ ਜੋ ਚੁੱਪ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਤਿੰਨੋ ਅਵਸਥਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਵੀ। ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਉਹ ਸਿਰਨਜਹਾਰ, ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ; ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਜਾਗ੍ਰਿਤ, ਸੁਪਨ, ਸਖੋਪਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। 'ਓਮ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਦਿਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਦੀ ਉਚਾਰਣ ਰਹਿਤ ਚੁੱਪ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਖ; ਸਮੁੱਚਤਾ ਤੋਂ ਸੂਖਮਤਾ ਤਕ; ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਚਰਚਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਭਗਤੀ ਯੋਗ, ਗਿਆਨ ਯੋਗ, ਕਰਮ ਯੋਗ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸ੍ਵੈ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦਾ। ਗਿਆਨ ਤੁਹਾਨੂੰ

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚੇਤਨਤਾ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਚੇਤਨਤਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਮੁੱਚੇ ਸ੍ਵੈ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਹੋਂਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵੈ, ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਵੈ ਹੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵੀ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ। ਸਤੋ ਗੁਣ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ, ਰਜੋ ਗੁਣ ਕਰਮ, ਤੀਬਰਤਾ ਤੇ ਸੰਵੇਗਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਸਥਿਲਤਾ, ਸੁਸਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ, ਮੂਰਤਾਂ, ਆਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਇਕੋ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ – ਉਹ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ। ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ, ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਤੱਤ, ਸਭ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਰੋਤ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਬਾਰੇ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਸ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਤੱਤ, ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

13. ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਿਪਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਾਂ, ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹਾਂ।

14. ਇਹ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਬੜੀ ਪਾਰਗਾਮੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਹਨ।

15. ਮੂੜ੍ਹ, ਪਾਪੀ, ਨੀਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਦ੍ਵੈਤ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੁਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਰਨੀ, ਮਨ ਤੇ ਕਥਨੀ ਸਾਰੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਛੁਪੀ ਸਚਾਈ, ਤੱਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂੰ ਹੋਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। 'ਈਸ਼ ਉਪਨਿਸ਼ਦ' ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, "ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇਹ ਚਮਕ ਦੂਰ ਕਰ ਜਿਸ ਨੇ ਸਚਾਈ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਛੁਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਾਇਆ ਭਰਮਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਲਲਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ, ਨਾ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਹੀ ਸਥਾਈ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਭੋਗ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਰਮਾਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਇਆ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੋਈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕੇਵਲ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਛਲੇਡਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਜੋਤ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਜੋਤ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਵੈ ਸਥਾਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਭਵਜਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਭਵਸਾਗਰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਸਦਾ ਬਾਹਰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਵਿਵੇਕ ਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਆਪਣਾ ਪੜਦਾ ਪਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਪਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਵੈਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦ੍ਵੈਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗਿਆਨ ਗੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀਂ ਹੀ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਹੈ? ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਮਾਇਆ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਸੁਚੱਜਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰੀਗਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਘੁਮਿਆਰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਘੜਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਦਾ ਘੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਘੁਮਿਆਰ ਆਪਣੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਭਰਮਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਘੁਮਿਆਰ ਦਾ ਫੇਰ ਘੜੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਲਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਉਸ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਘੜਾ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਘੜਦਾ ਹੈ, ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਢਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੱਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ

ਹੈ, ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕੇਗਾ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਘੜਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਟੀ ਦਾ ਢੇਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੁਮਿਆਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਇਕ ਮੂਰਤ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਲ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਦਰਾਂ ਉਹ ਘੜੇ ਵਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘੜਾ ਕਿਤੇ ਟੁੱਟ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਘੜਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਉਹ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਇਹ ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਨੂੰ ਘੜਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਮਸਿਆ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ।

ਆਓ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰੀਏ। ਮਨੁੱਖ ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੌਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਉਹ ਤੁਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਰਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਨੰਦਮਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਹਰ ਮਾਨਸਿਕ, ਸਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣ ਨੂੰ ਪਰਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਂਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ, ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤਮੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਰਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਯੋਗਿਕ ਬਲ ਨਾਲ ਸਦਾ ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਆਸਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਉਪਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਪਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਚੁੱਪ ਸਮਾ-ਚਿਤਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ।

ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਰੋਤ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਵੋਤਮ ਇਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਛੁਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਆਮ ਸਾਧਨਾ, ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਛੇਤੀਂ ਹਟਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਰੜੀ ਤਪੱਸਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਖਾਸ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਤੋੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਧਨ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਗਿਆਸੂ ਤੇ ਦਿਆਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਯੋਗੀ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਉਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਭੋਗਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਲਾਲਸਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਆ ਲੈਂਦੈ ਹਨ।

L L L L L L L

(ਪੰਨਾ 3 ਦੀ ਬਾਕੀ)

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ, ਇਹੋ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਹੈ, ਐਸਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋ।

ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਵਖੇਵੇਂ ਛੱਡ ਕੇ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪਾਸਾਰ ਲਈ ਜੁੱਟ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਈਫ-ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਭੇਜੇ ਹਨ; ਤੁਸੀਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ ਹੈ; ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਬੈਲੰਸ ਅਸੀਂ ਪੁੱਤ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣੀ ਨਾ ਭੁਲਣਾ, ਦੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ - ਬਲੰ ਪਾਪੰ, ਨਾ ਬਲੰ ਧਰਮੰ। ਪਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸੋਚਣਾ, ਰੁਕ ਜਾਣਾ, ਦੇਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ, ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਨਵੇਂ ਸਾਲ, ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸਦਕਾ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ; ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਅਦਾਰਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਲੋਂ ਆਪ ਲਈ ਇਹੋ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ - 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'

L L L L L L L

ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ

Philosophy of Hatha Yoga

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ

ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਲਾਭ ਲਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਵਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੱਠ ਯੋਗ, ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਯੋਗ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ ਅੱਠ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਕਾਰਜ ਬਹੁ ਪੱਖੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਹੱਠ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਹੀ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਉਹ ਹੀ ਅਰਥ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹੋਣ, ਬਾਕੀ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੇ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਰਥ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਹੀ ਲਵਾਂਗੇ, ਬਾਕੀ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗੇ। ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੱਠ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਪੱਖੋਂ ਅਰਥ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨਾ, ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਾ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਦਲਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ - ਕੁੱਬ ਕੱਢ ਕੇ ਤੁਰਨਾ, ਝੁਕ ਕੇ ਤੁਰਨਾ, ਝੁਕ ਕੇ ਬੈਠਣਾ, ਇਸ ਆਦਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਸਰੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣਾ ਹੱਠ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸੂਖਮ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਦੋਂ ਹੱਠ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਸੂਖਮ ਤੱਤ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਹੋ, ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਹੋ। 'ਹ' ਅੱਖਰ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ - ਸੂਰਜ, 'ਠ' ਅੱਖਰ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਚੰਦਰਮਾ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਬੰਧ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸਵੇਰੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਛੁਪਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਚੰਦਰਮਾ ਉਹ ਚੰਦਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਥੇ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਨਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਸ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਾਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸ੍ਵਾਸ ਜਿਹੜਾ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ, ਅਭਿਆਸ, ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਬੁੱਧ ਫਿਲੌਸਫੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮੀਤਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁੱਧ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਦਸ ਨਿਯਮ ਕੱਢੇ, ਜਾ ਕਹਿ ਲਓ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਦਸ ਨਿਯਮ ਦਿਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਕੌਸ਼ਲਤਾ, ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਉਹ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਜਿਹੜੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਦੇਵੇ। ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਿਯਮ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਿਯਮ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਦਾ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਏ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਲਬੇੜਨੇ ਹੀ ਪੈਣਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਉਠ ਸਕੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਲੇਟੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕਾਸ਼! ਮੈਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਤੇ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਜ ਮਹਿਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਡਿੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ, ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਲਬੇੜੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕਦੇ, ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕਦੇ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਯਥਾਰਥ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸਬੰਧੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਹੀ ਯਥਾਰਥ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ, ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਧੁੰਦਲੀਆਂ ਰਹੱਸਮਈ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਭ ਪੂਰਬ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਉਲਝਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਸੋ ਯੋਗ ਦਾ ਗੁਰੂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ biofeed back yoga ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਦਾ ਜਵਾਨ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਠ ਯੋਗ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਸੰਤੁਲਨ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਆਸਨ ਕਰਨੇ ਆਦਿ।

ਯੋਗ ਫਿਲੌਸਫੀ, ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੰਜ

ਤੈਹਾਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟਿਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਅੰਨਮਈ ਕੋਸ਼। ਜੋ ਇਹ ਦਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤੇ ਇਹ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ – ਪ੍ਰਾਣਮਈ ਕੋਸ਼, ਇਹ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਸੂਖਮ ਤੱਤ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ vital force ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੀਸਰੀ ਪਰਤ ਹੈ – ਮਨੋਮਈ ਕੋਸ਼, ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਇਕ ਤੱਤ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੱਤ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਚੌਥਾ ਹੈ – ਵਿਗਿਆਨਮਈ ਕੋਸ਼ ਇਹ ਇਕ ਸੀਮਤ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਵਾਂ ਹੈ – ਅਨੰਦਮਈ ਕੋਸ਼, ਇਹ ਸੀਮਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ, ਸੀਮਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੰਨਮਈ ਕੋਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਅੰਨ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡਾ ਭੌਤਿਕ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ, ਛਾਤੀ ਠੋਕ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਇਕ ਸਰੀਰਕ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਯੋਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਥੋਂ ਹੈ? ਯੋਗ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਗਾਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਾਉਣਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੋਕ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸੁਚੇਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸੋਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਹੱਠ ਯੋਗ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ – ਉਹ ਹੈ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ; ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕੀ ਕੰਮ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੀ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋਈਏ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋਵੇ, ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਹੋਵੇ, ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਦੀ ਗਤੀ ਹੋਵੇ, ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰੀਮਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੋਹਣੇ ਹੋਣ ਲਈ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਾਹਰੀ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੈਂ ਲੇਟਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬੈਠਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਇਹ ਸਾਕਸ਼ੀ ਯੋਗ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਹੈ – ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਝੀ ਰੱਖਣੀ। ਜੋ ਵੀ ਕਰੋ, ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰੋ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ। ਹੁਣ ਐਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੀ ਚਮੜੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਚਮੜੀ ਤੇ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਏਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਕਸ਼ੀ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੱਠ ਯੋਗੀ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਸਰੀਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬਾਹਰੀ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਯੋਗੀ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਸਾਖਸ਼ੀ ਬਣਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਚੇਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਜਾਨਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕੀ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਸਵੈ ਚਲਿਤ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਯੋਗੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਜ ਸ੍ਵੈ ਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਮੈਂ 'ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਹੌਲੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ' ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਵੀ ਉਨਾਂ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਯੋਗੀ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਨਾਂ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ; ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੂਖਮ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਰੱਬ ਸਬੱਬੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਇਕ ਪਖੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਰਪੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤਿਤ੍ਵ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਕਿਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਕੇਵਲ ਐਨਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਉਸ ਭਾਗ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰੇ, ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਉਤਮ ਭਾਗ, ਮਨ ਦੇ ਘਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਤੈਰਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੋ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਕਿਸੇ ਨਾੜੀ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਨਾੜੀਆਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਝਰਨੇ ਵਿਚ ਆ ਡਿਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਤੇ ਆ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦਾ ਲੂਣਾ ਸਵਾਦ ਆਵੇਗਾ, ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ ਅੱਗੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਬ੍ਰਿਖ ਡਿਗਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਹ ਬਿਰਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਜਨਵਰੀ, 2000

ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਡਰਦੇ ਹੋ, ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਇਕ ਗਤਲਾ (clot) ਬੱਝ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਸਥੂਲ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸੂਖਮਤਾ ਤੇ ਕੋਮਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਆਕਾਰ, ਹਰੇਕ ਸ਼ਕਲ, ਹਰੇਕ ਤਿਕੋਨ, ਹਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਮਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੂਖਮ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ। ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਦਿਸਦੇ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਸਥੂਲ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਵਸਤੂਆਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਥੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸੂਖਮ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਬ੍ਰਿਖ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਇਕ blood clot ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੀ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ; ਯਥਾਰਥ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ, ਦਿਸਦਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ। ਦਿਸਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਬ੍ਰਿਖ ਦੇਖਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, clot ਦੇਖਣਾ ਤੇ ਮੰਨਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣੀ, ਸਰੀਰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣੀ, ਸਰੀਰ ਸਾਸ਼ਤਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਜੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਮਾਨਸਿਕ, ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਹੋਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ ਸੀ। ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਬਿਰਤੀਆਂ ਚਿੱਤ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਯੋਗੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਨਿਖਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੁਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੈਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਤੀਲ੍ਹਾ ਵੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਂਤੜੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਓਧਰ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਹੱਠ ਯੋਗ ਨੂੰ ਰਾਜ ਯੋਗ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਾਖ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਸੀਨਾ ਕੱਢ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ, ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ, ਸਾਰੀ ਕਾਰਬਨਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਾਚਾਰੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ, ਆਪਣੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ, ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ, ਸੋਹਣੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂਚਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸੋਹਣਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਿਆ। ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਬਦਸੂਰਤੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣੂੰ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਬੋਧੀ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅਖਾਣ ਹੈ - 'ਅਹਾਰ ਪਤੀ ਕੁਲ-ਸਨਾ' ਇਹ ਪਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹੈ - 'ਅਹਾਰ ਪਤੀ ਕੁਲ-ਸਨਜਨਾ', ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਖਾਣ ਦਾ ਸਵਾਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਖਾਣਾ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਕੇਵਲ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਖਾਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਿੰਨੀ ਬੇਅਰਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੇ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਐਨਾ ਹੀ ਕੰਮ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਸ ਭਾਗ ਤੋਂ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਸੁਆਦ ਭੋਜਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਖਾਣ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ; ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਖਾਣ ਦਾ ਮਾੜਾ ਹੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬਦਲਾਓ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਭਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁੰਡਲਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਭਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਣਾ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਲਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਕਰਨਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਾ ਸਕੇ, ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਬਾਅਦ ਉਹ ਤਾਮਸਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖਾਓ ਨਾ; ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਯੋਗ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਕੁਝ ਗੁਣ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਹੱਠ ਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

L L L L L L L

ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਣੀ ਔਖੀ

ਉਤਾਰਾ ਕਰਤਾ - ਬੀਬੀ ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਨੋਟ - ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 22-1-82 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਘੜੂੰਆਂ ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਲੱਗੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਰਦਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਰੋਪੜ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ।

ਕਿਸ ਹੀ ਕੋਈ ਕੋਇ ਮੰਞੁ ਨਿਮਾਣੀ ਇਕੁ ਤੂ॥
ਕਿਉ ਨ ਮਰੀਜੈ ਰੋਇ ਜਾ ਲਗੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਹੀ॥
ਪੰਨਾ - 791

ਧਾਰਨਾ - ਤੁਧ ਬਿਨ ਕਵਨ ਹਮਾਰਾ
ਤੁਧ ਬਿਨ ਕਵਨ ਹਮਾਰਾ -2, 2
ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ - 2, 2.

ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਹਮਾਰਾ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥
ਅੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ਤੁਮ ਹੀ ਸਜਨ ਸੁਹੇਲੇ॥
ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਮੈ ਤੁਝ ਤੇ ਪਾਏ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਹ ਅਤੋਲੇ॥
ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੁਮਰੇ ਰੰਗਾ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਸੁਖਦਾਤੇ॥
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਤੇ॥
ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਕਾਟਿ ਕੀਏ ਨਿਹਕੇਵਲ ਜਬ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੋ ਚੂਕੋ ਸਹਸਾ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਦਰਸਾਰੀ॥
ਚਰਣ ਪਖਾਰਿ ਕਰਉ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬਰੀਆ॥
ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਹੁ ਭਉਜਲੁ ਤਰਿਆ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਮਿਰੀਆ॥ ਪੰਨਾ - 206

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਨਗਰਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨ ਪੈ ਗਏ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਧਰਤੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਐਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਹ ਥਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀ ਰਹੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਨਿਗੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਬੈਠ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਸਵਾ ਗਜ ਧਰਤੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਥੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ -

ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ॥
ਪੰਨਾ - 319
ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥
ਪੰਨਾ - 450

ਉਹ ਥਾਨ ਸੁਹਾਵੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਲੋਕ ਵੀ ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਪਾਰਬਤੀ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਟਿੱਬਾ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਉਤੇ ਦਰਖਤ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ; ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ? ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਪਾਰਬਤੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਇਥੇ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕੇਵਲ ਝਾੜ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਤੇ ਆਪ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਐਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਕਿਉਂ ਟੇਕ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਉਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਆਪ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖ ਦੇਵਤਾ ਹੋ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੀ ਹੈ; ਆਪ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਸੀਸ ਵੀ ਨਿਵ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ? ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਾਰਬਤੀ! ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਖੋਜ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਰੇਖ ਭੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਹਦਾ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ, ਚਿਹਨ ਨਹੀਂ, ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਪਾਤ ਨਹੀਂ, ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਅਗੰਮ ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ -

ਨਾਰਦ ਸੇ ਚਤਰਾਨਨ ਸੇ ਰੁਮਨਾਰਿਖ ਸੇ ਸਭਹੂੰ ਮਿਲ ਗਾਇਓ,
ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਨ ਭੇਦ ਲਖਿਓ ਸਭ ਹਾਰ ਪਰੇ ਪਰ ਹਾਥ ਨਾ ਆਇਓ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਐਸਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੋਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦੀ ਵੀ ਹਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਕੇਵਲ ਸਾਖੀ ਮਾਤਰ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਜ਼ਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਕੇਵਲ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਟੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਥਾਂ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋਈ, ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੂਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਏਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਬਿਤਾਈ ਤੇ ਇਹ ਥਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਇਥੋਂ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ ਥਾਂ ਦਾ ਕਣ ਕਣ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਖੋਜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਨੂੰ-2

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥

ਪੰਨਾ - 273

ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ- ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਰੇਖ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਤਾਂ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਜਿਸਮ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਣ ਕਣ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ॥ ਪੰਨਾ - 319

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ 'ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸਰ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਏ ਹਨ, ਚਰਣ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਧਰਤੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਇਸ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਵਧਦੀ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਘਟਣੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਕਿਉਂਕਿ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰੂਪ ਏਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਬੜੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਰਾਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਮੁਖੀਆ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਵਾਮੀ ਮੁਖੀਆ ਅਨੰਦ ਹੈ; ਕੋਈ 20-22 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ। ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 15 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਂਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਫਤਰ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਿਸ਼ਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਨੂੰ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਫਸਿਰਜ਼ ਨੂੰ, ਸਭ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਕ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਸਨ - ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੁਆਬੀਆ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਰਨਲ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨਾਲ ਚੱਲੋ। ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ, ਦੋ ਮਿੰਟ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਲਣਗੇ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਸੁਣਨ ਜਾਵੇ, ਓਦੋਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਕੋਈ ਸਵਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਮੁਖੀਆ ਆਨੰਦ ਜੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਕਿ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਦੂਰੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਲਾ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਮੁਖੀਆਆਨੰਦ ਜੀ ਉਥੇ ਹੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਪਏ, ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦੂਰ ਤੁਰਿਆ ਕਰਨ, ਕਦੀ ਵੱਟੇ ਚੁਕ ਕੇ ਮਸਤਕ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਕਰਨ, ਕਦੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਡੰਡਉਤ ਕਰਦੇ ਜਾਣ, ਕਦੀ ਮਿੱਟੀ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਮਲੀ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹੀ ਜਾਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਲਗ ਕੇ ਇਹ ਧਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕਰੰਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋ ਕੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਰਾਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਗੇਗੀ। ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਸਥਾਨ

ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਕਿਧਰੇ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ –

ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ॥ ਪੰਨਾ – 394

ਗੁਰੂ, ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਇਕ ਸਿੱਖ ਜੋ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਨਿਗਾਹੀਏ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ – ਸਰਵਰ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਇਆ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੇਖਿਆ, ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਉਥੇ ਠਹਿਰ ਕੇ, ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਜਾਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਾ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤੀ; ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਇਹ ਪੀਰ ਦੀਆਂ ਖੇਲ੍ਹਾਂ ਖੇਲ ਕੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਓਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਲੋਭ, ਓਹੀ ਅਭਿਮਾਨ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਕਾਇਮ ਹਨ, ਹਾਲੀ ਤਕ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ; ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਲੈ ਜਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜਾਗੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਐਸੀ ਤਰੰਗ ਉਠੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਜਲਦੀ ਜਾ ਕੇ ਫੜ ਲਵਾਂ। ਸੋ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਕੌਣ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਤੀਰਥਾ ਹੈ। ਕਈ ਮੰਝ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਠਹਿਰ ਗਏ, ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਏਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਆਈ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ! ਤੂੰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ, ਆਰਥਕ ਰੋਗ, ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਰੋਗਾਂ ਐਸੀ ਦਾ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।"

ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, 'ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪਾਏ ਮਾਨੁ' ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ –

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ॥ ਪੰਨਾ – 26

ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ॥
ਆਉ ਬੈਠੁ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੇਊ॥ ਪੰਨਾ – 252

ਸਭ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ – ਆਓ ਜੀ, ਆਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ –

ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੈ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ ਸਚੇ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ॥
ਪੰਨਾ – 463

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ –

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਇ।।
ਮੁਖ ਊਜਲ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ॥ ਪੰਨਾ – 283

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ –

ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨ ਬਿਆਪੈ॥ ਪੰਨਾ – 864

ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਦਹਦਿਸਿ ਜਾਪੈ॥ ਪੰਨਾ – 864

ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲੁ ਹੈ ਜੇ ਕੋ ਕਰੇ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥
ਪੰਨਾ – 644

ਸੇਵਾ ਕਿਸ ਦੀ ਸਫਲ ਹੈ? ਜਿਹੜਾ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੱਧਾ ਰੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ–

ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਵਣਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ॥
ਪੰਨਾ – 644

ਜਿਸ ਫਲ ਦੀ ਵੀ ਉਹ ਆਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਦੁੱਖ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਦੁਖ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਰੋਂਦੇ ਗਏ ਹਨ –

ਸਹੰਸਰਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੋਆਇਆ॥
ਪਰਸ ਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ॥
ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ॥
ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ।।
ਰੋਵੈ ਰਾਮੁ ਨਿਕਾਲਾ ਭਇਆ॥
ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ ਵਿਛੁੜਿ ਗਇਆ॥
ਰੋਵੈ ਦਹਸਿਰੁ ਲੰਕ ਗਵਾਇ॥
ਜਿਨਿ ਸੀਤਾ ਆਦੀ ਡਉਰੂ ਵਾਇ॥
ਰੋਵਹਿ ਪਾਂਡਵ ਭਏ ਮਜੂਰ॥
ਜਿਨ ਕੈ ਸੁਆਮੀ ਰਹਤ ਹਦੂਰਿ॥
ਰੋਵੈ ਜਨਮੇਜਾ ਖੁਇ ਗਇਆ॥
ਏਕੀ ਕਾਰਣਿ ਪਾਪੀ ਭਇਆ॥
ਰੋਵਹਿ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ ਪੀਰ॥

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਮਤੁ ਲਾਗੈ ਭੀੜ।।
ਰੋਵੈ ਕਿਰਪਨ ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ॥
ਪੰਡਿਤ ਰੋਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਗਵਾਇ॥
ਬਾਲੀ ਰੋਵੈ ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ।।
ਨਾਨਕੁ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ॥ ***ਪੰਨਾ - 954***

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਵਣ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਂਡਵ ਰੋਂਦੇ ਹਨ, ਜਨਮੇਜਾ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਰੋਂਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥ ***ਪੰਨਾ - 284***

ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥ ***ਪੰਨਾ - 929***

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਥੂਲ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜਾਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ, ਪਰੀਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰ ਲਵੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ -

ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ॥ ***ਪੰਨਾ - 3***

ਸੋ ਪਰੀਪੂਰਨ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ -

ਬਾਲੀ ਰੋਵੈ ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ।।
ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ।।
ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ਜਾਇ॥
ਅਉਰੀ ਕਰਮ ਨ ਲੇਖੈ ਲਾਇ।। ***ਪੰਨਾ - 954***

ਸੋ ਬਾਕੀ ਕਰਮ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੁਖ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁਖ ਹਨ, ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਹਨ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਦੁਖ ਹਨ, ਰਾਜਸੀ ਦੁਖ ਹਨ, ਆਰਥਕ ਦੁਖ ਹਨ - ਪੈਸਾ ਘਟ ਜਾਣਾ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਦੰਡ ਪੈ ਜਾਣਾ। ਮਾਨਸਿਕ ਦੁਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਹਨ, ਜੇ ਮਨ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਲੈ। ਕਹੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲੀ ਰੋਟੀ ਹੀ ਅਜੇ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾ ਛਕਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕਿਉਂ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਇਕ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਖਿਆਲ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਖਿਆਲ ਇਥੋਂ ਤਕ ਅਸਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਨੂੰ heart trouble (ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਿਆਲ ਕੀ ਹੈ? ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਡੰਡਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਬੱਸ ਇਕ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਮਨ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਮਨ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥ ***ਪੰਨਾ - 1256***

ਮਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੋਗ ਹਨ, ਹਉਮੈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਜੰਮਣ ਤੇ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 466

ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਆਦਮੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਉਮੈ (ego) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਲਓ ਤਾਂ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ
ਤਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ॥ ***ਪੰਨਾ - 308***

ਉਹਦਾ ਕਦੀ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਇਲਾਜ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਹੈ ਦਾਰੂ,
ਇਕੋ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ॥ ***ਪੰਨਾ - 274***

ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ, ਇਕ ਬੀਬੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਪਿਚਕ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ 240, ਬਲੱਡ ਸ਼ੂਗਰ ਵੀ 240 ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੂਗਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਜਖਮ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਗਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਥਰੀ ਸੀ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ ਹਾਈ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬੀਬੀ! ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਤੇਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ।" ਉਹ ਬੀਬੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਈ, ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, "ਬੀਬੀ! ਦੇਖ, ਤਪ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਕਰ ਲਏਂਗੀ? ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰਕ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮਾਨਸਿਕ; ਜੇਕਰ ਦਵਾਈ ਵੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਵਾਈ ਲੱਗਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -

ਅਉਖਦ ਆਏ ਰਾਸਿ ਵਿਚਿ ਆਪਿ ਖਲੋਇਆ॥

ਪੰਨਾ - 1363

ਤੂੰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤਪ ਕਰ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ।" ਉਹ ਬੀਬੀ ਰਹਿ ਪਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਠ ਦਸ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ, ਬਲੱਡ ਸ਼ੂਗਰ ਠੀਕ ਨਾਰਮਲ ਹੋ ਗਈ; ਜਦੋਂ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ ਦਿਖਾਉਣ ਗਈ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਐਨੀ ਛੇਤੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ, ਉਥੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਲੱਡੂ ਜਲੇਬੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।" ਡਾਕਟਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਦੂਸਰੀ ਅੱਖ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿ ਪਰ ਕੁਝ ਘਰ ਦਾ ਮੋਹ ਜਾਗ ਪਿਆ, ਤੇ ਚੌਦਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਚਲੀ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਦੀ ਐਨਕ ਦਾ ਨੰਬਰ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸੀ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਧੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ। ਡਾਕਟਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੀਬੀ ਹੋਰ ਆਈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸ਼ੂਗਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਕਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਦਾ ਮਾਸ ਝੜ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਹੁੰ ਝੜ ਗਏ ਸਨ; ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਦਿਖਾਈ, ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ ਤਾਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਵਿਚ ਮਾਸ ਭਰ ਗਿਆ, ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਬਾਂਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ, ਪਹਿਲੀ ਬਾਂਹ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੀ ਬਾਂਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਹਣੀ ਬਣ ਗਈ। ਡਾਕਟਰ ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਪਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ॥ ਪੰਨਾ - 274

ਨਾਮ ਪਰੀਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਪੰਨਾ - 293

ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਵਲ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੀ ਹੈ ਸੇਵਾ ਜੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕਲਜੁੱਗ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਖੂਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਟਕ ਸਕਦੇ, ਧੂਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਪ ਸਕਦੇ। ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਖਾਲਾ ਰਸਤਾ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਧੂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪੀ ਜਾਵੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਧੂਣੀਆਂ ਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਉਹਦੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੋਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਬੀਬੀ, ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲਾਹ ਦੇਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪਣ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏਗਾ; ਧੂਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਆਏਗਾ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਬਰਕਤ ਆਏਗੀ। ਸੋ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਥੇ ਵੀ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ।

ਬਹੁਤ ਦੁਨੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੋਕ ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ; ਜਦੋਂ ਜਿਉਂਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਮਰ ਕੇ ਕੀ ਦੇਵੇਗਾ? ਜੇ ਕਬਰ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ? ਗੁਰੂ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ -

ਸਭ ਤੇ ਵੱਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕਲਿ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ।

ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਸੀ। ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖੇਡ ਵੀ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੇ ਸੰਸਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਨਾਂ! ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਈ ਨਹੀਂ। ਐਵੇਂ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਕੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਲੋਕ ਵਾਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਪਰ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਬੀਜ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਸਹੀ ਗਿੱਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੀਜ ਹੇਠੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਉਹ ਫਲ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸ਼ੁਭ ਖਿਆਲ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਇਕ ਮਾੜੇ ਤੇ ਇਕ ਚੰਗੇ। ਬਹੁਤੇ ਪਾਪ ਬੀਜੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪੁੰਨ ਬੀਜੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅੰਦਰ ਸ਼ੌਕ ਸੀ, ਲਗਨ ਸੀ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੋਲੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਇਤਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ? ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਐਸੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ -

ਧਾਰਨਾ – ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਦੇਵਤੇ,
ਓਹ ਦੇਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ–2.
ਪਿਆਰਿਆ, ਪਿਆਰਿਆ
ਓਹ ਦੇਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ –2, 2.
ਜਿਹੜੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਦੇਵਤੇ ....–2.

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ॥
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ॥
ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ॥
ਭਜਹੁ ਗੋੁਬਿੰਦ ਭੂਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ॥
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ॥ ਪੰਨਾ – 1159

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੇਹੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤੇ ਲੋਚ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਸਾਡਾ ਸਵਰਗ ਖਤਮ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣੀਏ, ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜਪੀ – ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਚਾਰ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ (ਮੰਝ) ਜੋ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ –

ਭਜਹੁ ਗੋੁਬਿੰਦ ਭੂਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ॥
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ॥ ਪੰਨਾ – 1159

ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰੋ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖਿਓ ਕਿਤੇ ਉਹਨੂੰ ਭੁਲ ਨਾ ਜਾਇਓ, ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦਾ ਏਹੀ ਲਾਹਾ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਾ ਬਿਤਾ ਦੇਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥ ਪੰਨਾ – 12

ਸਭ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮ ਫਜ਼ੂਲ (worthless) ਹਨ, ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ।

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥ ਪੰਨਾ – 12

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪ –

ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ॥ ਪੰਨਾ – 12

ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ, ਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੇ, ਨਾ ਕੋਠੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਨੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਹੈ ਜੋ ਵਰਤਣੀ ਹੀ ਵਰਤਣੀ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਹੈ –

ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ॥
ਜਹਾ ਦਾਣੇ ਤਹਾਂ ਖਾਣੇ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਹੇ॥
ਪੰਨਾ – 653

ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਸੀ ਭਜਨ ਕਰਨਾ, ਪਰ ਤੂੰ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਦਿਤਾ –

ਇਸੁ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੂਕੈ ਸੋ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ॥
ਪੰਨਾ – 1075

ਬੰਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫੇਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ –

ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀ ਆਇਆ॥
ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ॥
ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ॥
ਭਜਿ ਲੇਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ॥
ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ॥
ਆਵੈ ਅੰਤ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ॥ ਪੰਨਾ – 1159

ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਿਆ, ਫੇਰ ਦਸ ਕਦੋਂ ਜਪੇਂਗਾ? ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਈਏ, ਫੇਰ ਨਾਮ ਜਪਾਂਗੇ; ਕੋਈ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਕਰੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰ ਲਈਏ, ਫੇਰ ਜਪਾਂਗੇ; ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਜਿੱਠ ਲਈਏ, ਫੇਰ ਜਪਾਂਗੇ। ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਟਾਈਮ ਦਾ, ਕਦੋਂ ਕਾਲ ਗੁਲੇਲਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇ–

ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੈ ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ॥
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ ਸਮਝਿ ਰਾਖਉ ਚੀਤਿ॥
ਪੰਨਾ – 631

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਗੁਲੇਲਾ ਵੱਜ ਜਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿਰਫ ਸੁੰਘਣ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਣਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਦੌੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੁਖ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਤੀਜੇ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ–ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਕਦੀ ਘੜੀ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਵੀ ਉਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੇ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਕੀ ਏਸ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਲਭ ਜਾਏਗਾ? ਕੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੀ ਲਗ ਜਾਵਾਂਗਾ?

ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ–

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥
ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥

ਪੰਨਾ – 204

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜੋਈਆਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬਾਣ ਲਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰਾਈਫਲ ਸੀ। ਗੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤਾਂ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭੜਾਕਾ ਓਨਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲਗਨ ਹੈ, ਬਾਤ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਚਨ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਘਾਵ ਕਰ ਗਏ। ਸੋਚੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਾ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਬਰਾਂ ਤੇ ਮਥੇ ਟੇਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਹਾਲੀ ਤਕ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਖੈਰ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਨਾਮ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਸੋ ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ–ਕੁਛ ਸਮਝ ਤਾਂ ਆਈ ਹੈ; ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕਿ ਨਾਮ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ –

ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕਉ ਲੈਨਿ ਤੂ ਆਇਆ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਘਰਿ ਪਾਇਆ॥ ***ਪੰਨਾ – 283***

ਤੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੁੱਲ ਕੀ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲਗਾ –

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਲੇਹੁ ਮਨੁ ਮੋਲਿ॥ ***ਪੰਨਾ – 283***

ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਅਭਿਮਾਨ ਛੱਡ ਦੇ –

ਲਾਦਿ ਖੇਪ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਚਾਲੁ॥
ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥
ਮੁਖ ਊਜਲ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ॥ ***ਪੰਨਾ – 283***

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਬੈਠਾ ਹੈਂ –

ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ॥ ***ਪੰਨਾ – 1136***

ਇਥੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਰ ਲੈ ਬੇਨਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ। ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਕੋਈ ਕਰਮ ਜਾਗ ਪਏ, ਮੇਰੀ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਕਿਸਮਤ ਜਾਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸਰਵਰੀਆ ਹਾਂ, ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਹਾਂ। ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਉਹ ਮੈਂ ਕਦੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀ। ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਬਿਰਥਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਲਿਹਾਰ, ਬਲਿਹਾਰ।" ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਹਕ ਤਾਂ ਤੂੰ ਠੀਕ ਹੈਂ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਅਸੂਲ ਹਨ –

ਵਿਣੁ ਗਾਹਕ ਗੁਣੁ ਵੇਚੀਐ ਤਉ ਗੁਣੁ ਸਹਘੋ ਜਾਇ।।
ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਗੁਣੁ ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ॥

ਪੰਨਾ – 1086

ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਇਹ ਅਮੁੱਲ ਵਸਤੂ ਹੈ –

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ॥

ਪੰਨਾ – 81

ਜਿਹੜੀ ਅਮੁਲ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਇਹਦੀ ਕੀਮਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜਿਥੇ ਪੂਰਾ ਗਾਹਕ ਮਿਲੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਗਠੜੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ–

ਧਾਰਨਾ – ਜਿਥੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਸੌਦਾਗਰ ਪੂਰਾ,
ਗੱਠੜੀ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੀਂ ਨਾਮ ਦੀ –2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਗੱਠੜੀ
ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੀਂ ਨਾਮ ਦੀ –2, 2.
ਜਿਥੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਸੌਦਾਗਰ ਪੂਰਾ ....–2.

ਰਾਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇ ਕੈ ਕਬੀਰਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਖੋਲ॥
ਨਹੀ ਪਟਣੁ ਨਹੀ ਪਾਰਖੂ ਨਹੀ ਗਾਹਕੁ ਨਹੀ ਮੋਲੁ॥

ਪੰਨਾ – 1365

ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ, ਬੇਕਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਬੰਦਾ ਆਇਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ।" ਬੀਬੀ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, "ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈਣਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬਦ–ਰੂਹਾਂ (ਗਲਤ ਰੂਹਾਂ) ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਕੰਮ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।" ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ! ਅਜੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਜੀ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਆਪ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ।" ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਜੀ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਛਕਿਆ ਸੀ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਫੇਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਸਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਭਾਈ ਬੜੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੁਸੀਂ ਛਕ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਸਾਂਭ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਭੇਡਾਂ ਤੇ ਰੰਗ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ

ਚੀਜ਼। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਇਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਂਡਾ ਸਾਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਜਲ ਮੰਤਰ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਭਾਂਡਾ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ – "ਬੋਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਬੋਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।" ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ, ਅਸਲੀ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਬੇਕਦਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆਉਣ ਕਰਕੇ, ਏਹਦਾ ਪੂਰਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਜਗਿਆਸੂ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਤੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਰੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਾਰੰਗਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਨ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਦੇ ਦਸਵੀਂ ਕਲਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਓਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਹਿਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛਕਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਚੂਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀਸ ਵਿਚ ਪਾਏ। ਜਦੋਂ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨੇਤਰ ਪਾ ਕੇ ਚੂਲਾ ਦਿਤਾ, ਛਿੱਟਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, 'ਬੋਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।' ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਅਜੇ ਅੱਧਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ – 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ', ਅਗੋਂ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਏਗਾ? ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਜਰਾ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਬੱਚਾ 56 ਘੰਟੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੈਠੇਗਾ, 56 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਇਸਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਵੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਖੰਡਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਅਤੇ 56 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਬੱਚਾ ਭਾਰ ਰਹਿਤ (weight-less) ਹੋ ਗਿਆ, ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੰਗਤ ਦੇ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤੈਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਤਾਬਿਆਂ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਲੰਮਾ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਠੇ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਰੂਹ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਮੰਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਮ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਗਾਹਕ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਕਬੀਰਾ ਏਕੁ ਅਚੰਭਉ ਦੇਖਿਓ ਹੀਰਾ ਹਾਟ ਬਿਕਾਇ॥
ਬਨਜਨਹਾਰੇ ਬਾਹਰਾ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਾਇ॥

ਪੰਨਾ – 1372

ਹੀਰੇ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਣਜਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜੇ ਗਾਹਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ–

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥

ਪੰਨਾ – 1102

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣ ਜਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿ –

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭ ਕੋਇ॥
ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੂਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ॥

ਪੰਨਾ – 1364

ਜੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ 'ਮੈਂ' ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਾਰਨਾ ਤਾਂ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਨੂੰ ਮਾਰ, ਜਿਹੜੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਾਧੂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈ ਕਿ ਇਹ 'ਮੈਂ' ਸਚਮੁਚ ਮਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੋਂ ਕਹਿ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਇਸ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਗਾਹਕ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਲਿਆਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਸੀ, ਚਾਰ-ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖੁਆ ਦਿੱਤੀ, ***"ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਤਖਿ ਗੁਸਾਈਆ ਧੰਨਾ ਵਡਭਾਗਾ॥"*** ਰੋਟੀ ਵੀ ਖੁਆ ਦਿਤੀ ਤੇ ਲੱਸੀ ਵੀ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਰਜ਼ਾਅ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ– ਭਾਵੇਂ ਸੁਖ ਆ ਜਾਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਖ ਆ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਭਾਈ! ਕਿਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਣ ਨੂੰ? ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗਲਤ ਹੋ ਗਏ, ਐਵੇਂ ਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੀ ਜਾਓ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਖ ਆਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਸੁਖ ਆਵੇ –

ਕੇਤਿਆ ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਦ ਮਾਰ॥
ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ॥ ***ਪੰਨਾ – 5***

ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਸਮਝੇ –

ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ॥
ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੂਖ ਮਨਾਈ॥

ਪੰਨਾ – 757

ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,

"ਮਹਾਰਾਜ! ਐਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕਰਾ ਦਿਓ।" ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਚਲਾ ਜਾ - ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਉਥੇ ਇਕ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਰਸਿਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੋ ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਜਰਾਤ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਆਪਣੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕ ਤਪੜ ਗੰਢ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਚਨ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਲ ਇਕ ਪੂਲਾ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਘੜਾ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਏਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਰਤਕ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਅਰਥੀ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੀ। ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੁਰਸਿਖ ਵੀ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਤਾ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵੀਰ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਲੰਘਣ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀ ਖਬਰ ਆਈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀਰ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਰ ਗਿਆ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਆਈ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਸੂਲ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮਚ ਗਈ। ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਤੱਪੜ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਏ ਤਾਂ ਹੋਏ ਹੋ, ਹੁਣ ਇਸ ਤਪੜ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਵੋ, ਲੜਕੇ ਦਾ ਛੇਤੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਓ ਤਾਂਕਿ ਸਸਕਾਰ ਛੇਤੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆਏ ਤਾਂ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਭਾਈ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਚਲੋ ਬੈਠ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ ਕਰ ਲਈਏ। ਜੋ ਗੁਰਸਿਖ ਉਥੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਕਿਹੜੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਗਿਆ, ਨੂੰਹ ਘਰ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਅਜੇ ਉਹਦਾ ਕੰਗਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਪਰ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ, "ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣਾ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਹਾਂ।" "ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ?" ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਕੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ। ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਉਮਰ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ, ਇਸਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪਿਛੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਜ਼ਾਅ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣਾ।

ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਧੀਰਜ> ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ - ਮੇਰਾ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੇਰਾ ਉਹ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਮੇਰਾ ਪੈਸਾ ਜੁੜ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ; ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਹੈ ਪੁੱਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ। ਜਿਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੋਂ ਖੈਰ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਮਥੇ ਟਿਕਾ ਲਓ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਬੇਦੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਧਨ ਦੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਧਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਧਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਤੀਜੀ ਦੇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹਥ ਦੀ ਦੇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹਿਣ; ਵਿਆਹ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਰਜਾ ਲੈ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਾ ਕਹਿਣ। ਅਸੂਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਓਨੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੰਗਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਓਨੇ ਹੀ।

ਜਦੋਂ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਲੱਛਮਣ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਲਮੀਕ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ, ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਸੀ, ਹਲ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਚਮੜੇ ਦੇ ਬੂਟ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਕੋਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਪ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਵੀ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਝੁੱਲ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸੀ, ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਫੁਟਲੈਸ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਕੀ ਕਰੀਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪਿਲਾਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਭਾਈ, ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਏਥੇ ਇਕ ਐਸੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿਛੂ ਹੈ, ਜੇ ਡੰਗ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਬੂਟ ਪਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ; ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਝੁੱਲ ਤਾਂ ਪਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ ਇਕ ਪੰਛੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਚੁੰਝ ਇੰਨੀ ਤਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੇਰ ਐਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ; ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਐਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਸਾਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਹੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀਤਾ ਛੱਡ ਦਿਤੀ, ਕਦੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਛੱਡਦਾ ਹੈ? ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਸਤਰੀ ਚਾਹੇ ਕੈਸੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕੋਲ ਹੀ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਧੋਬੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਚਲੀ ਗਈ ਜੋ ਕਿ

ਬਿਮਾਰ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਦਾ ਘਰ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਈ ਤਾਂ ਧੋਬੀ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਨਾ ਵੜਨ ਦੇਵੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਾਮਚੰਦਰ ਹਾਂ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀਤਾ ਐਨੀ ਦੇਰ ਰਾਵਣ ਦੇ ਕਬਜੇ ਵਿਚ ਲੰਕਾ ਰਹੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ? ਜਦੋਂ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਲੱਛਮਣ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਦੱਸ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਗੱਲ, ਹੁਣ ਦੱਸ। ਇਸਨੂੰ ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਅਨੁਸ਼ਠਾਨ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਨਾ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਕਿਧਰੇ ਐਵੇਂ ਨਾ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਮਾਰਨੀਆਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਪ੍ਰਭਤਾ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਕਿ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰੀ ਜਾਣ। ਉਹਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕਹੋ, ਚਾਹੇ ਚੰਗਾ ਕਹੋ, ਫੇਰ ਉਸਤਤ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਨਾ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਡਰਨਾ, ਨਾ ਉਸਤਤ ਕਰਾਉਣੀ। ਫੇਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣਾ,

ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ॥
ਪੰਨਾ - 918

ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਸੌਖੀ ਹੈ ਪਰ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਕੋਈ ਸਿਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਮੰਤਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਮੰਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਭੱਜਦੇ ਫਿਰੋ ਨਾਮ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ, ਨਾਮ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੰਤਰ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮੰਤਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ, ਫੇਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਰੱਖਣੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਹੋਣ, ਉਹ ਨਾਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ! ਤੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ ਸਰਵਰ ਨੂੰ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮੁਕਾਮ ਹੈ, ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੀਆਂ। ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੂੰ ਸਰਵਰੀਆ ਹੀ ਰਹਿ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਰ ਖਾਣਗੇ।" ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇਵੋ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮੁਕਾਮ ਢਾਹ ਕੇ ਆ। ਕਹੀ ਫੜ ਲਈ, ਘਰ ਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈਂ? ਏਥੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਖੇਲ ਪਾਉਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਹਿੰਦਾ, ਜੋ ਹੋਣਾ ਹੈ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਹੀ ਫੜੀ ਤੇ ਮਕਾਮ ਢਾਹੁਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਘਰ ਵਾਲੀ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਹਟਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਰੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੁਕਾਮ ਢਾਹ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਲਗਨ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ-ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਹੀਓਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਲਈ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁਕਾਮ ਢਾਹ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁਖਾਲਫਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤੇਰੀ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੀਦੇ ਹੋ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੇਰੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਲਗ ਲਵੇ। ਕੇਵਲ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ; ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਨਾਮ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਠ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਬੋਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਸ ਵਾਰੀ ਕਹੋ, ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਹੋ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਲ ਹੋਰ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੋਲ ਕੇ ਸੌ (100) ਵਾਰੀ ਕਹੋ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਹੋ। ਫਿਰ ਨਾਮ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੋਲ ਕੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਕਹੋ ਤੇ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਹੋ ਤਾਂ ਫਲ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਏਥੇ ਤੱਕ ਬਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ mental ਨਾਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਮਾਨਸਿਕ ਨਾਮ-ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਦੋਨੋਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਏਸ ਥਾਂ ਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਵਾਸ ਨਹੀਂ ਚਾੜ੍ਹਦੇ, ਸੁਰਤ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸੁਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਬਹੁਤਾ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਲਗਨ ਸੀ, ਲਗਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਵੱਧਦਾ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆ ਗਈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਸ਼ਾ ਹਰ ਵਕਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਰ ਵਕਤ ਇਕ ਮਸਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਹਾਨ ਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧਾਰਨਾ - ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰ,
ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੈ-2, 2.
ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੈ-2, 2.

ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰ..... – 2

ਆਦਮੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ-ਕਰਦਾ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ- ਪਹਿਲੀ ਸਾ-ਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ, ਦੂਜੀ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ, ਤੀਜੀ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਜਿਹੜੀ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰਿ
ਸੋ ਰਸੁ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜੀਉ॥ ਪੰਨਾ – 106

ਉਹੋ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿਉਂਕਿ –

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜੁ ਹੈ ਮਨੁ ਚੜਿਆ ਦਸਵੈ ਆਕਾਸਿ॥
ਪੰਨਾ – 1414

ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਇਹ ਹੈ –

ਤਿਥੈ ਊਂਘ ਨ ਭੁਖ ਹੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਵਾਸੁ॥
ਪੰਨਾ – 1414

ਉਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ –

ਨਾਨਕ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਵਿਆਪਤ ਨਹੀ ਜਿਥੈ ਆਤਮ ਰਾਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ॥
ਪੰਨਾ – 1414

ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ॥
ਪੰਨਾ – 954

ਜਦੋਂ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਫੇਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ-

ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ॥
ਪੰਨਾ – 954

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਦਿਸਦਾ ਕੀ ਹੈ –

'ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ' ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ॥
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੂੰ ਸਚੀ ਨਾਈ॥
ਪੰਨਾ – 954

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਸਿਖ ਤਾਂ ਪੁੱਗ ਗਿਆ, ਪੀ ਐਚ.ਡੀ (Ph.d) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਤੇ ਪੇਪਰ ਪਾਈਏ, ਕੋਈ ਪਰਚਾ ਪਾਈਏ, ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏ ਕਿ ਇਹ ਪਾਸ ਹੈ ਕਿ ਫੇਲ੍ਹ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੌ 'ਚੋਂ ਸੌ ਨੰਬਰ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤੇਤੀ ਨੰਬਰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਏਥੇ ਬੜਾ ਔਖਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ, ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਸੌ ਹੀ ਨੰਬਰ ਲੈਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਝਕੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਭਾਈ ਮੰਝ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, "ਭਾਈ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਹ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਬਗੈਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।" ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਹ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਾਂਗੇ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਆ ਜਾਈਂ; ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਅਸੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੇ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਗੁਰਸਿਖ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਅਉਖੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਜਿੰਦ ਬਚਦੀ ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਦਰਸ ਬਿਨਾ -2, 2.
ਜੈਸੇ ਨੀਰ ਬਿਨ ਮਛਲੀ -2, 2.
ਜਿੰਦ ਬਚਦੀ ਨਹੀਂ ....-2.

ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ॥
ਬੂੰਦ ਵਿਹੂਣਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ – 708

ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ, ਰਜ਼ਾਅ ਸਿਰ ਤੇ ਮੰਨੀ, ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਆਗਿਆ ਸਮ ਨਹੀਂ ਸਹਿਬ ਸੇਵਾ।' ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਖੁਰਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਸੀ, ਨਵੀਆਂ ਲਵੇਰੀਆਂ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਬਲਦ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਨਸਲਾਂ ਪਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਰੋਜ਼ ਇਕ ਡੰਗਰ-ਕਦੀ ਮੱਝ, ਕਦੀ ਬਲਦ ਮਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਹੁੰਦੇ-ਹੁੰਦੇ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ ਮਰ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਨੇ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ, ਇਲਾਕੇ ਨੇ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਦੇਖੋ, ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹਿਰ ਵਰਤ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੀਰ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਈਏ। ਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਬਣ ਗਈ, ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਰੀ ਖੋਹ ਲਈ –

ਛੀਨ ਲੀਨ ਗ੍ਰਿਹੁ, ਧਨ, ਸਿਰਦਾਰੀ।
ਸਰਬ ਸ਼ਰੀਕਨਿ ਦੀਨ ਨਿਕਾਰੀ।
ਲੇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਸੁ ਦਾਰਾ।
ਰਹਜੋ ਜਾਇ ਕਿਸਿ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰਾ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 1817

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਡੋਲਿਆ ਨਹੀਂ; ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ, ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਬਿਰਤੀ ਉਚੀ ਹੋ ਗਈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ।

ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ (clamity) ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਭ ਕੁਝ ਬਨਿਆ ਬਣਾਇਆ ਇਕ ਦਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਵੱਡੀ ਸਰਦਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਕੋਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਰਹੀ, ਅਖੀਰ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਜਨਵਰੀ, 2000

ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਮੁਰੀਦ, ਮਰੀਦ-ਏ-ਸਾਦਕ, ਮਰੀਦ-ਏ-ਫਿਦਾਈ; (ਸਿੱਖ, ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ, ਮਰਜੀਵੜੇ ਸਿਖ।)

ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ 10ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਦਰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਹੈ ਭੇਖ ਦੀ - ਦਸਤਾਰਾ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਰਪਾਨ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੋਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਲਾਹੁਣਗੇ, ਲੋਕ ਨਿਗੁਰਾ ਨਿਗੁਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ। ਦੂਜੀ ਸਿਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹਿਰਸ ਦੀ - ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਪਿਛੇ ਸਿਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਸਿਖ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਦੁਕਾਨ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਚਲੇਗੀ, ਸਾਰੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਗਾਹਕ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਤੀਜੀ ਸਿਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵੇਖਦੀ ਹੈ - ਸਿਖ ਤਾਂ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਠੰਢੀ-ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਪੀਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ, ਪਿਛੇ ਗਿਰਨ ਦਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ, ਛੇਤੀਂ ਦੇ ਕੇ ਗਲਾਸ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੌਥੀ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਵੀ ਭਾਵਨੀ ਦੀ। ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਲਗੇ?"

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਾਡੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਪਹਿਰੇ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਠਹਿਰੇ, ਫਿਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਡੰਗਰ ਭੁਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹਾਂ - ਕੋਈ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ, ਕੋਈ ਵਜੀਦਪੁਰ ਤੋਂ, ਕੋਈ ਕਿਤੋਂ, ਕੋਈ ਕਿਤੋਂ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਬਣੇਗਾ ਕੀ? ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਣ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਗਈ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਿਲ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਇਕ ਬੰਦਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਹੁੰ ਖਾਓ ਕਿ ਦਸੋਗੇ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਸਭ ਦਾ ਮੈਂ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਬਾਕੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ - ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹ ਖਿਚਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅਰਥੀ ਤੇ ਪਾ ਦਿਓ। ਮੇਰੀਆਂ ਨਾਸ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੂੰ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਜੇ ਕਦੀ ਰੂੰਈ ਵੀ ਹਿਲ ਜਾਵੇ। ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਖਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ। ਲੰਮੀ ਪੈੜੀ ਜਿਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਣ ਤੇ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਵਿਚਾਰੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਦੂਰੋਂ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ! ਇਸਨੂੰ ਐਨੀ ਦੂਰ ਸਸਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕਾਹਨੂੰ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਇਥੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਏਥੇ ਹੀ ਅਰਥੀ ਰੱਖ ਦਿਓ।" ਅਰਥੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਹੜਾ ਭਾਈ ਉਪਰ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ਲੱਕੜਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਲੈ ਆਵੋ, ਇਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਘਾਹ ਤਿੜ ਤਿੜ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਬਾਣ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੱਚਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਰਸੀਆਂ ਤੋੜ ਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਨੱਠ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾੜੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਭਾਈ ਦੇਖੋ ਤੁਹਾਡਾ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਸਣਦੇਹੀ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਦੌੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਫੜਕੇ ਲਿਆਓ। ਜਦੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘੋ! ਇਹ ਕੀ ਰਾਜ਼ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖੀ ਭੇਖ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੇਖਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿਖੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਿਦਕ ਦੀ ਸਿਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸੀਸ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦਾ।

ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ - ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਨੌਂ ਦਿਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਕੌਣ ਹੈ?" ਜਵਾਬ ਆਇਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਭਾਈ ਡੱਲਾ।" ਦੋ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੇਰ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਕੌਣ ਹੈ?" ਫੇਰ ਜਵਾਬ ਆਇਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਡੱਲਾ।" ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ, ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਭਾਈ ਡੱਲੇ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ; ਕੁਝ ਮੰਗ ਲੈ।" ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੰਗਣਾ ਕੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂ ਦੇ ਦੇਓ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਿਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਉਹ ਥਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਾਖਵੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਕਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਬਰਾੜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਪੰਤਾਲੀ-ਪੰਤਾਲੀ ਇੰਚ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਤਾਹੀਓਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਈ ਕੌਮ ਬਰਾੜਾਂ' ਇਹ ਬਰਾੜਾਂ ਦੀ ਕੌਮ ਮੇਰੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਔਰੰਗਜੇਬ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ। ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਏਥੇ ਫੌਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਗੱਲ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੱਦ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਨ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਵੱਢ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੱਕ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਬਲ ਹੈ ਮੇਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਡੱਲਿਆ! ਤੇਰੇ ਬੰਦੇ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਹੌਲੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਗਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ! ਕੀ ਗੱਲ, ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ?" ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਆ ਗਿਆ, ਸਾਡੀ ਤਨਖਾਹ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ?" ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਕਿ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣੀ ਹੈ? ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੈਗੇ ਹੀ, ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀਦਾ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਦਈਏ?" ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਛੱਲੇ ਵੀ ਸੁੱਕ ਗਏ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਪਵਾ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਪਰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਉਸੇ ਵਕਤ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਪੈ ਗਿਆ, ਦਸੋਂ ਹੁਣ ਸਿਖੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪੈਸੇ? ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੇਰ ਏਹੋ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੈਗੇ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਸ ਏਹੋ ਗੱਲ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹੀ ਜਾਵੇ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਸਵੰਧ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਢਾਲੇ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ; ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੈਗਾ ਹੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਰੀ ਆਈ, ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।" ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਦਾਨ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਰਖ ਲਈ ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦੀ ਰੱਖ ਲਈ।"

ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੱਲਿਆ, ਸਿਦਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਏਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਵੀਂ ਬੰਦੂਕ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਡਲਿਆ! ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਈਫਲ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਰਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਲਿਆਇਆ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਕ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਏਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਜਵਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆ - ਪੰਤਾਲੀ-ਪੰਤਾਲੀ ਇੰਚ ਵਾਲੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਤੇ ਇਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਸਾਰੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖਿਸਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਲੇ ਮਾਣਸੋ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਜਵਾਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ! ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ; ਐਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਵਾਨ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਪ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾ, ਅਸੀਂ ਰਾਈਫਲ ਟੈਸਟ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਡੱਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਹਨ।" ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜਾਹ, ਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਹਿ। ਦੋ ਸਿਖ ਦਸਤਾਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਬੰਨ੍ਹ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੇ ਜਾਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਰਖਣਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਿਖ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਦੌੜੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੂਜਾ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ, ਪਿਛਲਾ ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅਸੀਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਇਕੱਠਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਤੁਸੀ ਦੋਨੋਂ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਵੋ। ਉਹ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਧਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੋਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ, ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਦੀ ਹੋਈ ਪਾਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਵਾ-ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ; ਇਹ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵਨੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਕੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿਦਕੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ, ਭਾਵਨੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ।

ਸੋ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੂੰ ਜੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਸੀ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲੁ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ॥
ਪੰਨਾ - 70

ਐਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਧਾਰਨਾ - ਢੋਈ ਕੋਈ ਦੇਵੇ ਨਾ,
ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁਣ ਬਹੁਤੀ ਬਣ ਗਈ -2, 2.
ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁਣ ਬਹੁਤੀ ਬਣ ਗਈ -2, 2.
ਢੋਈ ਕੋਈ ਦੇਵੇ ਨਾ, ...।

ਐਨਾ ਵੱਡਾ ਸਰਦਾਰ, ਕਿੰਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਅੱਜ ਮੰਗਤਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਰਹੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

'ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲੁ ਅਤਿ ਬਣੇ' ਅਤਿ (extreme) ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ***'ਢੋਈ ਕੋਇ ਨਾ ਦੇਇ॥'*** ਜਿਹੜੇ ਭਰਾ ਕੱਲ੍ਹ ਤੱਕ

ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਹਾਂ, ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਆ ਕੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਖਲੋਂਦਾ।

ਧਾਰਨਾ – ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ,
ਲਾਗੂ ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਣ ਗਏ –2, 2.
ਲਾਗੂ ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਣ ਗਏ –2, 2.
ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ, ...।

ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣ ਗਈ। ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਨਾ – ਝੱਟ ਕਿਥੇ ਲੰਘਾਵਾਂ ਓ,
ਮਾਲਕਾ ਦੁਨੀਆਂ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦੇਵੇ –2, 2.
ਦੁਨੀਆਂ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦੇਵੇ ਮਾਲਕਾ –2, 2.
ਝੱਟ ਕਿਥੇ ਲੰਘਾਵਾਂ ਓ, ...–2

ਏਸ ਕਲੀਓ ਪੰਜ ਭੀਤਿਓ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਖਾ ਪਤਿ॥
ਜੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਆਖੀਐ ਬੜ ਬੜ ਕਰੈ ਬਹੁਤ॥
ਚੁਪ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਆਖੀਐ ਇਤ ਘਟਿ ਨਾਹੀ ਮਤਿ॥
ਜੇ ਬਹਿ ਰਹਾ ਤਾ ਆਖੀਐ ਬੈਠਾ ਸਥਰ ਘਤ॥
ਉਠ ਜਾਈ ਤਾ ਆਖੀਐ ਛਾਰੁ ਗਇਆ ਸਿਰ ਘਤਿ॥
ਜੇ ਕਰਿ ਨਿਵਾਂ ਤਾਂ ਆਖੀਐ ਡਰਦਾ ਕਰੇ ਭਗਤ॥
ਕਾਈ ਗਲੀ ਨ ਮੇਵਨੀ ਕਿਥੇ ਕਢਾ ਝਤਿ॥
ਏਥੇ ਓਥੈ ਨਾਨਕਾ ਕਰਤਾ ਰਖੈ ਪਤਿ॥

ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉਪਰ ਕੀ ਬੀਤਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਜਿਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ। ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਲੋਕ ਸੋਚਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪੀਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਡਾ ਵੀ ਸਭ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵੀ ਕਿਥੇ ਮਿਲੇਗਾ। ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਬੁਲਾਈਏ ਨਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੂੰ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਨਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ? ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੇਖ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈਂ?

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ
ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ॥
ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ
ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ॥ ਪੰਨਾ – 10

ਉਹ ਤਾਂ ਰਾਜ਼ਕ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਰਿਜਕ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਵਾਸਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਥੇ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਸੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਐਸਾ ਧਿਆਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਕਿਤੇ ਡੋਲ ਨਾ ਜਾਈਂ ਓ ਮਨਾ ਮੇਰਿਆ,
ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵੇਖ ਕੇ –2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵੇਖ ਕੇ – 2, 2.
ਕਿਤੇ ਡੋਲ ਨਾ ਜਾਈਂ ਓ ਮਨਾ ਮੇਰਿਆ,...2

ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੈ ਨਿਤ ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਗਨੀਮਨ ਗਾਰੈ॥
ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਗ ਨਾਗ ਨਰਾਧਪ ਸਰਬ ਸਮੈ ਸਭ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ॥
ਪੋਖਤ ਹੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਪਲ ਮੈ ਕਲ ਕੇ ਨਹੀ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧਿ ਦੋਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੈ॥
ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਯੇ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ –

ਤੂ ਕਾਹੇ ਡੋਲਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ਤੁਧੁ ਰਾਖੈਗਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ॥
ਜਿਨਿ ਪੈਦਾਇਸਿ ਤੂ ਕੀਆ ਸੋਈ ਦੇਇ ਆਧਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 724

ਉਹ ਹੀ ਆਧਾਰ ਵੀ ਦੇਵੇਗਾ –

ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਲਕੁ ਦਿਲਾ ਦਾ ਸਚਾ ਪਰਵਦਗਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 724

ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੋਜ਼ੀ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਉਦੋਂ ਉਹ ਸਵਾ ਲੱਖ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰੀਏ। ਉਹ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ, ਜੋ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੁ ਮੀਲ ਅੱਗੇ ਸੀ, ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ, 'ਮੇਰਾ ਇਕ ਪਿਆਰਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇ ਕੇ ਆ। ਉਸਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੱਲ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਘਰਵਾਲੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਲੜਾਈਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਉਣਗੇ, ਨਾ ਖੇਤਾਂ ਦੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਲੰਗਰਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਹੀ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਪੰਜਵਾਂ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਫਿਰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੁਝ ਕਰੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਪੰਜ ਦਿਨ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇ ਕੇ ਆ। ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਗੱਲ ਗਹਿਰੀ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਨਹੀਂ, ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੱਚੀਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਜਾ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ

ਕਿ ਮਨਾ, ਨਾ ਜਾਣ ਨਾ ਪਹਿਚਾਨ, ਐਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ; ਕਿਸਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇਵੇਂਗਾ? ਏਥੇ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਫੇਰ ਸੁਪਨਾ ਆ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਅੱਠ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਸੰਤ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇ ਕੇ ਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗੌਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਭੁਲ ਮਾਫ ਕਰੋ, ਖਿਮਾਂ ਕਰੋ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਨੂੰ ਐਨੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ, ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਭਜਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਸੋ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇਣੀ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ, ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਸੋ ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਡੋਲੀਂ ਨਾ। ਚਲਦਿਆਂ ਚਲਦਿਆਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਦਿਓ। ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੰਗੜ ਲੈ ਦਿਓ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਘਾਹ ਖੋਤ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ ਕਰਾਂ, ਇਕ ਦਾਤੀ ਦੇ ਦਿਓ, ਜਾਂ ਖੁਰਪਾ ਦੇ ਦਿਓ, ਇਕ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜੇਹੀ ਥਾਂ ਦੇ ਦਿਓ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਇਕ ਝੌਂਪੜੀ ਪਾ ਲਵਾਂ। ਕੱਲ ਜੋ ਆਪ ਐਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਚੌਧਰੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਇਕ ਝੌਂਪੜੀ ਲਈ ਖੁਦ ਥਾਂ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਝੌਂਪੜੀ ਪਾ ਲਈ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਘਾਹ ਵੇਚਦਾ ਹੈ, ਲੱਕੜਾਂ ਚੁਗ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਮਿੱਤ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਇਕ ਆਨੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਆਨਾ (ਚਾਰ ਪੈਸੇ) ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਇਕ ਰੁਪੈ ਦੇ ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਮਣ ਛੋਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਆਨਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਆਪੇ ਹੀ ਜਰਾ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਇਕ ਆਨੇ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਛੋਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। 20 ਸੇਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਰਖੀ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਤੀਰਥਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪੇਪਰ ਪਾਈਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਹ ਭਾਈ, ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਭਾਈ ਮੰਝ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੀਰਥਾ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਆਹ ਸਾਡਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੀਂ; ਪਰ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵੇ। ਸਖਤ ਰਹੀਂ, ਗਰੀਬੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਪਿਘਲ ਨਾ ਜਾਈਂ। ਜਦੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ 20 ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਕਿਤਨੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ ਜਦਕਿ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਰੋਜ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਵੀ ਕਿਹੜੇ ਅੱਜ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਦੇ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਨ। ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਐਨਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੇਵੜੇ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੇਵੜੇ ਦੇ ਚਰਣ ਧੋਤੇ, ਚਰਣਾਮਿਤ ਲਿਆ, ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦੱਸੋ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਕੋਲੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀਆਂ; ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸੁਣਾ, ਫੇਰ ਸੁਣਾ। ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ –

ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ॥
ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ॥

ਪੰਨਾ – 558

ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਾਈ ਮੰਝ ਦਾ ਪੈਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਯਾਦ ਤਾਂ ਰੱਖਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰਖਿਆ; ਚੰਗਾ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਓ। ਮੇਵੜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਮੰਝ! ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ਜੇਕਰ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਰਸ਼ਨੀ ਭੇਟ ਦਿਓਂਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ, ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਕਿ 20 ਰੁਪਏ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਈਏ! ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਏਥੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਣੇ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਉਠ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਪਿਤਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਗਹਿਣੇ ਕਰ ਦਿਓ, (ਜਿਹਨੂੰ ਅੱਜ-ਕੱਲ (bouded labour) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਤੁਸੀਂ 20 ਰੁਪਏ ਪੇਸ਼ਗੀ ਲੈ ਲਓ, ਜੋ ਕਿ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਤਰ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ, ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਸੋ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੰਨ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ 20 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। 20 ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਦੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਉਥੇ ਫਰਸ਼ ਲਿਪਦੀ ਹੈ, ਗੋਹੇ ਪੱਥਦੀ ਹੈ, ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਚੱਕੀ ਪੀਂਹਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਪਰ ਡੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ।

ਰਤੇ ਸੇਈ ਜਿ ਮੁਖੁ ਨ ਮੋੜੰਨਿ ਜਿਨੀ ਸਿਞਾਤਾ ਸਾਈ॥

ਪੰਨਾ – 1425

ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ, ਮੇਵੜੇ ਨੂੰ 20 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, "ਭਾਈ ਮੰਝ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪੀ ਜਾਹ।"

ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ

ਨੇ ਫੇਰ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ 20 ਰੁਪਏ ਦਰਸ਼ਨੀ ਭੇਟ ਲੈ ਕੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਮੰਝ ਕੋਲ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਚਾਓ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿ ਪੁਛਿਆ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕੀ ਹੁਕਮ ਹੈ? ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਦੇਵੋ, ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਡੋਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਐਸੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਜਿਸਨੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਸਭ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ।

ਧਾਰਨਾ - ਪਰਬਤ ਵੀ ਡੋਲਦੇ,
ਡੋਲੇ ਨਾ ਸਿਖ ਗੁਰਾਂ ਦਾ।
ਡੋਲੇ ਨਾ ਸਿਖ ਗੁਰਾਂ ਦਾ - 2, 2.
ਪਰਬਤ ਵੀ ਡੋਲਦੇ,...........।

ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਕੋਟਗੜ ਭੁਇਚਾਲ ਕਮੰਦੇ।
ਝਖੜਿ ਆਏ ਤਰੁਵਰਾ ਸਰਬਤ ਹਲੰਦੇ।
ਡਵਿ ਲਗੈ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਸਭ ਘਾਹ ਜਲੰਦੇ।
ਹੜ ਆਏ ਕਿਨਿ ਥੰਮੀਅਨਿ ਦਰੀਆਉ ਕਰੰਦੇ।
ਸਾਂਗੈ ਅੰਦਰਿ ਸਾਬਤੇ ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/21

ਕੋਈ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਂਗ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹੁਣ ਮੇਵੜੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟਾ 20 ਰੁਪਏ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਅਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਗਹਿਣੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਵੀ ਮਿਹਨਤ ਗਹਿਣੇ ਕਰ ਦੇਵੋ ਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀ 20 ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟਾ ਭੇਜ ਦਿਓ; ਜਦੋਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਗਿਰਵੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਉਤਰ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਸੋ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਲਿਆ ਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮੰਝ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ; ਤੂੰ ਏਥੇ ਆ ਜਾ, ਰਾਮਦਾਸਪੁਰੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਪਰਚਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਲੜਕੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਆਪ ਇਕੱਲਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅੱਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਮੰਝ ਤੂੰ ਆ ਗਿਆ? ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਕਹਿਣਾ ਸੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਘਰਵਾਲੀ ਦੀ ਤੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਵੀ ਗਹਿਣੇ ਰਖ ਕੇ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ 20-20 ਰੁਪਏ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਨ -

ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ॥
ਪੰਨਾ - 918

ਤਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਮਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਧਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ।

ਇਹੁ ਤਨੁ ਵੇਚੀ ਸੰਤ ਪਹਿ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 431

ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਤਨ ਨੂੰ ਉਸ ਕੋਲ ਵੇਚ ਦੇਈਏ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ -

ਸੁਖ ਸੀਗਾਰ ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਫੀਕੇ ਤਜਿ ਛੋਡੇ ਮੇਰੀ ਮਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 431-32

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਦਿਨੇ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਰਾਤੀਂ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ! ਏਥੇ ਇਕ ਸਿਖ ਭਾਈ ਮੰਝ ਆਇਆ ਸੀ।" ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਤਾਂ ਜਾਣੀ-ਜਾਣ ਸਨ, ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਦਿਨੇ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਔਖਾ ਭਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਹੋ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਸਤਿ ਬਚਨ ਜੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁਛ ਲਿਆ, ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕਿਥੋਂ ਛਕਦਾ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ ਉਹ ਤਾਂ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਛਕਦਾ ਹੈ।" ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਰ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕਾਹਦੀ ਹੋਈ, ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਛੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਨਾ ਛਕਿਆ ਕਰੇ। ਤਾੜਨਾ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਜਦੋਂ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਲਈ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਈ ਗਏ ਪਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਦੀ ਜਦੋਂ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਦਿੱਤੇ ਬਗੈਰ ਅਗੇ ਲੰਘ ਗਏ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਪਾਣੀ, ਨਾ ਸਬਜ਼ੀ ਦਾਲਾ, ਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਪੰਗਤ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਉਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਈ ਮੰਝ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ, ਕਹਿਣੀ ਸੁਖਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਗੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੈਨ ਘਨੇਰੇ,
ਚਾਕਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੈ -2, 2.

ਚਾਕਰੁ ਲਗੈ ਚਾਕਰੀ ਨਾਲੇ ਗਾਰਬੁ ਵਾਦੁ॥
ਗਲਾ ਕਰੇ ਘਣੇਰੀਆ ਖਸਮ ਨ ਪਾਏ ਸਾਦੁ॥
ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਮਾਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਲਗਾ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਲਗਾ ਸੋ ਪਰਵਾਨੁ॥
ਪੰਨਾ - 474

ਬਹੁਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਬਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਹਾਂ, ਸਚਮੁਚ ਚਾਕਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਗਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ॥
ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ॥
ਰੀਸਾ ਕਰਹਿ ਤਿਨਾੜੀਆ ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜੀਆਹ॥
ਪੰਨਾ - 85

ਜੋ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਗਲੀ ਹਉ ਸੋਹਾਗਣਿ ਭੈਣੇ ਕੰਤੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਮੈ ਮਿਲਿਆ॥
ਪੰਨਾ - 433

ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਬਣਦੇ ਹਾਂ ਭਾਵੇ ਪਤੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਕਸਵੱਟੀ ਲਗ ਗਈ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕਿਥੋਂ ਛਕੇ? ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਮੰਝ! ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ। ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਚੌਧਰੀ ਸੀ, ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਮਹਿੰਗੀ ਪੈ ਗਈ, ਪਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ - ਨਾ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ, ਨਾ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ-ਕਿਥੇ ਮਿਹਨਤਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਸ ਏਹ ਧਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ - ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਕ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਕਦੀ ਕਦੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਲੋੜ ਮਾਤਰ ਛਕਣਾ ਹੀ ਛਕਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਤੇ ਖੰਡ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਲਈਂ ਨਾ,
ਧਾਨ ਬੁਰਾ ਪੂਜਾ ਦਾ -2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਧਾਨ ਬੁਰਾ ਪੂਜਾ ਦਾ - 2, 2.
ਕਿਤੇ ਖੰਡ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਲਈਂ ਨਾ-2

ਜਿਉ ਮਰਿਜਾਦਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਗਊ ਮਾਸ ਅਖਾਜੁ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/12

ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ।

ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਸੂਅਰਹੁ ਸਉਗੰਦ ਵਿਆਜੁ।
ਸਹੁਰਾ ਘਰਿ ਜਾਵਾਈਐ ਪਾਣੀ ਮਦਰਾਜੁ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/12

ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਈ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵੀ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ -

ਸਹਾ ਨ ਖਾਈ ਚੂਹੜਾ ਮਾਇਆ ਮੁਹਤਾਜੁ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/12

ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ, ਸਹਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।

ਜਿਉ ਮਿਠੈ ਮਖੀ ਮਰੈ ਤਿਸੁ ਹੋਇ ਅਕਾਜੁ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/12

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਖਾਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਤਿਉ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਝਾਕ ਹੈ ਵਿਹੁ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/12

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੰਡ ਦੇ ਕੈਪਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾਈ ਹੋਵੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਹਨ -

ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕੰਮ ਕਰੇਨ।
ਹੱਡ ਗਾਲਣ, ਮਤ ਮਾਰਨ, ਭਜਨ ਕਰਨ ਨ ਦੇਣ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ -

ਵਿਗੜੈ ਚਾਟਾ ਦੁਧ ਦਾ ਕਾਂਜੀ ਦੀ ਚੁਖੈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/14

ਦੁਧ ਵਿਚ ਜਰਾ ਕੁ ਕਾਂਜੀ ਦਾ ਖੱਟਾ ਪਾ ਦਿਓ, ਦੁਧ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਫੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਹਸ ਮਣਾ ਰੂਈ ਜਲੈ ਚਿਣਗਾਰੀ ਧੁਖੈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/14

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਣ ਰੂੰ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਗਿਆਰੀ ਪਾ ਲਓ, ਸਾਰੀ ਜਲ ਜਾਏਗੀ।

ਬੂਰ ਵਿਣਾਹੇ ਪਾਣੀਐ ਖਉ ਲਾਖਹੁ ਰੁਖੈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/14

ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੂਰ ਪੈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜੇਕਰ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਲਾਖ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਚੋਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦਰਖਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਉਦਮਾਦੀ ਅਤੀਸਾਰੁ ਖਈ ਰੋਗ ਮਨੁਖੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/14

ਜਿਵੇਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਹੜ ਆਦਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਜਾਲਿ ਪੰਖੇਰੂ ਫਾਸਦੇ ਚੁਗਣ ਦੀ ਭੁਖੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/14

ਜਾਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਚੋਗ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਖ ਲਗੀ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਚੋਰੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਿਉ ਅਜਰੁ ਝਾਕ ਭੰਡਾਰ ਦੀ ਵਿਆਪੇ ਵੇਮੁਖੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/14

ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਿਆਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਖਾ ਲਈਏ। ਸੋ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿਹਰ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮੰਝ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕ ਲੈ। ਸ਼ੁਕਰ, ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ, ਜੇ ਦੋ ਮਿਲ ਗਏ ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਬਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਗਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੁਰੀਦ ਬਣਨਾ ਕੋਈ ਖਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਵਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ–

ਧਾਰਨਾ – ਮੁਰਦਾ ਹੋਇਕੈ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਜਾਵਣਾ –2, 2.

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ।
ਸਾਬਰੁ ਸਿਦਕਿ ਸਹੀਦੁ ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ।
ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦੁ ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ।
ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੁਖ ਨ ਨੀਦ ਨ ਖਾਣਾ ਸੋਵਣਾ।
ਪੀਹਣਿ ਹੋਇ ਜਦੀਦ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣਾ।
ਪਖੇ ਦੀ ਤਾਗੀਦ ਪਗ ਮਲਿ ਧੋਵਣਾ।
ਸੇਵਕ ਹੋਇ ਸੰਜੀਦੁ ਨ ਹਸਣ ਰੋਵਣਾ।
ਦਰ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦ ਪਿਰਮ ਰਸ ਭੋਵਣਾ।
ਚੰਦ ਮੁਮਾਰਖ ਈਦ ਪੁਗ ਖਲੋਵਣਾ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 3/18

ਮੁਰਦਾ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ –

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥
ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥
ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥
ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥ ਪੰਨਾ – 1412

ਏਥੇ ਜਿਉਂਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਰਦੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਹਉਮੈਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ – ਜੰਮਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਮਰਦੇ ਰਹਿਣਾ।

'ਸਾਬਰ ਸਿਦਕ ਸ਼ਹੀਦ' ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਬਰ ਹੋਵੇ, ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਈਰਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਬਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਫਰੀਦਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ ਦਿਲ ਦੀ ਲਾਹਿ ਭਰਾਂਦਿ॥
ਦਰਵੇਸਾਂ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦਿ॥
ਪੰਨਾ – 1381

ਰੁਖਾਂ ਵਰਗਾ ਜਿਗਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ –

ਫਰੀਦਾ ਥੀਉ ਪਵਾਹੀ ਦਭੁ॥ ਜੇ ਸਾਂਈ ਲੋੜਹਿ ਸਭੁ॥
ਇਕੁ ਛਿਜਹਿ ਬਿਆ ਲਤਾੜੀਅਹਿ॥
ਤਾ ਸਾਈ ਦੈ ਦਰਿ ਵਾੜੀਅਹਿ॥ ਪੰਨਾ – 1378

ਉਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਲਤਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਟੁੱਟਦਾ ਭਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾ ਕੇ ਕਬੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਬਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ, ਬੜੇ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਫੇਰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਹੋਈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਆਲਮ ਹਨ, ਉਥੇ ਬੰਦਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਏ ਜੋ ਅਰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਆਵੇ। ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਆਲਮਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਇਸਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਇਕ ਪੂਰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਸਰਮੱਦ' ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਅਰਥ ਪੁੱਛੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਸਫਰ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਅਰਥ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛੇ ਪਰ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਸੋ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਸਰਮੱਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਹਿ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਉਹ ਕੈਦ ਸੀ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਰਮੱਦ ਸੀਖਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਨਗਨ ਹੈ, ਉਪਰ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਦਿਲ ਹਿਲ ਗਿਆ, ਸਰਮੱਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਰਮੱਦ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਸਾਧੂ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਸਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਮੱਦ ਐਸੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਲੜਕਾ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਮੱਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਦਿਆਂ? ਲੜਕਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੈਨੂੰ ਜਿਥੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਦਿਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਕਾਨੇ ਤੋੜ ਕੇ ਚਾਰ ਪਾਵੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ, ਚਾਰ ਬਾਹੀਆਂ ਬਣਾਂ ਦਿਤੀਆਂ, ਫੂਸ ਉਪਰ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਜਾ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਲੈ ਜਾ ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦੇ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਤਖਤ ਅੱਠ ਆਨੇ ਨੂੰ ਵਿਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖਤ ਅੱਠ ਆਨੇ ਵਿਚ ਵਿਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਰਮੱਦ ਨੇ ਇਸਦਾ ਮੁਲ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੇ ਸਰਮੱਦ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਰਮੱਦ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਐਸਾ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਰਾਜ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਲੜਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਤੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਮੱਦ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਓ। ਸਰਮੱਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰੀਂ, ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਸਾਰਾ ਖਾਨਦਾਨ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਹਦਾ ਕੀ ਸਬੂਤ ਹੈ? ਉਥੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲੀ ਨੂੰ ਚੀਰਾ ਦੇ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈ। ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਚੀਚੀ ਤੇ ਚੀਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ, ਉਸਦੀਆਂ ਬੇਗਮਾਂ, ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਚੀਚੀਆਂ ਤੇ ਚੀਰਾ ਆ ਗਿਆ। ਸਰਮੱਦ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਹ ਵਸਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਾਮਾ ਮਸਜਿਦ ਕੋਲ ਜੋ ਪਿੱਪਲ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਸਰਮੱਦ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਦਰਵੇਸ਼ ਸਾਂਈ! ਤੂੰ ਕਪੜੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ, ਉਪਰ ਕੰਬਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪਿਆ ਹੈ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕੰਬਲ ਪਾ ਦੇ।" ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਕੰਬਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਰਮੱਦ ਦੇ ਉਪਰ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਵਾਪਸ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਸਰਮੱਦ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਕੰਬਲ ਵਾਪਸ ਕਿਉਂ ਰੱਖ ਦਿਤਾ?" ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦਿਸਿਆ ਹੈ? ਤੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਪਿਆ ਹੈ, ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਪਏ ਹਨ, ਦਾਦੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਪਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਫੀ ਪੀਰਾਂ ਦੇ, ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਪਏ ਹਨ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਕਿਉਂ, ਡਰ ਗਿਆ ਤੂੰ? ਹੁਣ ਦੱਸ, ਤੇਰੇ ਔਗੁਣ ਢਕਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਢਕਾਂ।" ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਖਿਝਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਸਾਂਈ! ਤੈਨੂੰ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਬੜਾ ਹੈ।" ਸਰਮੱਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਚਮੜਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਲੈ ਲੈ, ਸਰਮੱਦ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸੌ ਕੋਰੜੇ ਰੋਜ਼ ਲੱਗਿਆ ਕਰਨ। ਇਸਨੂੰ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ, ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕ ਰੋਟੀ, ਖੂਬ ਸਾਰਾ ਨਮਕ ਪਾ ਕੇ ਦਿਓ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਈਂ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਅਰਥ ਪੁੱਛਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਐਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਜਲਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਲਾਦ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਿਆ, ਸਰਮੱਦ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਜਲਾਦ ਨੇ ਪੰਜਾਹ ਕੋਰੜੇ ਮਾਰੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਮ ਲੈਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਪੰਜਾਹ ਕੋਰੜੇ ਮਾਰੇ, ਸਰਮੱਦ ਚੁੱਪ ਕੀਤਾ ਉਪਰ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਉਂਗਲੀ ਹਿਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਜਲਾਦ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਰਥ ਪੁੱਛਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਰਮੱਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੂੰ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਪੁੱਛ। ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਂ, ਕੱਲ ਇਕ ਮਸ਼ਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਿਆਈਂ, ਦੋ ਗੱਜ ਕੱਪੜਾ ਲਿਆਈਂ, ਮੈਂ ਤੇੜ ਪਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ, "ਸਾਈਂ ਲੋਕ! ਮੈਂ ਕੱਪੜਾ ਤੇ ਮਸ਼ਕ ਲੈ ਆਇਆ ਹਾਂ ਪਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਹੈ।" ਸਰਮੱਦ ਨੇ ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੜੱਕ ਕਰਕੇ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਤਾਲਾ ਗਿਰ ਕੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਪਿਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਆਪਣੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵੀ ਸੁਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਵਸਤ੍ਰ ਪਾਇਆ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਂਈ ਲੋਕ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਐਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਕੋਰੜੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜਲਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੋਰੜੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਸਰਮੱਦ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਹ ਕੋਰੜੇ ਲੱਗ ਗਏ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਰਥ ਸਮਝ ਗਿਆ? ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਸਮਝ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਕੋਰੜੇ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਅਸਮਾਨੀ ਤਾਕਤਾਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਰਮੱਦ ਐਨਾ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਸਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ? ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਹ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਜ਼ਾਲਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਗਰਕ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹਦਾ ਖਾਨਦਾਨ ਗਰਕ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਦਿੱਲੀ ਗਰਕ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਸਰਮੱਦ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਨਾ-ਨਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕੋਰੜੇ ਲਗ ਹਟੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ (practically) ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਐਨੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਚੁਟਕੀ ਵਜਾ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦਿੱਲੀ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੋਰੜੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੈਂ ਲੂਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ, ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਾ-ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ। ਸੋ ਇਹ ਮੁਰੀਦ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ -

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ॥
ਸਾਬਰੁ ਸਿਦਕਿ ਸਹੀਦੁ ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ॥
ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦੁ ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 3/18

ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਦੀ ਕਹਿ ਦਿਓ ਸੌਂ ਜਾ, ਕਦੀ ਕਹਿ ਦਿਓ ਉਠ ਜਾ, ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਸਰੀਰ ਕ੍ਰਿਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਲਕੜੀਆਂ ਦਾ ਭਰਾ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਚੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸੰਗਲ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਗਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਭਰ੍ਹਾ ਚੁਕਿਆ, ਟੁਰਦੇ-ਟੁਰਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਆ ਗਈ। ਭਰ੍ਹਾ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਦਮ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਵਿਚ ਰਸਤਾ ਭੁਲ ਗਏ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਖੂਹ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਮੌਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਦੜੰਮ ਕਰਕੇ ਗਿਰ ਗਏ। ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਪੰਜਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਦਮ ਆਸਣ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਜਲਦੀ ਰੱਸੇ ਲੈ ਕੇ ਆਓ।" ਆਪ ਨੇ ਜੋੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ।

ਧਾਰਨਾ - ਔਖੀ ਘੜੀ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੇਵੇ,
ਆਪਣਾ ਬਿਰਦ ਸੰਮਾਲਦਾ -2, 2.
ਆਪਣਾ ਬਿਰਦ ਸੰਮਾਲਦਾ -2, 2.
ਔਖੀ ਘੜੀ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੇਵੇ,.........2

ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨ ਦੇਖਣ ਦੇਈ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਲੇ॥
ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ ਕਉ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ॥
ਪੰਨਾ - 682

ਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਦੀ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਭਾਵੀ ਬੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਚੌਧਰੀਪੁਣਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ, ਲੜਕੀ ਗਹਿਣੇ ਪੈ ਗਈ, ਘਰਵਾਲੀ ਗਹਿਣੇ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਕਣ ਦਿਤਾ। ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਧਾਈ ਕਰੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਸੰਗਤਾਂ 'ਚੋ ਇਕ ਦਮ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਜੋੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ, ਇਕ ਦਮ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਲੱਜ ਲੈ ਕੇ ਆਓ। ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਜ਼ੋਰਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਦੌੜ ਕੇ ਜੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ, ਪਰ ਜੋੜਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਧਾਰਨਾ - ਹਰਿ ਜੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਆਉਂਦੇ,
ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰਖਣੇ ਨੂੰ - 2, 2.
ਵਾਹਵਾ-ਵਾਹਵਾ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੱਖਣੇ ਨੂੰ - 2, 2.
ਹਰਿ ਜੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਆਉਂਦੇ,.......।

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ॥
ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ - 403

ਕੈਸਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੌੜੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋੜੇ ਵਾਲਾ ਜੋੜਾ ਚੁੱਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਵਾਲਾ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਫੜੀ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੱਜਾਂ ਵਾਲੇ ਲੱਜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਦੌੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ। ਜਾ ਕੇ ਖੂਹ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਨਾਮ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਨਾਮ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਮਹਾਰਾਜ ਖੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਪਿਛੇ ਹਟ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਛੋ ਖੂਹ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹੈ? ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ। ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇਕ ਗਰੀਬ ਜਿਹਾ, ਅਦਨਾ ਜਿਹਾ ਸਿਖ ਹਾਂ, ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਸਿਖ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੱਜਾਂ ਫੜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਫੜਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਪਿਆਰਿਓ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕਢਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲਣ ਕੱਢ ਲਓ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਹ ਬਾਲਣ ਮੈਂ ਭਿੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ।" ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਐਸੀ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਣਾ, ਵੀਹ ਬਹਾਨੇ ਲਗਾ ਦੇਣੇ ਸਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਅੱਜ ਕੱਲ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਤੁਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਜੀਵਨ ਅੱਜ ਦੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀਆਂ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ, ਵੱਡਾ ਬਣਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦਾ, ਸਿੱਖੀ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦਾ; ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟਾ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਉਥੇ ਕੀ ਸੀ? ਸਿਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਬਾਲਣ ਹੈ, ਭਾਈ ਮੰਝ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਗਲ-ਗਲ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਹੈ; ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਦੇ? ਬਾਲਣ ਪੈਰਾਂ ਥਲੇ ਰਖਣਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਉਸ ਉਪਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਡੁਬ ਨਾ ਜਾਈਏ। ਪਰ ਧੰਨ ਸੀ ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ, ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਨੂੰ। ਬਾਲਣ ਭਿੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲਣ ਕੱਢੋ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਬਾਲਣ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਗਿੱਲਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਧੰਨ ਹੈ ਤੂੰ ਭਾਈ, ਧੰਨ ਹੈ ਤੇਰੀ ਸਿੱਖੀ, ਧੰਨ ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ, ਸਚਮੁੱਚ ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਦੋ ਲੱਜਾਂ ਸੁਟੀਆਂ ਇਕ ਨਾਲ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲਣ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕਢਵਾਇਆ। ਦੂਜੀ ਲੱਜ ਨਾਲ ਆਪ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਕ ਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ,
ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪਿਆਰਾ -2, 2.
ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪਿਆਰਾ - 2, 2.
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ,.........-2

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਔਗੁਣ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਭ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਉਬਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਦਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਥਾਂ ਪੈ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਭਾਈ ਮੰਝ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 53 ਤੇ)

The Celestial Song
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤ

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ

ਨੋਟ:- ਅਸੀਂ ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'Gobind Geet' ਨੂੰ ਲੜੀਵਾਰ ਲੇਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਰਹੱਸਮਈ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੈ ਜੋ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦਾ ਹੈ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਫਿਲੋਸਫੀ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਗਿਆ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹੈ, ਇਹ 'ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤ' ਬ੍ਰਹਮਗੀਤ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕਲਪਤ ਹਸਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹਕੀਕਤ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਿਨ ਸੱਤਿ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਰ ਗਾਥਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਮਿਲਾਪ ਜਾਣ ਕੇ ਪਾਠਕ ਇਹ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕਿੱਡੀਆਂ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨੂਠਾ ਹੈ, ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਦੋਨੋਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਹਸਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹਸਤੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਦਰ ਸਾਹਿਤ ਯਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਰਪਣ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੇ ਅਰਜਨ ਦੋ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਜੋੜ ਹਸਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ, ਅਦਬ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਅਦਬ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਸ ਸਕਾਂ।

ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾਉਂਦਾ, ਇਸ ਦੀ 18 ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਚੇ ਤੇ ਸਾਧਕ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖ ਸਕਣ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਫਿਲੌਸਫੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਪੜ੍ਹੀ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਯੋਗੀਆਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ, ਸਾਧੂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ; ਕਬੀਰ ਜੀ, ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ, ਸੂਰਦਾਸ, ਸੰਤ ਤੁਕਾਰਾਮ, ਸੰਤ ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦਾਸ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕ ਨਿਰਾਲੀ ਉਚੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਫੈਲੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੋਨਾਂ ਤੇ ਪਿਆ। ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਉਹ 200 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚੱਲੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾ ਫੈਲਾ ਸਕੇ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਐਨਾ ਗਿਆਨ ਰਖਦੇ ਸੀ ਜਿੰਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਰਖਦੇ ਸਨ; ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤ ਅੱਗੇ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰਪਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਸਕਣ; ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਸੰਤ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਰੂਹ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਲਗ ਪਏ। ਇਹ ਇਕ ਅਨੂਠੀ ਕੌਮ ਬਣ ਗਏ ਭਾਵ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਫਿਲੌਸਫੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੇਦ ਹਨ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਜੈਨ ਮਜ਼ਹਬ ਨੇ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ, ਇਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਚੇਤਨਤਾ

ਲਿਆਂਦੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਨੀਬੱਧ ਕੀਤਾ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਉਸ ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਲ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, "ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ; ਉਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਰੀਲੀ ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਭਰੀ ਹੈ ਤੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ ਗੀਤਾ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਉਹ ਨਿਯਮ ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਕੇ ਜਾਣਨਾ, ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਖਤਮ ਕਰਨੇ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਕੌਮ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਉਣੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਚੇਤਨਤਾ ਪੂਰਵਕ ਕਰਨਾ, ਅੰਤਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ। ਧਰਮ ਦੇ ਸਥਾਈ ਨਿਯਮ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰੈਕਟੀਕਲ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਮਜ਼ਹਬ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਜ਼ਹਬ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦ ਤੇ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜ ਨਿਯਮ, ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਹਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਸੂਖਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਸਮਾਨਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਲਈ ਇਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਥਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਕਿਸੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ, ਰਾਜ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਧਰਮ ਤਾਂ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਤੇ ਉਚਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਸਤਿ, ਦਇਆ, ਧੀਰਜ, ਖਿਮਾਂ, ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਤੇ ਪਿਆਰ, ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਦੇ ਥੰਮ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਿਰਦ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਕਾਰਣ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਅਧਿਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਲ ਖਿਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਤਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਤੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਮਨੁਖਤਾ ਇਕ ਦੀ ਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਬਲੀਦਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕੱਟੜਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ, ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੱਟੜਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਸਭ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ...

ਸਭੇ ਸਾਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ ਤੂੰ ਕਿਸੈ ਨ ਦਿਸਹਿ ਬਾਹਰਾ ਜੀਉ॥
ਪੰਨਾ – 97

ਇਸ ਵਿਚ ਦਇਆ ਹੈ, ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ, ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਸੰਗਠਨਤਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਜੋ ਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਿਯਮ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਸਨ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਿਆਗ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਿਆਗ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨੇ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਮਾਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਇਆ, ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਕੋਈ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਪਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ, ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਣੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਇਕੱਤਤਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਧ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ।

ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਇਕ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਸਦਾ ਹੈ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਪੰਨਾ - 846

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਇਕ ਹੀ ਸਤ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਓਅੰਕਾਰ, ਓਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਧੁਨ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਿੱਜਣਾ ਨਹੀਂ, ਡੁਬਣਾ ਨਹੀਂ ਉਤੇ ਉਤੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਗਾਬੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਤੇ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਦੱਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਮ, ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਹਿਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਸੰਤ ਸਨ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੁਣ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਪੱਕਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਕਤ ਪਕੜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਸ਼ਕ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਡਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਨਤਾ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਤੇ ਸਹਿਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਅਤਿ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਰ ਦਿਤਾ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਬੱਚੇ, ਜੋ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੀ, ਧਰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ (ਮਜ਼ਹਬ ਨਹੀਂ, ਧਰਮ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਉਤੇ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ, ਧਰਮ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤੇ, ਯੁੱਧ ਜਿੱਤੇ, ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਆਪਣਾ ਸੌਖਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਗਠਨਤਾ ਲਈ ਲੜਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਸਦਾ ਹੀ ਮੋਢੀ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਤਕੜੇ ਹਨ ਰੱਜੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕੌਮਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਕਈ ਪਛੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਓਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਰੋਟੀ ਕਪੜੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਸੂਝਵਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਵਧੇਰੇ ਸੁਖਾਲੇ ਜੀ ਸਕਣ, ਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਜੀ ਸਕਣ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲਣ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਕਬੂਲ ਲੈਣ ਕਿ ਪਛੜਿਆ ਵਰਗ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਕ ਹੀ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਆਗੂ ਲੀਡਰ ਤਾਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਉਸਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਵਿਗਿਆਨੀ, archeologists ਜਦੋਂ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਮਰਮਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਕ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਯਾਦ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ।

ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਲੀਡਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਇਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਕੇ ਉਚੇ ਭਵਿੱਖ ਵਲ ਲੈ

ਜਾ ਸਕੇ। ਜਾਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਰਸਪਰ ਨਫਰਤ, ਹਿੰਸਾ, ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਬਹੁਤ ਵਧ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦੇਣ, ਉਹ ਆਦਰਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਕਰਨ, ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਫੈਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ, ਬਹਿਣ, ਸੋਚਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੌਖੀ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਣ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਰੰਭ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਪੀਲ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰਾਂਤ ਦੋ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ। ਦੋਨੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਲਾਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿਖਤ ਕਾਰਜ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਆਪਣੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ, ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰੇ, ਤਿਆਗ ਦਾ ਮਾਰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਸਿੱਧੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਆਵੇ। ਫੇਰ ਧਰਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਪਸ਼ਚਾਤ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੀ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਠੀਕ ਕਰਮ ਕੀ ਹਨ, ਕੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਹਿੰਸਾ ਕੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਸੰਦ ਤਿਆਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੜਾਈ ਅਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ, ਇਕ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਉਪਰਾਂਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੂੰ ਦ੍ਵੈਤਵਾਦ ਅਤੇ ਅਦ੍ਵੈਤਵਾਦ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਾਧਾ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਉਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਇਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਰਿਆਦਾ ਕੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਕੀ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਇਤਿਆਦਿ ਇਹ ਸਭ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਰਨਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਆਪਣਾ ਆਸ਼ਰਮ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਤਮਕ ਸੋਝੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ, ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਤਮਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਇਹ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਤਿੰਨ ਥੰਮ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਹ ਗੁਣ ਅਪਣਾ ਲੈਣ, ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਆਸ ਹੈ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ, ਜਾਗਰੂਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚਾਨਣ ਰੂਪੀ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਾਵਨ, ਪੁਰਾਣੇ ਸੋਹਣੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੋਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ ਤੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਟੁੰਬਦਾ ਰਹੇ। ਉਹ ਸੱਚ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸਰਬਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ।

L L L L L L L

L L

ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਦਸੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 52)

ਗਰੇਟ ਯਾਰਡ ਟਾਊਨ

ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੰਮ ਅਧਿਕ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜੋ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਕਿ ਮਤੇ ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਅਗਸਤ ਦੀ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇਟ ਯਾਰਡ ਟਾਊਨ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸੱਤ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ। ਇਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਚਰਚ ਖਰੀਦ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਇਕ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਬਦਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁਢਲੇ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੁਣ ਇਕੋ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਰੌ ਚੈਸਟਰ ਕੈਂਪ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸ ਅਗਸਤ ਦਾ ਦਿਨ ਅਰਾਮ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵੂਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨਿਵਾਸ ਰਖ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਪਰ ਰੌ ਚੈਸਟਰ ਕੈਂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਤਰਲੇ ਪਾਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਰਾਮ ਦਾ ਦਿਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਇਥੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਸੀ।

ਇਥੇ ਨਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਗਰਜ਼ ਦਾ ਦੌਰ ਚਲ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਗਰਜ਼ ਤੇ ਲੋੜ ਹਿਤ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਆਰਾਮ ਖੋਹਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗਰਜ਼ ਤੇ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਤੇ ਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਉਨਤੀ ਪਿਛੇ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਤੇ ਆਰਾਮ ਵੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਹੀ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ, "ਗੁਰਮੁਖੋ! ਸਮਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਸਮਾਂ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਸਮਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਿਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਯਾਦ ਕਰੋ ਕਿ ਕੋਈ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਵੂਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਨੇ ਈਸਟਰਨ ਲੰਦਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਘਾਟ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਈ ਕਿ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਲ ਵਹਾਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਈ ਸੱਜਣ ਤਾਂ ਰੋਣ ਤੋਂ ਰੁਕਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਲਸੀ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈਂਪਟਨ ਜਾਣੋਂ ਰੋਕ ਲੈ, ਵਰਨਾ ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਸੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਫਲਾ ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰੂਮੀ ਦੀ ਕੋਠੀ 61 ਕਰੋਦਰ ਰੋਡ ਵਿਖੇ ਵੂਲਵਰ ਹੈਮਪਟਨ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪੂਰਨ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਰਾਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਦਿਨ 13-8-75 ਐਕਟੇਵੀਜ਼ ਸੈਂਟਰਲ ਹਾਲ ਮੈਡਰ ਸਟਰੀਟ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਧੁਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੋੜਾ ਪਵਾਇਆ

ਲੰਦਨ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੀ ਇਕ

ਭਿਆਨਕ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਅੰਦਰ ਲੱਗੀ ਦੰਪਤੀ ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਇਆਲੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਹੱਲਾ ਗੁਲਾ ਸੁਣਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਪੁਜੇ ਤਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਬੇਸੁਧ ਪਈ ਹੈ। ਕਲਸੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੰਗਵਾਈ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬੱਚੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਵੈ ਬਿਨ ਸਾਸੁ ਤੇ ਰਾਖੈ॥' ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਜਾਓ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸ ਸੀਰੀਅਸ ਹੈ। ਪਰ ਨਾ ਉਮੀਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਰਾਤ ਤਾਂ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਸਾਡੀ ਗੁੱਡੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ। ਕਲਸੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਟੀਕੇ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ। ਤਦ ਕਹਿ ਉਠੀ "ਮੰਮੀ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ।"

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਸਗੋਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਜੂਸ ਤੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਹੀ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਨਰਸਾਂ ਮੀਟ ਤੇ ਸ਼ੋਰਬਾ ਅੰਡਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬੱਚੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਧਾਰਮਕ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੀ ਹੱਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਪੁਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਛੱਡੋ, ਉਹ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਪੀੜ ਤੇ ਹੋਰ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਬੱਚੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਠੀਕ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਪੀੜ, ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਚੀਸ ਤੇ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਸਰੀਰ ਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ, ਉਹ ਪਾਵਨ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ। ਮਾਨੋ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨ ਗਈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨਸਰਾਲਾ ਇਕ ਰਬੜ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਆਮਦਨ ਅਰਾਮ ਐਸ਼ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਜੇਕਰ ਟੈਕਸ ਪੂਰਾ ਦੇਵੇ ਤਦ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਕੁਰਕ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਬਚਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਇਕ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਾਂ ਪਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੋਬਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਰ ਤਰਸ ਕਰੋ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਝੂਠ ਬੁਰਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਵਿਵਹਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੱਚ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਤਿ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਾਂ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਬਚ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਕਿਵੇਂ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?" ਉਹ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਮਿਹਰ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ।" ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਰੱਵ ਉਠੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਚੱਲੋ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਬੰਧਤ ਅਫਸਰ ਕੋਲ ਜਾਉ ਤੇ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੋ। ਫਿਰ ਸੱਚ ਬੋਲ ਕੇ ਜੇਕਰ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਖਾਉਗੇ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਝੂਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ।" ਇਸ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਨਾ ਤਕ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਹੀ ਜਾ ਦਸਿਆ ਤੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਮਾਫੀ ਜਾਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਆਂ ਪਰ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜਾਉ ਪਿਛਲਾ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਮੁਆਫ ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉ।"

ਜਦੋਂ ਅਫਸਰ ਨੂੰ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਏ ਦੇਣ ਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ।

ਇਆਲੀ ਬਾਰੇ

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦੀਦਾਰੀ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਟਹਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਚਨ ਕਿਧਰੇ ਚਾਲੇ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਹੋਣ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਖਾਸ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਬਚਨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਣ, ਉਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਮਹਾਨ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਰਬਰ ਟਾਊਨ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਰਸੀ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵਕੀਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ।

1. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ?

2. ਕੀ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਵੀ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਤੇ ਦੇਖ ਭਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

3. ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ?

4. ਬਕਸਾ ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਹਿਤ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਲੰਦਨ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਦੀ ਖਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

6. ਬਿਭੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਤਪ ਸਥਾਨ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਪਈ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸ ਨਦੀ ਦਾ ਬੇਟ ਕਾਫੀ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਰਖੋਵਾਲ ਦਾ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਹੇਗੀ। ਸਤਿਲੁਜ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਪਾਣੀ ਬੜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ।

7. ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਈ ਤਦ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਸਦ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।

8. ਇਥੋਂ ਸਰੀਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਗਜ਼ ਡਾਕਟਰੀ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ, ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਖਬਰ ਹੈ।

9. ਡੇਰੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਗੇ।

ਇਹ ਬਚਨ ਇਆਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਾਰੀਖਾਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਿਰਾਲੇ ਨਿਰਲੇਪ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਾਣੋ ਜਾਣਕਾਰ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਜਦੋਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਗਰੀਬ ਵੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਗਿਆ।

ਤੇਰਾਂ ਦਾ ਮਨਹੂਸ ਹਿੰਦਸਾ

ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰਾ ਰਵੱਈਆ, ਗੱਲਬਾਤ ਤੇ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੋਲਦੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਬੋਲਦੇ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਸਨ।

"ਵਾਹ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ - ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਕਰਤੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਏਗਾ?"

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਕਹਿ ਉਠੇ, ਛੋਟੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਿਰਹੋਂ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਚੀਸਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਛੇਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਕਾਫੀ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਤਾਰ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਤਾਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹੇ ਫਿਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਆ ਗਏ, ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਉਠੇ। ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ -

ਵਤਨ ਸੇ ਦੂਰ ਵਤਨ ਕੀ ਵਫਾ ਕੇ ਲੀਏ
ਰਾਖ ਲੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬੇ ਬਸੀ ਕੀ ਲਾਜ

ਫਿਰ ਬੋਲੇ, "ਤੁਸੀਂ ਜਲਦੀ ਕਰ ਗਏ। ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਡੀਕ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੁੱਜ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।"

ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਵੀ ਸੱਜਣ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਦਰੱਵ ਗਏ। ਹਰ ਕੋਈ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਰਤੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਅੰਦਰ ਕੌਣ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸਿਹਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੂਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ ਦਾ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਪਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਤੇਰਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦਸਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਨਹੂਸ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇਰਾਂ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਹੋਟਲ ਅੰਦਰ ਤੇਰਾਂ ਨੰਬਰ ਦਾ ਕਮਰਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਤੇਰਾਂ ਨੰਬਰ ਦੀ ਬੈਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਲਟਨ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵੀ ਤੇਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਉਹ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਯਸੂਹ ਮਸੀਹ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੋਏ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇਰਾਂ ਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਓਗੇ। ਤਦ ਇਕ ਸੇਵਕ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਤਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਲਾਹਨਤਾਂ ਭੇਜੇਂਗਾ ਤੇ ਇਕ ਚੇਲਾ ਮੈਨੂੰ ਵੇਚ ਵੀ ਦੇਵੇਂਗਾ।" ਫਿਰ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜੀ ਦਸਤੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਦੱਸੋ ਯਸੂਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਤਦ ਸਾਰਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਸੂਰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾ-ਵਾਕਫ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਯਹੂਦ ਐਸਕਰੂਤੀ ਨੇ ਤੀਹ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੱਡਾ ਮੁਰੀਦ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਯਸੂਹ ਪਰ ਲਾਹਨਤ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਯੂਰਪੀਨ ਤੇ ਫਿਰ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇਰਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਪਰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਯਸੂਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਵੱਡਾ ਬਣਿਆ ਕਿ ਛੋਟਾ ਹੋਇਆ? ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜੇਕਰ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਦੇ ਤਦ ਯਸੂਹ ਦਾ ਧਰਮ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਣ ਲਈ ਸੌ ਸਾਲ ਪਿਛਾਂਹ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਕ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਤਿਆਗ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਅੰਕ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਮਿਟ ਕੇ ਇਕ ਮਾਤਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਅਸਾਂ ਇਥੇ ਤੇਰਾਂ ਦੀਵਾਨ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤਦ ਇਹ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤੇ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਤ ਅੰਦਰ ਸਮਾਅ ਜਾਣ ਦੀ ਯਾਦ ਸਾਨੂੰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਲ ਤਕ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਏ ਤਦ ਪ੍ਰਕਰਣ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਤੇ

ਖਾਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਹੀ ਸੀਟਾਂ ਬੁਕ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਕਰੋ।" ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਤੂੰ ਪਾਗਲ ਹੈਂ? ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਮਾਂ, ਹਾਲਾਤ, ਜਗ੍ਹਾ ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾਅ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਲੋਭੀ ਤੇ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਅਧਿਕ, ਪੌਂਡਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਸੰਤ ਨੇ ਹਰ ਕਾਮਨਾ, ਦਿਲੀ ਜਜ਼ਬੇ ਤੇ ਲੋਕ ਪਿਆਰ, ਸਭ ਕੁਝ ਤਕ ਕੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਇਸ ਆਗਿਆ ਦਾ, ਹਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਪਾਲਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਤਿਲੁਜ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਮਸਰ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਆਖਰੀ ਮੇਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਡੀ ਇਹ ਲੰਬੀ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਯਾਤਰਾ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਭਈ ਵਾਹ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਕਾਲ ਨਾਲ ਦੋ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਸੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਦੋ ਵਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨ ਮੰਜ਼ਲ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋਵੇ। ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸੁਰਤ ਜੇਕਰ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਨਾ ਟਿਕੇ ਤਦ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤਦ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਦਿਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਨਾ ਜਾਏ। ਇਹ ਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪਾਵਨ ਗੁਰਧਾਮ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਲਸੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ-

"ਕਰਕੇ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਕੂੰਜਾ ਉਡ ਚਲੀਆਂ"

ਅੰਤਮ ਤਿਆਰੀਆਂ

ਅੰਤਮ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੌਤ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਤਿਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਟਹਿਲ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦੇਹ ਦਾ ਇਹ ਬਾਹਰਲਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਐਸੀ ਸੇਵਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ।" ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਬੀਬੀ ਵਰ ਮੰਗਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ।"

ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਇਥੇ ਬਾਕੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਅਸਥਾਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨ।"

ਬਾਬਾ ਜੀ, "ਗੁਰਮੁਖ ਬੀਬੀ ਰਾਣੀ! ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁਣ ਦੀਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਗਣਗੇ, ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

25-8-75 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬੈਰਾਗ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਰਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਕਰ ਗਈਆਂ। ਜਥੇਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲ ਗਹੁ ਨਾਲ ਡਿੱਠਾ। ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਕੋਈ ਅਣਹੋਣੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਚੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਸਮਾਪਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਆਰਾਮ ਕਰਾਂਗੇ, ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਅੱਗੇ ਚਲਣੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੇ ਲੰਬੀ ਛੁਟੀ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਕਲੀਫ ਉਠਾਈ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੰਢ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਕਿਉਂ ਤੋੜ ਦਿਤੀ ਹੈ?

ਫਿਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਹੀ ਬੈਠਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਰਾਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਥੇਦਾਰ! ਜੇਕਰ ਭੇਦ ਦੱਸੀਏ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੌ ਵਿਸਵਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਤੇ ਤਰਲੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਕਲਾ ਵਰਤਾਓ, ਕੋਈ

ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਉਲਟ ਫੇਰ ਕਰੋ, ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਅਸਾਂ ਸਰੀਰ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਜੋ ਕੰਮ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਗੀਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਹਸ ਪਏ, ਜਥੇਦਾਰਾ! ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਤਦ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਵਿਰਲੇ ਦੀ ਹੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰਾ! ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਇਹ ਘੋੜਾ ਵੀ ਛੱਡਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਸਵਾਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਤਰ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਚਲੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਪਰਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹੁਣ ਤੇ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਛੋਟੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾ ਦਰੁਸਤ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ ਹੁਣ ਨਿਜਧਾਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਅੰਦਰ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਹੀ, ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰ ਗਈ। ਅੱਛਾ ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਚਲੋ ਬਸ ਹੁਣ ਅਰਾਮ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੀ ਪਤਾ ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਸਫਰ ਲੰਬਾ ਹੈ।

26 ਅਗਸਤ ਦੀ ਸੁਬਾਹ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਛਕ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋਏ। ਦੂਸਰੀ ਵਾਰੀ ਚਾਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ, ਨਾਲ ਦੋ ਟੋਸਟ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਲੈ ਲਏ ਗਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਖਾਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਵੀ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਆਪ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰ ਟਿਕ ਗਏ ਤੇ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਮਾਸਟਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੱਕਣ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਅਣਹੋਣੀ ਤੇ ਗੈਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਖਾਸ ਸੇਵਕ ਦੀਵਾਨ ਤੱਕਣ ਜਾਏ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜੋ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਉਣਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਅੱਗੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੱਤ ਵਜੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਕੋਈ ਪੋਥੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਡਿੱਠਾ, ਜੋ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਿੱਧੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਸੇਵਕ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕੀ। ਪੌਣੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਮੁੜੇ। ਤਦ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅੱਜ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾ ਉਠੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਥਾ ਹੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਿਲਜੁਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਪੁੱਜੇ। ਹੱਥ ਲਗਾਉਣ ਪਰ ਸੀਸ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਲਟਕ ਗਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਕਰਕੇ ਲਿਟਾ ਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਜਾਨਣੀ ਚਾਹੀ। ਪਰ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਪਰ ਜੁੜਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਅੜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਇਆ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ੍ਵਾਸ ਆਉਣ ਦਾ ਧੋਖਾ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ ਸਨ। ਨਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਡਾਕਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤਾਰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਪੁੱਜੋ।

ਡਾਕਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈਲਥ ਪਾਸੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਬਣਵਾਇਆ ਤੇ ਹਾਰਟ ਫੇਲ੍ਹ ਦਾ ਕੇਸ ਕਹਿ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਬਣਵਾਈ। ਦਿੱਲੀ ਤਾਰ ਮਿਲਣ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ-

'ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਇੰਗਲੈਂਡ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਹਾਰਟ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ।'

ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਰਤਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਕਰਕੇ ਵਰ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਈ ਜਦੋਂ ਵਰ ਦੇਣਹਾਰ ਨੇ ਉਹ ਦਿਤੇ ਬਚਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹਿਤ ਆਪਾ ਹੀ ਉਸ ਸਥਾਨ ਪਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਧਾਹ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਘਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣਾਉਣਾ ਲੋਚਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅੰਦਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਅਨੰਦਮਈ ਘੜੀਆਂ ਬਤੀਤ ਹੋ ਸਕਣ। ਪਰ ਮਾਲਕ! ਤੁਸਾਂ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਧ ਸੱਜਣ ਤਾਂ 'ਮੋਇਆ ਨਾ ਜਾਈ ਛੋੜ' ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਹਨ। ਪੱਕੇ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਬਾ! ਬਖਸ਼ ਦੇ, ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਮੋੜ ਦੇ, ਮਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪਿਛੋਂ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਚੁੱਪ ਸਦੀਵੀ ਚੁੱਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਦਿਤੇ ਬਚਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੋਨ ਤੇ ਟਮਾਟਰਾਂ ਦਾ ਜੂਸ ਦੋ ਚਮਚੇ ਮੂੰਹ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਤਦੋਂ ਅਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਖੁਦ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਅਸਰ ਸੀ। ਪਰ ਹੋਸ਼ ਆਉਣ ਪਰ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਹਰ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਖਾਹਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹਿਤ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਪੀੜਾ ਹਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਆਪ ਪੀੜਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਅੰਦਰ ਜ਼ਖਮ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਮੌਜ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਬਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹਸਦੇ

ਤੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਤੇ ਦਰਦ ਵੰਡਾਇਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਪੀੜਾ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਰੀ ਜੁੜ ਕੇ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇ ਤਦ ਅਸੀਂ ਉਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਤਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਸਦੇ ਅਧਮ ਨੀਚ ਤੇ ਪਾਪੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਭਰਪੂਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿਦਕ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵੀ ਤੱਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਧਰਮੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਅਸੀਸ ਉਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪਾਪੀ ਨੀਚ ਤੇ ਅਧਮ ਜੀਵ ਅਥਵਾ ਸੰਤ ਦੋਖੀ ਤੇ ਨਾਸਤਕ ਤਕ ਨੂੰ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਕਬੂਲਿਆ ਤੇ ਹਰ ਤਪ ਸਾਧਨ ਤੇ ਲੋਕ ਪੀੜਾ ਹਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਕਲਰਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗੁਲਮਰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਨੁਹਾਰ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਨੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਸੌਦਾ ਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਹੋ ਰਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਘਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕਾਅਬਾ ਬਣੇਗਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵੀ ਬਦਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਚੋਲਾ ਹੀ ਬਚਨਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜੋੜਨ ਦੇ ਬਚਨ ਦਿਤੇ ਸਨ।

ਉਧਰ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਸ਼ੋਕ ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਏਧਰ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਿਰਹਾ ਮਾਰੇ ਲੋਕ ਕੁਰਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਘਰੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਪੱਕੀ। ਬਾਹਰ ਵੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਹਰ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਸੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸੋ ਆਖਰੀ ਧਿਰ ਕਰਮਸਰ ਹੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਰਵਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਕਰਮਸਰ ਵਲ ਹੀ ਉਠ ਭੱਜੇ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁੱਠੇ ਤੇ ਦਰਦਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦੀਵਾਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਇਕ ਮਾਤਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਟੇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸੀ।

ਅੱਜ ਕਰਮਸਰ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਿਆਕੁਲ ਰੂਹਾਂ ਤੜਪ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੀ ਧਾਹਾਂ ਦਰਦਾਂ ਤੇ ਚੀਸਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਹੀ ਦਿਲ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ 'ਚੋਂ ਪੀੜਾ ਉਮਡ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਬੁੱਲ੍ਹ ਫਰਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਉਮਡਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਗਰ ਕਮਰਸਰ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲਾਂਗਰੀ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਉਸ ਪਾਵਨ ਹਸਤੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਪਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਆਗਿਆ, ਤੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸਦੀਵੀ ਅਸਰ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਦੀਵਾਨ ਅੰਦਰ ਬਿਰਹਾ ਵੇਦਨਾ, ਪੀੜਾ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵੇਦਨਾ ਭਰੇ ਤਰਾਨੇ ਉਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਉਮਡ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁਠੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠਦੀ ਸੀ। 'ਰੋਵਾਂ ਝੀਣ ਬਾਣ' ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।

ਆਖਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਤਾਰ (Telegram) ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਸਰਦਾਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸਖਤ ਬੁਖਾਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਲੰਦਨ ਪੁੱਜੇ। ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਤਿਆਰੀ ਡਾਕਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਬਕਸਾ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਪੌਂਡ ਦਾ ਸੰਦਲ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਲੱਕੜੀ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਕ ਰਸ ਦਮਕ ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਬਕਸੇ ਪਰ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਫਿੱਟ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲਾ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਵੀਹ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੰਤ ਸੇਵਕ ਤੇ ਕਈ ਸੱਜਣ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਰਮਸਰ ਪੁਚਾਏਗਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸੇ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ ਸਨ। 30 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਬ੍ਹਾ ਹੀ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਪਰ ਉਤਰਿਆ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਹਿਤ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਜੀ ਦੇ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਇਤਨਾ ਜਨ ਸਮੂੰਹ ਉਮਡ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।

ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ, ਸਮੇਤ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਤੋਂ ਨਮਸਕਾਰ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਹਾਰ ਤੇ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫਲਾ ਚਲ ਪਿਆ। ਜੀ.ਟੀ.ਰੋਡ ਦੇ ਹਰ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੀ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਅਤੇ ਲੈ ਕੇ ਉਡੀਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਖੰਨੇ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਭੀੜ ਸੀ ਕਿ ਜਲੂਸ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵਿਚ ਘੰਟਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ ਤੋਂ ਕਰਮਸਰ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਸੜਕ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ

ਇਕ ਤਾਰ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਰਮਸਰ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਸ ਜਲੂਸ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟਰੱਕ ਬੱਸਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਕਰਮਸਰ ਅੰਦਰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਹਿਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਦੀ ਹਦ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਕੋਈ ਵਸ ਨਾ ਚਲਦਾ ਤੱਕ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਬਕਸਾ ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਤਮ ਤਿਆਰੀਆਂ ਲਈ ਦਾਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰ ਬਕਸਾ ਲੈ ਗਏ ਤਦ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ, ਤਦ ਇਸ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰ ਰਾਣਾ ਰੰਕ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਲਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਫਿਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਭਾਵੇਂ ਮਿਰਤਕ ਸੀ ਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਆ ਹੀ ਗਈ ਜੋ ਉਹ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਰਖਦੇ ਸਨ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ 31 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਜਲੂਸ ਕਰਮਸਰ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਰਸਦਾ ਹੋਇਆ ਬਿਭੌਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਦਸਤੇ ਨੇ ਉਲਟੀਆਂ ਗੰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਲਾਮੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਸਰਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਕਟਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਨੇ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਛੇਦਾਂ ਵਾਲੇ ਬਕਸੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਤਮਾਮ ਅੰਸ਼ ਛੋਟੀ ਕਿਰਪਾਨ, ਕਛਹਿਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਅੰਗ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਕਦਿਆਂ ਹੀ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਜੋ ਤੁਅਸਬੀ ਤੇ ਕੱਟੜ ਪੰਥੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਲਈ ਚਸ਼ਮੇ ਬਸੀਰਤ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੀਂਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿਆੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਜੋ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ, ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਨੇਹ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਹਿਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਕਸੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਲਕੇ ਫੁੱਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਪਰ ਤਰ ਪਏ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਬੰਦਸ਼ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪਾਵਨ ਮਹਿਕ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਦੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਨਹੀਂ।

ਪਾਠ ਭੋਗ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਬੰਦੀ

ਸੱਤ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਕੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਹੰਗਮ ਜਥਾ, ਮਸਤੂਆਣਾ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ, ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਗਿਆਨੀ, ਗਿ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗਿ: ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ, ਸੰਤ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਦੁਆਰ, ਪੰਡਤ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕਤ, ਪੰਡਤ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੋਢੀ, ਬੇਦੀ, ਭੱਲੇ ਕੁਲ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਸਿਤਾਰੇ ਨਿਰਮਲੇ ਉਦਾਸੀਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਦਾਏ ਵਲੋਂ ਸਿਰੋਪਾਉ ਤੇ ਦਸਤਾਰੇ ਲੈ ਕੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਪੁੱਜੇ ਸਨ।

ਲੰਗਰ ਅੰਦਰ ਦੋ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੜਾਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਬੋਰੀਆਂ ਆਟਾ ਪੱਕ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਚਾਹ ਦੁੱਧ ਚੀਨੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਖਰਚ ਹੋਈ ਸੀ।

'ਗਿਆਨੀ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ
'ਨੌਂ ਰਤਨ' ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

– ਸਮਾਪਤ –

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 2, 9, 16, 23, 30 ਜਨਵਰੀ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 21 ਜਨਵਰੀ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 14 ਜਨਵਰੀ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 6 ਜਨਵਰੀ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

(ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨੀਵਾਰ – 29 ਜਨਵਰੀ, ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਚੰਗਰ ਜਿਲਾ ਰੋਪੜ।

(ਸਮਾਂ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ – ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨ ਦੇ 11.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Science of Breath
ਪ੍ਰਾਣ ਵਿਗਿਆਨ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਦਸੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 55)

ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧ

ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਬੈਠਦੇ ਹੋ, ਆਪਣਾ ਸਿਰ, ਗਰਦਨ ਤੇ ਪਿੱਠ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਇਕ ਨਾਸਿਕਾ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀ ਰਖ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਕ ਉਂਗਲੀ ਨੱਕ ਦੇ ਉਪਰ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਔਖਾ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਰੱਖੋ।

ਜਿਸ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਫੇਰ ਉਸੇ ਨਾਲ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਓ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਨਾਸਕਾ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੁੜ ਕੇ ਇਸੇ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲਓ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਛੇ ਵਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇ ਵਾਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਕ ਚੱਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਸਰਾ, ਤੀਸਰਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਨੌਂ ਵਾਰੀ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੌਂ ਵਾਰੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਦੂਸਰਾ ਚੱਕਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ੍ਵਾਸ ਲਵੋ।

ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - 1. ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸ੍ਵਾਸ ਲਓ; ਐਨਾ ਹੌਲੀ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ 2. ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਏ। ਸ੍ਵਾਸ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ, ਛੇਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਕੋਈ ਝਟਕਾ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਛੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਸ ਬੇਸੁਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਝਟਕਾ ਲਗੇਗਾ, ਅਵਾਜ਼ ਆਏਗੀ ਤੇ ਉਖੜ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹੋ, ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਰਹੋ।

ਇਹ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਸ੍ਵਾਸ ਕੱਢਣਾ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਓ ਅੰਦਰ ਲੈਣਾ। ਤੀਸਰਾ ਹੈ ਇਕ ਨਾਸਿਕਾ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਚੱਕਰ ਜਿਹੜੇ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ, ਫੇਰ ਦੂਸਰੀ ਨਾਸਿਕਾ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਚੱਕਰ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਇਕ ਇਕ ਚੱਕਰ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਕਰੋ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ। ਅੱਗੇ ਦੱਸੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਨਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਠੀਕ ਰਹੇਗੀ।

ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਕ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਰਾਹੀਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲਈ ਚੇਤਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧ ਇਕ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਈ ਮਕੈਨੀਕਲ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਤਾਲ ਮੇਲ ਹੈ, ਜੋੜ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਤੇ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹੀਏ ਕਿ ਸੱਜੀ ਤੇ ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਚੁਕੋ ਤੇ ਦੱਸੋ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਲੋਕੀ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਣਗੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੁਛੀਏ ਕਿ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾ ਆ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਖੱਬੀ ਵਿਚੋਂ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਉਤੇਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਜਾਗਰਣ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ।

ਹਵਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਰੁਖ ਦੇਣਾ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨੱਕ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦਾ ਇਕ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਹਵਾ ਦਾ ਵਹਾਓ, ਅਨੁਕੂਲ ਵਹਾਓ, ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਵਹਾਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨਾਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨਮੂਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾ ਦਾ ਵਹਾਓ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਣਤਰ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਨੱਕ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਿਵੇਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਾਓ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੱਕ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਛੇਕ, ਹਵਾ ਦੇ ਵਹਾਓ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਓ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੱਕ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੱਕ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਨੱਕ ਨੂੰ ਇਕ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਨੱਕ ਦੇ ਕਰੱਤਵ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਨੱਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੱਕ ਦੇ ਮਾਹਰ ਡਾਕਟਰ ਇਹ

ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੱਕ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੱਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਦਾ ਬਹਾਅ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਥੇ ਨੱਕ ਦਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨੱਕ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਅਚੰਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਨੱਕ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਹਵਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੋੜ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਦੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਹਵਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਵਹਾਓ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੰਵੇਗਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸੁਚੇਤ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਉਪਰ ਦਿਤਾ ਸਰੂਪ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਪਰ ਨੱਕ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ, ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੱਕ ਦੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਪੁਰਾਤਨ ਯੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਧਾ ਸੱਚ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨੱਕ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਪੁੰਨ, ਅਨੁਭਵੀ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਨੱਕ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਲ ਅੰਗ ਹੈ। ਜੇ ਇਸਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੇਸ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟਰਬੀਨੇਟ ਕਢਵਾਏ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਅਟਕਦੇ ਸੀ, ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਐਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ।

ਨੱਕ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਨੱਕ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਨੱਕ ਦੇ ਛੇਕ ਦੇ ਥੱਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤੈਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਟੀਸ਼ੂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਜਾਂ ਸੁੰਘਣ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਨੱਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਉਹ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨੱਕ ਦੀ ਹੱਡੀ, ਨੱਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਹਵਾ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਸਪੰਜ ਦੀ ਭਾਂਤੀ ਏਰਕਟਾਈਲ ਟੀਸ਼ੂ ਸਾਡੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਹਵਾ ਦੇ ਬਹਾਅ ਉਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਟਰਬੀਨੇਟ ਜਦੋਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰੋ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਦੂਸਰੀ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾ ਦਾ ਬਹਾਅ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਐਨਾ ਸਾਧਾਰਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਖੱਬੀ ਜਾ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਟਰਬੀਨੇਟਸ ਹਨ, ਅੰਦਰ ਸੈਪਟਮ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਏਰਕਟਾਈਲ ਟੀਸ਼ੂ ਨੇ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਲਣਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਉਸ ਮੋਟਰ, ਟਰੱਕ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੇਅਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਗੇਅਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਿਕਾਣੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘੁਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੂਰਬੀ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਤੇ ਟਰਬੀਨੇਟ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹਵਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪ ਦੱਸੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਦੈਵ ਹੀ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਟਰਬੀਨੇਟਸ ਤੇ ਹੋਰ ਨੱਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਖੋਜ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਟਰਬੀਨੇਟ ਤੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਦੋਨੋਂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾੜੀ ਤੰਤਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਤੇ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਾਸਿਕ ਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਅੰਗ ਸਾਸ਼ਤਰ

ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸੁੰਘਣ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਉਤੇਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਸਾਫ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਐਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਜਿਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸੁੰਘਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਨੇਹਾ ਫੇਰ ਅੰਗਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਨਾੜੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਗੰਧ ਤੇ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 58 ਤੇ)

(ਪੰਨਾ 39 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਲਿਆ। ਅੱਜ ਮੰਗ ਲੈ ਜੋ ਮੰਗਣਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰੋਂ ਦਿਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਤਾਂ ਹੌਕਿਆਂ ਨਾਲ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੁਝ ਮੁਖ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬੋਲ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਹਥਾਜ ਨਾ ਹੋਵਾਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦਾ ਗਲ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਹੰਝੂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੁਝ ਤਾਂ ਮੰਗ। ਫੇਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਬੋਲਿਆ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਸਿੱਖ, ਜਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਆਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਬਗੈਰ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਕਸਵੱਟੀ ਨਾ ਲਾਇਓ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਰਿਆਇਤੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਓ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।" ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਸਵੱਟੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਨੂੰ ਰਿਆਇਤੀ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਭਾਈ ਮੰਝ! ਜੇ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਖੋਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਰਾਂ ਵੰਨੀ ਦਾ ਸੋਨਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਅ ਲਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦਾਤਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ – ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ।" ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ, ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ, ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਦੇ ਤਾਬੇ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਮੰਝ! ਇਹ ਜਿੰਨਾਂ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸੀ – ਤੇਰੀ ਸਰਦਾਰੀ ਜਾਣੀ, ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਤੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਗਹਿਣੇ ਪੈਣੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੇਰੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਹੀ ਕਸਵੱਟੀ ਲਾਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪ੍ਰੇਰ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਸਖਤ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਸੋ ਅੱਜ ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰਸਿਖ ਨਿਤਰ ਗਿਆ। ਪੂਰਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਧਾਰਨਾ – ਮੰਝ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ,
ਗੁਰੂ ਮੰਝ ਪਿਆਰਾ –2, 2.
ਮੰਝ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ, ਜਗ ਲੰਘਣਹਾਰਾ –2, 2.
ਮੰਝ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ..................–2.

ਭਾਈ ਮੰਝ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਜਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਭਵਜਲ ਪਾਰ ਕਰਾ ਦੇਵੀਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।" ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਆ ਗਈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਇਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਭਾਈ ਮੰਝ! ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਹੋਈ। ਤੂੰ ਦੇਵਤਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਕੋਲੋਂ ਮੈਂ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਸੋ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼।" ਜਿਸ ਕੋਲ ਘਰਵਾਲੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ, ਸਾਰਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਆ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਝਾਂ ਖੋਹੀਆਂ ਸੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹੀ ਸੀ, ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਪਛਤਾਅ-ਪਛਤਾਅ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਭਾਈ ਮੰਝ! ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਸਾਡੇ ਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਤੂੰ ਲੱਗਾ ਹੈਂ, ਸਾਰੀ ਮੰਝਕੀ ਨੂੰ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਗਾ ਦੇ। ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਚੌਧਰ ਸੰਭਾਲ; ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਸਨ, ਤੂੰ ਉਹ ਵੀ ਸੰਭਾਲ; ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਜਲਦੀ ਲੈ ਚਲ।" ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮੰਝਕੀ ਤਾਰ ਦਿਤੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ –

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ ॥ ਪੰਨਾ – 26

ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਕਿੰਨੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ।

ਧਾਰਨਾ – ਨਾਮ ਜਪੀਏ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਦੁਖੜੇ,
ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਪਾਈਦਾ –2, 2.

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥ ਪੰਨਾ – 274

ਗੁਰਸਿੱਖੋ! ਨਾਮ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਨਾਮ ਨਾਲੋਂ ਅਸੀਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਤੇ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੁਖ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਐਨੇ ਨ-ਸ਼ੁਕਰੇ, ਨ-ਸਬਰੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਕੀਮਤੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ। ਜੋ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਜਪਿਆ ਕਰੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ ਹੈ। ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਏਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਫੇਰ ਨਾ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋਇਆ ਕਰੋ, ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਰਹੋ। ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗੋ – 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।' ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਾਂਗੇ, ਸਾਡਾ ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇਗਾ। ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਤੀ ਖਿਆਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਮਾਵਾਂਗੇ, ਓਦੋਂ ਸਿੱਖੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਏਗੀ। ਸੋ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ

ਅਰਦਾਸ

ਅਮਰ ਕਥਾ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਦਸੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 20)

ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਬਗੈਰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਲੜਾਈ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿੱਤ ਹੋਈ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਸਭਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਦੇਖੋ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਗਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਸੌਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਚਿੜੀ ਜਨੌਰ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਾ ਕਰੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਮਸਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਕੈਪਸੂਲ ਖਾ ਕੇ, ਦਵਾਈਆਂ ਖਾ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਵੈਸੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਰਾਜਾ ਅੰਦਰ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ? ਇਕ ਦਿਨ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਅਖੀਰ ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਾ ਜਾਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਐਨੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ, ਬਖਸ਼ਾ ਲਵਾਂਗੇ - ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ। ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੇਖੋ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਨੂੰ, ਕਿਵੇਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਜਗਾਇਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਾ ਰੋਣ ਲਗ ਗਿਆ, ਬੜਾ ਰੋਇਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਰੋਂਦੇ ਕਿਉਂ ਹੋ?" ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਸੀਸ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਏਗਾ? ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਓ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਹੈ ਆਪ ਦਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਹੈ, ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਲਾਹਲ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਪੱਕ ਰਹੀ, ਚੁਲ੍ਹੇ ਠੰਢੇ ਪਏ ਨੇ, ਕੋਈ ਖਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਪੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਪਰਜਾ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨੀ 'ਚ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਤੀ।"

ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਦਮਨੀ ਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਸਵਰਗ ਦੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ, ਬਹੁਤ ਕਲੋਲ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ, ਚਾਰਾਂ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਾਜ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਜ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰਾਜੇ ਇਸ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸੈਲੂਟ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜੇ ਆ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਜਗਾ ਦਿਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਕਿੰਨਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ, ਰੋਵਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ, ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਸਾਮਰਾਜ, ਤੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ।" ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਸ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੂੰ ਪੱਕ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਦੀ ਦੇਹ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਜਾਨਵਰ ਬਣ ਜਾਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਹਸਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਹੈਂ।

ਸੁਪਨੇ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਮੂਰਖਿ ਲਾਇਆ॥
ਬਿਸਰੇ ਰਾਜ ਰਸ ਭੋਗ ਜਾਗਤ ਭਖਲਾਇਆ॥
ਆਰਜਾ ਗਈ ਵਿਹਾਇ ਧੰਧੈ ਧਾਇਆ॥
ਪੂਰਨ ਭਏ ਨ ਕਾਮ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ॥
ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਜੰਤੁ ਜਾ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇਆ॥

ਪੰਨਾ - 707

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ, ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਫੋਕਟ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸੰਸਾਰ, ਰਸਮ ਜਾਣ ਕੇ ਵਰਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਰਸਮ ਜਾਣ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਸਮ ਜਾਣ ਕੇ ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰਸਮ ਜਾਣ

ਕੇ ਜੰਞੂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਆਦਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਨੇ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਰਸਮ ਧਾਰ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਹੜਾ ਇਹਦੇ ਅੰਗਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੇ ਪਾਈ।

ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਸੁ ਆਵੈ ਨ ਚੀਤਿ॥ ਪੰਨਾ - 267

ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁੱਤੇ ਨਾਲ, ਜਾਗਦੇ ਨਾਲ, ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਕਿਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਪਾਣੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਪਰ ਉਹ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ-

ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਤਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ਪੰਨਾ - 267

ਜਿਹੜੇ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ - ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਰਾਜ, ਮਾਲ, ਰੂਪ, ਜਾਤ, ਜੋਬਨ ਪੰਜੇ ਠੱਗ; ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਬਖੀਲੀ, ਝੂਠ, ਛਲ, ਕਪਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! -

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ ਪੰਨਾ - 386

ਨਾ ਰੱਖ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੈਰ, ਤੈਨੂੰ ਫੇਰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ 14 ਖਰਬ 26 ਅਰਬ ਸੈਲ ਨੇ। ਇਕ ਬੁਰੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਸੈਲ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਚੰਗੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ -

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ॥
ਪੰਨਾ - 135

ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਰੋਗ ਵਿਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥ ਪੰਨਾ - 1256

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕਦੇ ਕੁਛ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਕੁਛ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਲਟ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਵਾਂਗਣ ਘੁੰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਘੁੰਮਣਾ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਰਚਨਹਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਰਮ ਹੈ, ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ-

ਧਾਰਨਾ - ਰਾਚੇ ਮਾਇਆ ਸੰਗ ਓ,
ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ - 2
ਵਸਦੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ।
ਰਾਚੇ ਮਾਇਆ ਸੰਗ ਓ,..........।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਨ! ਜੋ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਕ ਦਿਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਉਪਾਰਨ ਕਰੋ, ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ ਤੇ ਫੇਰ ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤ ਉਪਾਰਨ ਕਰੋ। ਮਹਾਰਾਜ! ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ-ਘਚੌਲਾ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਕਿੰਨਾ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬੰਦੇ ਦੇਖੇ ਨੇ, ਉਮਰਾਂ ਹੀ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ - ਵਰਤ ਰਖਦਿਆਂ ਦੀਆਂ, ਉਮਰਾਂ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ। ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਓਵੇਂ ਹੀ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਓਵੇਂ ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਅੰਦਰ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਮਿੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ - ਸਾਡੇ 'ਚ, ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੈਈ ਨਾ।

ਪੰਚ ਬਿਕਾਰ ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੇ ਰਾਚੇ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ॥
ਪੰਨਾ - 297

ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ, illusion (ਭਰਮ) ਵਿਚ, ignorance, (ਅਗਿਆਨਤਾ), ego (ਹਉਮੈ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਨੇ - ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ; ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਨੇ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ - ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਪੰਜ ਅਭਿਮਾਨ ਨੇ - ਰਾਜ, ਮਾਲ, ਰੂਪ, ਜਾਤਿ, ਜੋਬਨ; ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ - ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ, ਆਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਵੈਰ-ਭਾਵ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ? ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਟਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿ।

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲਾ.........॥ ਪੰਨਾ - 297

ਸਾਧੂ ਮਿਲ ਜਾਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਰਗਾ। ਹਰੇਕ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸੰਤ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਿਹਾ ਕਰੋ। ਸਿੱਖ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ। ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਕਿ ਹੈਗੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੀ - ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਸ ਗ੍ਰਾਸ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੇ ਸੰਤ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਫੇਰ ਨਿਰਮਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

.........ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ॥ ਪੰਨਾ – 297

ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦੈ ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੈ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨਹ ਜਾਪੈ ਨਹ ਬੂਝੀਐ ਨਹ ਕਛੁ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਸੁਆਦ ਮੋਹ ਰਸ ਬੇਧਿਓ ਅਗਿਆਨਿ ਰਚਿਓ ਸੰਸਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 297

ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਹ ਬੁੱਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ – ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਰਿਵਾਜ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, routine ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਪੁਛੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ? ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋ ਪਾਠ ਕਰਦਾਂ। ਕੀ ਤੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ? ਅਸਟਪਦੀ ਪੜ੍ਹਦੈਂ ਰੋਜ਼ ਨਿੰਦਿਆ ਦੀ ? ਈਰਖਾ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਤੂੰ ? ਲੋਭ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਬੇਇਮਾਨੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ, ਠੱਗੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ, ਮਿਲਾਵਟ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ? ਉਹ ਤਾਂ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ।

ਪੜਿਐ ਨਾਹੀ ਭੇਦੁ ਬੁਝਿਐ ਪਾਵਣਾ॥ ਪੰਨਾ – 148

ਇਹ ਤਾਂ ਬੁੱਝਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ ਗੱਲ, ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੋ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ – *'ਪੜ੍ਹਨਾ ਗੁਣਨਾ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ਹੈ.....'* ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੀ ਹੈ –

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ॥
ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ॥
ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ॥
ਪੰਨਾ – 641

ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੈਨੂੰ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ? ਸੁਆਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਸੰਸਾਰ, ਅਗਿਆਨ ਨਾਲ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ, ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹਨ, ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਨ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ –

ਫਰੀਦਾ ਕਿਥੈ ਤੈਡੇ ਮਾਪਿਆ ਜਿਨੀ ਤੂ ਜਣਿਓਹਿ॥
ਤੈ ਪਾਸਹੁ ਓਇ ਲਦਿ ਗਏ ਤੂੰ ਅਜੈ ਨ ਪਤੀਣੋਹਿ॥
ਪੰਨਾ – 1381

ਜੇ ਉਹ ਮਾਂ ਬਾਪ ਸੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ? ਉਹ ਛਿਨਭੰਗਰ ਸੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ, ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ; ਨਾ ਮੁੜ ਕੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਨੂੰ, ਨਾ ਅਰਬ ਸਾਲ ਨੂੰ, ਨਾ ਖਰਬ ਸਾਲ ਨੂੰ। ਮੇਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਰਚਣਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਝੂਠੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਚਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਰਚਨਹਾਰੁ ਨਹ ਸਿਮਰਿਓ ਮਨਿ ਨ ਬੀਚਾਰਿ ਬਿਬੇਕ॥
ਪੰਨਾ – 297

ਜਿਹੜਾ ਰਚਨਹਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਭਗਵਾਨ ਸੰਗਿ ਮਾਇਆ ਲਿਪਤ ਨ ਰੰਚ॥
ਪੰਨਾ – 297

ਨਾ ਭਾਉ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਬਿਰਲੇ ਪਾਈਅਹਿ ਜੋ ਨ ਰਚਹਿ ਪਰਪੰਚ॥
ਪੰਨਾ – 297

ਕਹਿੰਦੇ ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੇ ਗਿਣਨ ਵਾਲੇ, ਲੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ? ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਦਸ ਲੱਖ 'ਚੋਂ ਇਕ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਦਸ ਲੱਖ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਤਾਂ ਆਬਾਦੀ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੇਗਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ 50 ਲੱਖ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੰਦਾ ਹੋਏਗਾ ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, "ਨਹੀਂ।" ਮਹਾਰਾਜ ! ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਵੀ ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, "ਹੈਗਾ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਪਰ ਵਿਰਲੇ ਨੇ।"

ਹੈਨਿ ਵਿਰਲੇ ਨਾਹੀ ਘਣੇ ਫੈਲ ਫਕੜੁ ਸੰਸਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 1411
ਕੋਟਨ ਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋਊ ਨਾਰਾਇਣੁ ਜਿਹ ਚੀਤਿ॥
ਪੰਨਾ – 1427

ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੱਧਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਥੱਲ-ਪੁਥੱਲ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਭੇਖ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾਉਣਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਭੇਖ ਧਾਰ ਲਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਨੇ ? ਹਠਧਰਮੀ ਨਾ ਕਰੋ – ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। ਨਾ ਦੇਖੋ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਐ, ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਐਂ ਲਿਖਿਐ। ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਤਾਂ –

ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 61

ਗੁਰੂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਭੁੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਤਾਲੀਮ ਹੈ, ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਇਹ 1430 ਪੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਇਓ, ਮਨ ਦੀ ਮਤ ਨਾ ਕਰਿਓ, ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿਸੇ

ਦਾ ਨਾ ਮੰਨਿਓ। ਸੋ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੰਨੋਂਗੇ ਤਾਂ ਬਚ ਜਾਓਂਗੇ।

ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪਰਪੰਚ ਦੇ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰਾਜਨ! ਇਹ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਓ –

ਧਾਰਨਾ – ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ,
ਕਰ ਲੈ ਪਛਾਣ ਓ ਮਨਾ – 2
ਕਰ ਲੈ ਪਛਾਣ ਓ ਮਨਾ – 2
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ – 2

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਰਾਜਨ! ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਕਿ ਅੰਦਰ ਭੀ ਬਾਹਰ ਭੀ ਜਿਧਰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਹੈ, ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਹੀ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ।

ਆਠ ਪਹਰ ਮਨਿ ਹਰਿ ਜਪੈ ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਣੁ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਦਾ ਸੰਗਿ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ਪਛਾਣੁ॥
ਪੰਨਾ – 298

ਪਛਾਣ ਕਰ ਲੈ ਤੂੰ ਇਸ ਦੀ। ਅਸੀਂ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਦਿਸਦੈ।

ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਦ ਮੈਂ ਐਸਾ ਬਚਨ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਉਤੇ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਧਰ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਜਿਹੇ ਵੱਜਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਦਰਖਤ ਦਰਖਤ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਦ ਫੇਰ ਕੀਰਤਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਿਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਦਰਖਤ ਦਰਖਤ ਦਿਸਦੇ ਨੇ, ਜਾਨਵਰ ਜਾਨਵਰ ਦਿਸਦੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਿਸ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਹਰ ਵਕਤ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਨੇ ਅੰਦਰ। ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਦਿਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇ।

ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥
ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ ਪੰਨਾ – 922

ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਖ ਲੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਨਾਲ ਦਿਸ ਪਿਆ –

ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ॥
ਪੰਨਾ – 954
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ॥
ਪੰਨਾ – 947

ਫੇਰ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਪਰ ਇਹ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਨ! ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਪਛਾਣਦੇ ਨੇ ਉਹ ਸਫਲ ਨੇ। ਸੋ ਬਾਕੀ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਨੌਂ ਦੁਆਰੇ ਅਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਅਸੀਂ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਨਉਮੀ ਦਾ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਅੱਠਿਓਂ ਦਾ, ਤੀਜ ਦਾ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਕੱਲੀ ਇਕੱਲੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ।

ਹੁਣ ਨਉਮੀ ਦਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨੌਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਛਿਦਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਲੈਨੇ ਓਂ?"

ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਨਾ, ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਚਦੇ, ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ ਪੰਨਾ – 274

ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ।

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ॥ ਪੰਨਾ – 274

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਠਾਕ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ, ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਇਉਂ ਠਾਕ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ।

ਨਉਮੀ ਨਵੇ ਛਿਦ੍ਰ ਅਪਵੀਤ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਹਿ ਕਰਤ ਬਿਪਰੀਤਿ॥ ਪੰਨਾ – 298

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਨੂੰ ਤਕਦੈ ਤੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੈ –

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨਹੀ ਹਰਿ ਜਸੁ ਬਿੰਦ॥ ਪੰਨਾ – 298

ਜਿਹੜੇ ਕੰਨ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਚ ਪਿਚ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ ਸੁਣਦੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਕੰਨ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨੇ।

ਹਿਰਹਿ ਪਰ ਦਰਬੁ ਉਦਰ ਕੈ ਤਾਈ॥ ਪੰਨਾ – 298

ਬੇਗਾਨੀ ਅਮਾਨਤ, ਬੇਗਾਨਾ ਪੈਸਾ, ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ, ਠੱਗੀਆਂ, ਮਿਲਾਵਟਾਂ, ਧੋਖੇ, ਝੂਠ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਖਿਚਣਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਪੇਟ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖਿਚਦਾ ਹੈ।

ਅਗਨਿ ਨ ਨਿਵਰੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨ ਬੁਝਾਈ॥ ਪੰਨਾ – 298

ਕੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝ ਜਾਏਗੀ?

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ॥
ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ॥
ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ॥ ਪੰਨਾ – 213

ਕਹਿੰਦੇ ਲੱਖ ਚਾਹੀਦੈ, ਹਜ਼ਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਲੱਖ ਚਾਹੀਦੈ। ਲੱਖ ਆ ਗਿਆ ਫੇਰ ਕਹੇਗਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਦੈ, ਦਸ ਲੱਖ ਚਾਹੀਦੈ। ਪਾਪ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਲੱਖ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ–

ਪਾਪਾ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ॥

ਪੰਨਾ – 417

ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਮਰਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਨਾਲ ਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਫੇਰ ਜਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਨੇ, ਉਹ ਨਾਲ ਲੱਦੀਂ ਫਿਰਦੈ।

ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ।।

ਪੰਨਾ – 471

ਪਾਪ ਲੱਦੀਂ ਜਾਂਦੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੀ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਈ! ਚੋਰੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਰ ਬਨਾਉਣੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ। ਜੇ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਚਣੇ ਬਣਾ ਕੇ ਖਲਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਜਲ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ –

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥ ***ਪੰਨਾ – 1245***

ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਗਨਿ ਨ ਨਿਵਰੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨ ਬੁਝਾਈ॥ ਪੰਨਾ – 298

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਬੁਝਿਆ ਕਰਦੀ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਨਾਮ ਧੁਨ' ਜਾਗ ਪਈ, ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜਾ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਜਿਹਦਾ ਖਿੜ ਗਿਆ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਲਿਵ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਹਰਿ ਬਿਨ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ॥
ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੂਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ।।

ਪੰਨਾ – 14

ਨਾਮ ਵਿਸਰਦੇ ਸਾਰ ਜਿਹੜਾ ਅੰਦਰ ਕੌਲ ਫੁੱਲ (ਕਮਲ) ਹੈ, ਉਹ ਜਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਓ, ਦੇਖ ਲਓ ਪੈਸੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ? ਸੁਖ ਹੈ? ਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, Frustration (ਘਬਰਾਹਟ) ਹੈ, ਕੋਈ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਓਹੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਹੈ। ਜੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੋਵੇ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇੜਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇੜਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹਾਸਲ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਭਾਈ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੂਰੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਆਉਂਦਾ।

ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਬਿਨੁ ਏਹ ਫਲ ਲਾਗੇ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਮਰਿ ਜਮਹਿ ਅਭਾਗੇ।।

ਪੰਨਾ – 298

ਮਰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਜਮ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਅਭਾਗਿਆ, ਬੇ ਭਾਗ ਬੰਦਿਆ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣ ਲੈ; ਲੇਕਿਨ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਭਾਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ,
ਦਿਤੀਆਂ ਬਾਂਗਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਜਾਗਦੇ – 2
ਬਾਂਗਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਜਾਗਣ ਦਿਤੀਆਂ
ਬਾਂਗਾਂ ਤੋਂ ਨ ਜਾਗਦੇ –
ਭਾਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ,..............।

ਫਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ॥
ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਞਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ॥

ਪੰਨਾ – 1378

ਚਾਰੇ ਵੇਦ, ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਛੇ ਸਾਸ਼ਤਰ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਅੰਜੀਲ ਜੰਬੂਰ, ਬਾਈਬਲ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਾਹਾਰਾਜ, ਸਾਰੇ ਅਮਰ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਬੀਤ ਰਾਗ ਪੁਰਸ਼, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

'ਚਲਦਾ'

L L L L L L L

(ਪੰਨਾ 52 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਦੁਰਗੰਧ ਕਿਵੇਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ਬੂ ਕੰਨਾਂ ਪਿਛੇ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਹਵਾ ਦੀ ਹਿਲਜੁਲ ਨਾਲ, ਹਵਾ ਦੇ ਲੰਘਣ ਨਾਲ, ਹਵਾ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਆਸ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ– ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰਸਪਰ ਸਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਨੱਕ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਹਵਾ ਨੂੰ ਸੋਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਤਾਕਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨੱਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

L L L L L L L

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ

ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ।

ਪੰਜਾਬੀ

1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 50/-
2. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 50/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 155/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 30/-
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 60/-
6. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਤੀਜਾ	ਭੇਟਾ 80/-
7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 25/-
8. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 55/-
9. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	ਭੇਟਾ 40/-
10. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/-
11. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 60/-
12. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/-
13. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	ਭੇਟਾ 15/-
14. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	ਭੇਟਾ 10/-
15. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	ਭੇਟਾ 10/-

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਟਾਲ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਅਤੇ 'ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ' ਤੋਂ ਨਕਦ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ M.O./ Bank Draft ਭੇਜ ਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈਣ ਲਈ 25/- ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੈਟ ਲੈਣ ਲਈ 50/- ਰੁ: ਡਾਕ ਖਰਚ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

-: ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : -

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
(ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਰਾਂਚ)
ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ 1782, ਫੇਜ਼ 3ਬੀ2,
ਐਸ. ਏ. ਐਸ ਨਗਰ,
ਮੋਹਾਲੀ - 160055 (ਪੰਜਾਬ)
(ਟੈਲੀਫੋਨ) : (0172) 220972, ਫੈਕਸ - 677697

ਹਿੰਦੀ

1. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 35/-
2. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 235/-
3. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 35/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 65/-
5. ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥	ਭੇਟਾ 45/-
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 30/-
7. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 70/-
8. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	ਭੇਟਾ 15/-
9. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/-
10. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	ਭੇਟਾ 10/-
11. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	ਭੇਟਾ 10/-
12. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 70/-
13. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/-
14. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 60/-

English

1. BAISAKHI	Rs. 5/-
2. HOW REND THE VEIL OF UNTRUTH	Rs. 70/- US$ 10
3. DISCOURSES ON THE BEYOND (Part I)	Rs 50/- US$ 5
4. DISCOURSES ON THE BEYOND (Part II)	Rs. 50/- US$ 5 £ 3
5. THE WAY TO THE IMPERCEPTIBLE	RS. 80/- US$ 10
6. The Lights Immortal	Rs. 20/- US$ 2 £ 1
7. Transcendental Bliss	Rs. 70/- US$ 10 £ 5
8. The Dawn of Khalsa Ideals	RS. 10/- US$ 2 £ 1
9. How to know Thy Real Self (Part I)	RS. 70/- US$ 10

Book of Wisdom
ਵਿਵੇਕ ਬੋਧ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ – ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ – ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਜਨਮ ਤੇ ਮਰਨ ਦੇ ਦੋ ਸਿਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਟੁਕੜਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਿਰਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਛੁਪੀ ਪਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਨਮ ਤੇ ਮਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਜੀਵਨ ਇਕ ਬਰਫ ਦੇ ਤੋਦੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਤੈਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਡੁੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਰਫ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਟੁਕੜਾ ਤੈਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਟੁਕੜਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਡੁੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੂ ਵਿਚ ਦਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਭਾਗ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟਾ ਭਾਗ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ, ਅਣਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਆਪਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਦਰਅਸਲ ਅਸੀਂ ਐਨੇ ਛੋਟੇ ਤੇ ਤੁਛ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣ ਲੈਣਾ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਉਸ ਦਾ ਰਹੱਸ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਣਦਿਸਦੇ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੀਵਨ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦੇ ਰਹੱਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਨਾ ਹੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਧਾਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਸਾਡੇ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਉਧਾਰ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੀਵਨ ਕਿਵੇਂ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ, ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬੇਅਰਥ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਭਾਗ ਸਾਡਾ ਸੌਣ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਭਾਗ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਭਾਗ ਖੇਡਣ ਵਿਚ, ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦਾ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਨਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਧੱਸਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਦੁਖ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਸਹੇੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਆਪ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਖ ਸੁਖ, ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ, ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦਾ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਆਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਯੋਗੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਪੱਖ ਤੇ ਜੇ ਬੇਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ, ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁੜੱਤਣ ਮਿਲੇਗੀ, ਸਾਨੂੰ ਮਾੜੇ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੀ, ਸਾਰੇ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਟੇਜ ਦੀ ਭਾਂਤੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੰਬੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਪੜਾਓ ਹੈ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇ ਉਹ ਇਕ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹੇ। ਅੱਗੇ ਖੋਜ ਕੇ ਹੀ, ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਵਧਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਉਨਤੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਔਕੜਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਉਨਤੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਨਿਯਮ ਹੈ – ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਨਾ? ਅਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਜਨਵਰੀ, 2000

ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਆ ਕੇ ਮੁਸਾਫਰਖਾਨੇ ਵਿਚ, ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ - ਨਾ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਥਾਂ ਦੀਆਂ, ਘਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਸੰਤਾਪਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਮੋਹ ਹੀ ਹੈ - ਮੋਹ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋਣਾ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਢਿੱਲ ਵਰਤਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰਿਓ! ਮੇਰੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾੜੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਵਿਚ ਗਲੇਫ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਇਕ ਸਤਿ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸਤਿ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਤਿ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਕਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਾਂਗੇ? ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਰਕ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸੂਝ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿੱਡਾ ਹੀ ਸੁਭਾਗਾ ਦਿਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪੱਕਾ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲੈਣਾ, ਆਪਣੀ ਤੁੱਛਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਧੂਰੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਿਸਾਲ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਉਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਚੱਲੀਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਾਈਏ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਰਾਹ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਠੀਕ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ



(ਇਥੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ)

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ (Life-Membership) ਲਈ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਦਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪ ਸਭ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਭੇਜਦਿਆਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਸਭ ਪਾਠਕ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਲਈ ਲਾਈਫ-ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਉ। ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਕੇਵਲ 2000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਲਈ 500 US$ ਜਾਂ 300£) ਚੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਿਰੰਤਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜੇਕਰ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਾਤਾਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਵਡਭਾਗੀ ਹਨ। ਇਸ ਪੰਨੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਛਪਿਆ ਫਾਰਮ ਭਰ ਕੇ ਅਤੇ ਚੰਦੇ ਦੀ ਰਕਮ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਮਨੀਆਰਡਰ/ਚੈਕ ਰਾਹੀਂ ਦਫਤਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਜੀ। ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ **'ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ'** ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ।

(ਫਾਰਮ ਲਈ ਪਰਤੋ ਜੀ)

ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੈ, ਸੁਸਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਸਤੀ ਛੱਡਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਛੱਡਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ, ਅਸੀਂ ਅਧੂਰੇ, ਅਪੂਰਨ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ। ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੱਚਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੈਰ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਦਮ ਪੁੱਟ ਕੇ ਟੁਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਹੈ- ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕਮੀ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਲਗ ਜਾਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਸੰਤਾਪ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਠੀਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ, ਉਸ ਦੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਏ। ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ ਸੰਜਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਵੋ, ਸਾਧਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹੋ। ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਸਾਧਕ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ - ਪਹਿਲੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਤੱਰਕ ਰਹੋ, ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲੱਗੇ ਹੀ ਰਹੋ; ਦੂਸਰਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ, ਸਮਾਂ ਠੀਕ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਬੀਤੇ; ਤੀਸਰਾ ਹਰੇਕ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ, ਹਰੇਕ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਢਾਲਨਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੇਖੋ। ਜੇ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਲਈ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣ ਸਕਣ, ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਛੇਤੀਂ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਕੇਵਲ ਬੇਅਰਥ ਜੀਵਨ ਹੀ ਜਿਉਣਗੇ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਅਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣਗੇ। ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਪਤਨੀ, ਪੁੱਤਰ, ਪਰਿਵਾਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਪੈਸਾ, ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਥ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮ ਪੱਥ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਹੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਗਿਆਨ ਕਾਰਣ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰਵੱਈਆ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਮੋਹ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਿੰਟ ਸੋਚੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਘਟਨਾ



(ਇਥੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ)

Annual/Life Membership Form - Atam Marg

ਸਾਲਾਨਾ/ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਫਾਰਮ - ਆਤਮ ਮਾਰਗ

(ਇਹ ਫਾਰਮ ਭਰ ਕੇ 'ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਖਾਨਾ : ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ 140901 ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਜੀ)

1. ਜੇ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਲਿਖੋ ਜੀ........................
2. ਨਾਮ/ Name...
3. ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ/Father's Name..
4. ਪੂਰਾ ਪਤਾ/Full address...

....

....

PINCODE.......................Telephone..............

ਮੈਂ .... ਰੁਪਏ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ ਨੰ.........................ਮਿਤੀ.............................ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ **ਸਾਲਾਨਾ/ਲਾਈਫ** ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਦਰ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ।

ਦਸਤਖਤ.................................

ਨਾਮ.................................

ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਿੰਨੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਦੁਖ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ, ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੁਖ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਹੈ।

ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਵਿਵੇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਐਨੀ ਸੋਝੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਠੀਕ ਮਾਰਗ ਚੁਣ ਲਵੇ, ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਐਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਾਡੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਉਨਤੀ ਲਈ ਹੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਦੋਂ ਤਕ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ। ਲੋੜ ਹੈ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਅਤੇ ਬਦਲਣ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਦਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਲਈ ਹੀ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਦੁਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ, ਗਿਆਨ ਨਾਲ, ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਠੀਕ ਪੂਰੇ ਤਰੀਕੇ ਜਾਨਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਕੁਝ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ - ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਕਰਮ ਕਰਨਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਪੱਖੀ ਮਾਰਗ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਲਈ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸਮਚਿੱਤਤਾ ਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਪਤ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਈਸ਼ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਕਥਨ ਹੈ - 'ਤੇਨਾ ਤਕਤੇਨਾ ਭੁੰਜਿਤਾ' ਭਾਵ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਦਿਓ, ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਜੈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਦਿਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਨੰਦ ਨਿਰਲਿਪਤ ਰਹਿ ਕੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਰਥ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਨੰਦਮਈ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਧਕ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰ ਪਵੋ, ਸਾਧਨ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਹੀ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੇਵਲ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀਦਾਰ ਹੀ ਬਣੇਗਾ। ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਕੇਵਲ ਯੋਗੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਯੋਗੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲਈ ਯੋਗੀ ਹੀ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣਾ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ, ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਭਾਵ ਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨਿਰਲਿਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਪਰ ਹਨ, ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਦੂਸਰਾ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਕ ਭੋਗੀ ਜਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਯੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਯੋਗੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਜੈਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਵਿਜੇਈ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗਦਿਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭੋਗੀ ਆਪਣੇ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭੋਗੀ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਆਪ ਹੀ ਭੋਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਕੇਵਲ ਭੋਗ ਭੋਗਣੇ ਹੀ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਯੋਗੀ ਹਰੇਕ ਭੋਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾ ਉਚੀ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੌੜੀ-ਦਰ-ਪੌੜੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਯੋਗੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਰੰਗਤ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਵਰਗ ਇਥੇ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਵਿਜੇਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਭੋਗੀ, ਭੋਗ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਹੀ ਭੋਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰੀਏ ਤੇ ਸਤਿ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀਏ। ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨਾ ਰਹੇ, ਆਓ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲੀਏ -

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥
ਪੰਨਾ - 1349

ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ,
ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕੋਊ ਜਤੀਅਨੁ ਮਾਨਬੋ॥
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫੀ
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ॥
ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

L L L L L L

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਲਾਈਫ-ਮੈਂਬਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ

(ਤੀਜੀ ਕਿਸ਼ਤ)

ML. 253- **DARSHAN SINGH**
H.NO. 441, PHASE-1, MOHALI

ML. 254- **MOHINDER SINGH**
H.NO. 621, SEC-4, PANCHKULA

ML. 255- **GURCHARAN SINGH**
KHERI GURNA, DISTT. PATIALA

ML. 256- **MOHINDER SINGH**
SANGRUR (PB.)

ML. 257-**GURSHARAN SINGH**
VILL. RODMAJRA, ROPAR

ML. 258- **MALKEET SINGH**
NEW MUMBAI

ML.259-**INDERJIT KAUR TEACHER**
VILL. DUDALA DISTT. NAWAN SHAHR

ML. 260- **GURDEEP SINGH SANDHU**
PATIARIAN,DISTT. HOSHIARPUR

ML. 261- **SARDHA SINGH**
AMRITSAR (PB.)

ML. 262- **PRITAM SINGH**
VPO. KAJHERI, CHD.

ML. 263- **GURMINDER SINGH**
VPO. KAJHERI, CHD.

ML. 264-**SUKHBIR SINGH**
VPO. HANSALI, FATEHGARH SAHIB

ML. 265- **GURDWARA SAHIB**
VPO. MATHERI GHEKHAN
DISTT. AMBALA

ML. 266- **SUCHA SINGH**
VPO. BHUNERHERI, PATIALA

ML. 267- **AMRIK SINGH**
RAJPURA, DISTT. PATIALA

ML. 268-**DHARAMPAL SINGH**
RAJPURA, DISTT. PATIALA

ML. 269- **YADWINDER SINGH**
VILL. BAJRA, DISTT. LUDHIANA

ML.270-**LAKHBIR SINGH**
DISTT. PATIALA (PB.)

ML. 271 **CHET SINGH**
H.NO. 246, PH-7, MOHALI

ML. 272- **RAM SINGH**
DISTT. AMRITSAR

ML. 273- **BAHADUR SINGH**
K.NO. 70, SEC 70, MOHALI

ML. 274- **GURU NANAK**
PUBLIC MODEL SCHOOL
DISTT. NAWAN SHAHR (PB.)

ML. 275- **ARJUN SINGH**
BUJHAR, MUMBAI

ML. 276- **RAKESH KUMAR**
RAJPURA TOWN
DISTT. PATIALA (PB.)

ML. 277- **DAVINDERPAL SINGH**
DELHI

ML. 278 - **JASBIR SINGH MALHI**
NEW DELHI-

ML. 279-L **SATWANT SINGH**
NEW DELHI-110008

ML. 280- **PRITAM SINGH**
K.NO. 2 PHASE-1, MOHALI

ML. 281- **BALJIT SINGH JOSHI**
NEW DELHI-110064

ML.282- **SANT SINGH SARAO**
DISTT. TINSUKIA, ASSAM

ML. 283- **KULDEEP KAUR**
DISTT. SRI GANGA NAGAR

ML. 284- **PREM SINGH**
DISTT. JALANDHAR, (PB.)

ML. 285- **JASWANT SINGH**
DISTT. LAKHIMPUR KHIRI, (U.P)

ML.286- **RAJWINDER SINGH** DHINDSA
AMBALA CANTT.

ML. 287- **BALWINDER SINGH**
PAONTA SAHI

ML. 288- **MANJIT SINGH**
PAONTA SAHIB

ML. 289- **PRADHAN SINGH NARANG**
PAONTA SAHIB

ML. 290- **PAL SINGH**
K.NO 668, PHASE-10, MOHALI

ML. 291- **HARPAL SINGH**
KHAMANO, FATEGARH SAHIB

ML. 292- **COL. GURNAM SINGH**
DISTT. PATIALA

ML. 293- **KAWAL DEESH KAUR**
NEW DELHI,

ML. 294- **BALBIR SINGH**
1367/2, PH-5, MOHALI

ML. 295- **PARAMJIT KAUR**
TEH&DISTT. NAWAN SHAHR

ML. 296- **GURPREET SINGH**
VILL. KUMBHRA

ML. 297- **MANMOHAN SINGH**
H.NO. 178, PHASE-4, MOHALI

ML. 298- **MANINDER SINGH SANDHU**
NEW DELHI

ML. 299- **BALJIT SINGH GREWAL (DR.)**
414, MODEL TOWN, BATHINDA (PB.)

ML. 300- **RAJINDER SINGH**
ROPAR

ML. 301- **J.B SINGH**
AGRA (U.P)-282001

ML. 302- **JAGJIT SINGH (DR.)**
H.NO. 25, PHASE-7, MOHALI

ML. 303- **BHARPUR SINGH**
DISTT. PATIALA

ML. 304- **JASBIR SINGH SAINI**
H.NO. 1708, PH-10, MOHALI

ML. 305- **SUKHJIT LAL**
H.NO. MIG -1333/8
PHASE-11, MOHALI

ML. 306- **SURJIT KAUR**
H.NO. MIG -698
PHASE-9, MOHALI

ML. 307- **AMARPAL SINGH**
DISTT. JALANDHAR

ML. 308- **GURDEV SINGH**
DISTT. JALANDHAR

ML. 309- **AVTAR SINGH DAYA**L
ALANDHAR CANTT.

ML. 310- **AVTAR SINGH**
1589, BURAIL, CHD.

ML.311 -**RANJODH SINGH SHERGILL**
VILL. UKLANA
DISTT. HISSAR (HARY.)

ML. 312- **GURIQBAL SINGH DHALIWAL**
VILL. DABRI, PO&DISTT. KARNAL

ML.313- **HARBHAJAN SINGH YOGI (DR.)**
S.C.O 1030, SEC 22-B, CHD.

ML. 314- **GURINDER SINGH RANA**
VILL. GARHA, JALANDHAR

ML. 315- **SURINDER KAUR**
H.NO. 64, RAILWAY MANDI
HOSHIARPUR

ML. 316- **MAHINDER SINGH**
HL-209, PHASE-2, MOHALI

ML. 317- **HARCHARAN KAUR**
3149/2, SEC 44-D, CHD

ML. 318- **AMAR SINGH SARAO**
3019, SEC 19-D, CHD

ML. 319- **SURINDER SINGH**
H.NO. 213, PH-11, MOHALI

ML. 320- **BEANT SINGH**
TEH&DISTT. MOGA

ML. 321- **NARBINDER SINGH LOOMBA**
DEFENCE COLONY
NEW DELHI

ML. 322- **BHAG SINGH**
VILL. JAINTIMAJRA
DISTT. ROPAR

ML. 323- **SURINDERPAL SINGH**
132, PH-9, MOHALI

ML.324- **HARCHARAN SINGH**
KOTKAPURA
DISTT. FARIDKOT (PB.)

ML. 325- **AVTAR SINGH**
VPO. MATOUR, DISTT. ROPAR

ML.326- **JOGINDER SINGH**
VILL. HIMMATGARH
PATIALA

ML. 327- **TIRLOCHAN SINGH**
VILL. SAINIMAJRA
DISTT. ROPAR

ML. 328- **MEEHAN SINGH**
VPO. CHOUKE
DISTT. BATHINDA (PB.)

329- **BAKHTOUR SINGH**
HIG-654-B, PH-11, MOHALI

ML. 330- **DHILLON FINANCE CO.**
FARIDKOT (PB.)

ML. 331- **IQBAL SINGH**
FARIDKOT

ML. 332- **SEWA SINGH**
FARIDKOT

ML. 333- **AMARJIT SINGH CHEEMA**
FARIDKOT (PB.)

ML. 334- **BALBIR SINGH**
ROPAR

ML. 335- **PRITAM SINGH SANDHU**
SUPER MIG-747-A
PHASE-11, MOHALI

ML.336- **KULDEEP SINGH MAKKAR**
1808, SEC 34-D, CHD.

ML. 337-L **SINGH SUPPLIERS**
ZIRAKPUR

ML. 338- **M/S CAPTIAL HOME**
PIPES (P) LTD.
VILL. SEKHPUR, DISTT. ROPAR

ML. 339- **BALWINDER SINGH**
366, PHASE-4, MOHALI

ML. 340- **DARSHAN SINGH KALSI**
MOHALI

ML. 341- **BABA BALAK NATH**
MANDI GOBINDGARH
DISTT. FATEHGARH SAHIB

ML. 342- **SUKHJINDER SINGH**
VPO. SANDHUAN
DISTT. ROPAR

ML. 343- **SOHAN SINGH SARPANCH**
VPO. SANDHUAN, DISTT. ROPAR

ML. 344- **MAJOR SINGH**
VPO. SANDHUAN, DISTT. ROPAR

ML. 345- **SANT SINGH**
VPO. SANDHUAN
DISTT. ROPAR

ML. 346- **RAM SINGH & SONS**
VILL. BEHRAMPUR BET
DISTT. ROPAR

ML. 347- **RANJIT SINGH**
DISTT. ROPAR

ML. 348- **BEANT SINGH**
KHARAR

ML. 349- **HARNEK SINGH**
VILL. DATARPUR
DISTT. ROPAR

ML.350- **GURMIT SINGH**
VPO. RATANGARH
DISTT. ROPAR

ML. 351- **SIMRANJIT SINGH**
H.NO. 221, PHASE-6, MOHALI

ML. 352- **GURPAL KAUR**
SECURITY-2, SECT. CHD.

ML. 353- **GURMIT SINGH**
VILL. KISHANPURA
DISTT. ROPAR

ML. 354- **SADHU SINGH**
VPO. SINGHPURA
DISTT. ROPAR

ML. 355- **BALJINDER KAUR**
KHARAR

ML. 356- **BALJIT SINGH**
DHANAS, CHD.

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਚਨਾ

ਆਪ ਸਭ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਕੋਠੀ ਨੰ: 1782 ਫੇਸ 3ਬੀ2 ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਪੁਰਾਣੇ ਨੰ: 220972 ਤੇ 677697 ਤੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਸਬੰਧੀ ਸਾਰਾ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਫੋਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਤੇ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਕਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਚੰਦੇ ਵੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਡਰੇਸ ਤੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ-

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਪਤਾ -

ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
ਡਾਕ : ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ
ਜ਼ਿਲਾ - ਰੋਪੜ 140901
ਫੋਨ ਨੰ: Code | Local - 918 / STD - 01888 | 39218, 39517

ਕੇਵਲ ਕੋਰੀਅਰ ਅਤੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਚੰਦੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ-

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
ਕੋਠੀ ਨੰ: 781, 3ਬੀ1,
ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ, ਮੋਹਾਲੀ, 160055

ML. 357- **RANBIR SINGH SODHI**
MORINDA

ML. 358- **SUKHDEV SINGH NIJJER**
H.NO. 1139/2, GOBINDPUR TOWN
MANIMAJRA, CHD.

ML. 359- RAJINDER SINGH
VPO. KUMBRA, ROPAR

ML. 360- GURMIT SINGH
VILL. NAWAN GARAON
PO. NADA, CHD.

ML. 361- SURJIT SINGH
H.NO. 1402, SEC 44-B, CHD.

ML. 362- **SURJIT SINGH**
VPO. CHHOKRAN
DISTT. JALANDHAR
ML. 363- **DALJIT SINGH SANDHU**
VPO. SANDHWAN
DISTT. NAWAN SHAHR

ML. 364- **JAGDEV SINGH SEKHON**
VPO. SANDHWAN
DISTT. NAWAN SHAHR
ML. 365- **SANTOKH SINGH**
H.NO. 2042, SEC 44-C, CHD

ML. 366- **MUKHTIAR SINGH**
K.NO. 1521, PH-3B2, MOHALI

ML. 367-**HARCHAND SINGH**
H.NO. 2060, BADALA ROAD
KHARAR, DISTT. ROPAR

ML. 368- **GURDIAL SINGH**
VILL. CHANALON
DISTT. ROPAR

ML. 369- **MOHINDER SINGH**
VILL. BELA, DISTT. ROPAR

ML. 370- **SANDHU TRACTORS**
SAMRALA, LDH

ML. 371- **RAVNEET KAUR**
H.NO. 75, PHASE-3A
MOHALI

ML. 372- **MEWA SINGH SARPANCH**
VILL. DHARAK KALAN
DISTT. ROPAR

ML. 373- **SUKHWINDER SINGH**
VILL. BADWALA
DISTT. FATEHGARH SAHIB
ML. 374- **JOGINDER SINGH PANCH**
VPO. MULLANPUR
DISTT. ROPAR

ML. 375- **SARABJIT SINGH**
VPO. GUJJARWAL
DISTT. LUDHIANA (PB.)

ML. 376- **JASWANT KAUR**
H.NO. 687/1, SEC 41-A, CHD.

ML. 377- **SARUP SINGH**
VILL. RURKI KHAM
DISTT. ROPAR

ML. 378- **HARBHAJAN SINGH**
VPO. JANAL
DISTT. SANGRUR

ML. 379-**SANT BABA HARNAM SINGH**
ANGITHA SAHIB, VILL. JIAN
DISTT. HOSHIARPUR

ML. 380- **SANT SADHU SINGH JI**
VILL. KAHARPUR
DISTT. HOSHIARPUR

ML. 381- **BULAND IQBAL SINGH**
H.NO. 342, WARD NO. 27, CAMP
YAMUNA NAGAR (HARY.)

ML. 382- **JASBIR KAUR**
K.NO. 1735 SEC 34-D, CHD
ML. 383- **HARPAL SINGH**
VILL. BAKALA
DISTT. YAMUNA NAGAR
ML. 384- **GURMUKH SINGH**
368-A, SEC 26, CHD
ML. 385- **DIWAN SINGH**
1543, BURAIL, CHD.
ML. 386- **JOGINDER SINGH**
19, ROXY HOTEL, SHIMLA (H.P)
ML. 387- **RAJINDER KAUR**
SHIMLA
ML. 388- **GULZAR SINGH**
TEH&DISTT. NAWAN SHAHR

ML. 389- **DAVINDER KAUR**
VPO. PHARALA
TEH&DISTT. NAWAN SHAHR
ML. 390- **NACHHATAR SINGH**
VPO. PHARALA
TEH&DISTT. NAWAN SHAHR
ML. 391- **KIRPAL SINGH**
VPO. SARHAAL MANDI
DISTT. JALANDHAR (PB.)
ML. 392- **IQBAL SINGH**
1458, PHASE-3B2, MOHALI
ML. 393- **NARINDER SINGH**
HL-476, PH-9, MOHALI
ML. 394- **TRILOCHAN SINGH**
BHILAI, DISTT. DURG
ML. 395- **RANJIT SINGH**
VPO. BEEJA
DISTT. LUDHIANA
ML. 396- **BALDEV KAUR MANSHAHIA**
VILL. MANSA KHURD
DISTT. MANSA (PB.)
ML. 397- **DHARAM SINGH**
3421, SEC 38-D, CHD
ML. 398- **SANTOKH SINGH**
VPO. BADHERI, CHD.
ML. 399- **HARBHAJAN SINGH**
VILL. WAZIDPUR
DISTT. ROPAR
ML. 400- **CHANAN SINGH**
VILL. BASSI, DISTT. ROPAR
ML. 401- **RAM SINGH**
VILL. BASSI, DISTT. ROPAR
ML. 402- **SANTOKH SINGH**
VILL. SIUNK, DISTT. ROPAR
ML. 403- **JASWINDER KAUR**
VILL. SOONK, DISTT. ROPAR
ML. 404- **SURINDER SINGH**
VILL. SOONK, DISTT. ROPAR
ML. 405- **JASPAL SINGH**
KHARAR, DISTT. ROPAR
ML. 406- **MEHAR SINGH**
MORINDA, DISTT. ROPAR
ML. 407- **SURAT SINGH GREWAL**
VPO. HEDON, LUDHIANA
ML. 408- **PARSHOTAM SINGH**
VPO. BEGOWAL
DISTT. LUDHIANA
ML. 409- **DALER SINGH**
VPO. SOHANA, DISTT. ROPAR
ML. 410- **JAGJIT SINGH MAVI**
VPO. LANDRAN, DISTT. ROPAR
ML. 411- **HARMINDER SINGH**
H.NO. 206, SEC 30-A, CHD
ML. 412- **MOHINDER SINGH**
VILL. PARACHH, ROPAR
ML. 413- **HARBHAJAN SINGH**
VILL. PAINTPUR, ROPAR
ML. 414- **SUKHDEV SINGH**
VPO. PHULEWALA
TEH.&DISTT. MOGA (PB.)
ML. 415-**SANTOKH SINGH BHAMBRA**
1444, SEC-44-B, CHD.
ML. 416- **SUKHJINDER SINGH**
765, PHASE-3B1, MOHALI
ML. 417- **HARBANS SINGH**
H.NO. 2567, PH-11, MOHALI

ML. 418- **PARAMJIT SINGH**
VILL. SARANGPUR, CHD.
ML. 419- **MOHINDER SINGH**
K.NO. 3305, SEC 71, MOHALI
ML. 420- **MUKHTIAR SINGH**
K.NO. 366, PH-4, MOHALI
ML. 421-**SWARAN SINGH**
VILL. KAKRALA KHURD
DISTT. LUDHIANA
ML. 422- **DIDAR SINGH**
K.NO. 965, PH-11, MOHALI
ML. 423- **BAHAL SINGH**
VPO. BHANKARPUR
DISTT. PATIALA
ML. 424-**RAJINDER SINGH SAINI**
284, DEFENCE COLONY
JALANDHAR
ML. 425- **LAKHBIR SINGH**
KHADOOR SAHIB
DISTT. AMRITSAR (PB.)
ML. 426- **AJIT SINGH**
RAM DARBAR
IND. AREA, CHD.
ML. 427- **JASBIR SINGH**
S/O NATHA SINGH
H.NO. 457, WARD NO. 4
MUNDI KHARAR
DISTT. ROPAR

MEM.No. 428-L
MANMOHAN SINGH
GURU NANAK SHUTTERING STORE
MUNDI KHARAR
DISTT. ROPAR

MEM.No. 429-L
A.K. TRADER'S
MERCHENT & COMMISSION AGENT
SAMRALA MANDI
DISTT. LUDHIANA (PB.)

MEM.No. 430-L
MAJOR SINGH
S/O KAKA SINGH
VILL. SALLOMAJRA
PO. CHAMKAUR SAHIB
DISTT. ROPAR

MEM.No. 431-L
TARLOK SINGH RAI
H.NO. 272
SECTOR 35-A
CHANDIGARH

MEM.No. 432-L
HIMMAT SINGH
BRAR HOUSE
GURDWARA AKALI OFFICE ROAD
KHARAR
DISTT. ROPAR

MEM.No. 433-L
BALWINDER SINGH
S/O JOGINDER SINGH
VILL. MANEMAJRA
PO. CHAMKAUR SAHIB
DISTT. ROPAR

MEM.No. 434-L
SHINGARA SINGH
S/O JAGIR SINGH
VILL. MANEMAJRA
PO. CHAMKAUR SAHIB
DISTT. ROPAR

MEM.No. 435-L
GURDWARA SAHIB
VILL. TALAPUR
PO. BHAKUMAJRA
DISTT. ROPAR

MEM.No. 436-L
RANJIT SINGH TIWANA
53/A, AZAD NAGAR -A
SIRHIND ROAD
PATIALA (PB.)

MEM.No. 437-L
JAGDISH SINGH BRAR
(LT. COL, RETD.)
S/O LATE. GURBUX SINGH
36, DEFENCE COLONY
BHAI RANDHIR SINGH NAGAR
LUDHIANA (PB.)-141004

MEM.No. 438-L
TEJINDER MALHOTRA
1058
PHASE-5

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਲਾਈਫ-ਮੈਂਬਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ

(ਦੂਜੀ ਕਿਸ਼ਤ)

ML. 137- **KULWANT SINGH MATHARU**
MUMBAI

ML. 138- **SHREE WAHEGURU TRANSPORT**
MUMBAI

ML. 139- **PARMINDER KAUR PARMAR**
PHAGWARA

ML.140-L **GURMAIL KAUR KANG**
VPO. SAMRALA, LUDHIANA

ML. 141- **KEWAL SINGH RANA**
BHAROMAJARA RANUAN

ML. - 142- **ANURANJAN KAUR BATH**
SARABHA NAGAR, LUDHIANA

ML. 143 - **HARDEEP SINGH**
DISTT. AMRITSAR (PB.)

ML. - 144- **KULWINDER SINGH**
SAKRIA SHAHGARH PILIBHIT (U.P.)

ML. 145 - **AJAY KUMAR**
JALANDHAR (PB.)

ML.146- **KARAMJIT KAUR**
SATGURU-VEELA, PATIALA

ML.147- **NIRMAL SINGH**
AMRITSAR

ML. 149- **MANJIT SINGH PRINCIPAL**
ORIENTAL COLLEGE, PATIALA

ML. 150- **RAM LAL DHIMAN**
PATIALA (PB.)

ML. 151- **DAVINDER KAUR**
SHIMLA

ML. 152- **BALJIT SINGH SEMBHI**
DOABA CITY, NAWAN SHAHR

ML. 153- **KISHAN CHAND U. RAHEJA**
MUMBAI

ML. 154- JASBIR SINGH BEDI
JALANDHAR CITY

ML. 155- **TARSEM SINGH (TEACHER)**
VPO. BHARTH, GURDASPUR

ML. - 156- **SUKHMINDER SINGH**
ABOHAR ROAD, MUKTSAR

ML. 157- **GURDEV SINGH BANSAL**
MUMBAI

ML. 158- **RAJA SINGH**
JALANDHAR ROAD, HOSHIARPUR

ML. 159- **SURINDER SINGH**
VPO. BHULA RAI, KAPURTHALA

ML. 160- **DIWAN SINGH SANDHU (DR.)**
KARTARPUR, JALANDHAR

ML. 161- **K.S SACHDEVA**
KURUKSHETRA (HARY.)

ML. 162- **MANPREET SINGH**
EKAL GADDA, AMRITSAR

ML. 163- **SATNAM SINGH**
VPO. MOULI, KAPURTHALA

ML. 164- **RANJIT SINGH LIDHAR**
JALANDHAR CITY (PB.)

ML. 165- **JEET SINGH LAMBA**
H.NO. 34, SEC 28-A, CHD.

ML. 166- **H.S DHANJAL**
BARODA (GUJARAT)

ML. 167- **J.S SANDHU**
MALAD (W), MUMBAI

ML. 168- **BALJIT SINGH BAIDWAN**
KUMBRA, ROPAR

ML. 169- **HARJINDER SINGH KALER**
AMBALA CANT.

ML. 171- **DALIP SINGH**
RAJPURA, PATIALA

ML. 172- **JAGDEV SINGH BHULLAR**
FATEHGARH SAHIB

ML. 173- **SUKHPAL SINGH**
DISTT. LAKHIMPUR KHIRI

ML. 174- **BALJIT SINGH RAI**
VILL. RANIPUR, LAKHIMPUR KHIRI

ML. 175- **JARNAIL SINGH GILL**
3105, PH-7, MOHALI

ML.176- **SARWAN SINGH CHATHA**
VPO. GARHA, JALANDHAR

ML. 177- **JOGA SINGH**
THANE (MAH.)

ML. 178- **KULDEEP SINGH SURI**
CHANDNI CHOWK, DELHI

ML. 179- **DIWAN SINGH**
DISTT. UDHAM SINGH NAGAR (U.P)

ML. 180- **PRITPAL SINGH MASTER**
LUDHIANA

ML. 181- **KULDEEP SINGH**
NEW DELHI-110029

ML. 182- **TAJINDER SINGH**
RAJPURA TOWN

ML. 183- **JAGBIR SINGH**
H.NO. 1475, PH-10, MOHALI

ML. 184- **JAGJIT SINGH**
DISTT. PALAMAU (BIHAR)

ML. 185- **KARTAR SINGH (DR.)**
VPO. CHHAT, PATIALA (PB.)

ML. 186- **TARLOCHAN SINGH**
MIANPUR CHANGER, ROPAR

ML. 187- **BALJIT SINGH**
TEH.&DISTT. JALANDHAR (PB.)

ML. 188- **LONKAR SINGH**
TEH.&DISTT. HUSHIARPUR (PB.)

ML. 189- **PIARA SINGH DHANOTA**
DISTT. HOSHIARPUR (PB.)

ML. - 190- **IQBAL SINGH (DR.)**
1728, PH- 3B2, MOHALI

ML. 191- **BABA GURBUX SINGH**
DISTT. JALANDHAR (PB.)

ML. 192- **MAHANT MADANJIT SINGH JI**
JALANDHAR (PB.)

ML. 193- **DHARAM PAL SINGH**
MANIMAJARA, CHD.

ML. 194- **BHULLA SINGH PARMAR**
SAIDKHERI

ML. 195- **JAGDISH KAUR**
GURDASPUR (PB.)

ML. 196- **GOPAL SINGH**
VPO. PHOLRIWAL, JALANDHAR

ML. 197- **HARNEK SINGH**
JALANDHAR

ML. 198- **JASWANT SINGH SACHDEVA**
H.NO. 3367, 46-C, CHD.

ML. 199- **GURMEET SINGH**
H.NO. 481/A, SEC 6, CHD.

ML. 200- **BALDEV SINGH DHILLON**
DUGRI, DISTT. JALANDHAR

ML. 201- **MANOHAR SINGH**
H.NO. 355, PHASE-1, MOHALI

ML. 202- **DARSHAN SINGH**
KOTKAPURA, FARIDKOT

ML. 203- **SAHIB SINGH CHEEMA**
DALO MAJRA, FATEGARH SAHIB

ML. 204- **JAGJIT KAUR**
GOBINDPUR
DISTT. KAPURTHALA

ML. 205- **G.S. SANDHU**
K.NO. 2429, PHASE - 10, MOHALI

ML. 206- **HARCHARAN SINGH**
257, SEC-11, PANCHKULA

ML. 207- **CHARANPAL SINGH BAWA**
1094, SEC-8, CHD.

ML. 208- **GURKIRPAL SINGH BALL**
VILL. USHMANPUR
DISTT. JALANDHAR

ML. 209- **GURDWARA SRI GURU HARGOBIND JI**
VPO. PALLI, DISTT. KAPURTHALA

ML. 210- **KIRPAL SINGH**
249, PH-4, MOHALI

ML. 211- **RAVINDER KAUR**
BATHINDA

ML. 212- **SWARAN SINGH**
YAMUNA NAGAR

ML. 213- **HARMINDER SINGH**
DISTT. ROPAR (PB.)

ML. 214- **HARDEV SINGH**
BUNDI (RAJASTHAN)

ML. 215- **DAVINDER SINGH**
MOGA

ML. 216- **BHUPINDER SINGH**
3233, SEC-23D, CHD.

ML. 217- **INDERJIT SINGH SODHI**
KASHIPUR

ML. 218- **MOHAN SINGH**
AGRA (U.P)

ML. 219- **K.S. SAINI**
3075, SEC. 44D, CHD.

ML. 220- **NARINDER SINGH**
AMRITSAR (PB.)

ML. 221- **HARNEK SINGH**
VILL. RURKI KHAM, ROPAR

ML. 222- **JOGINDER SINGH**
H.NO. 413, SEC-44-A, CHD.

ML. 223- **SURJIT SINGH**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 224- **DHILLON TRADERS**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 225- **PIARA SINGH**
PLOT NO. 984, PHASE-2
INDUSTRIAL AREA, CHD.

ML. 226- **MOHAN SINGH**
DISTT. ROPAR

ML. 227- **MANGAT TRADEING CO.**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 228- **KANG BROTHER'S**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 229- **UJALA SINGH AARTI**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 230- **MADAN GOPAL AARTI**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 231- **BAHADUR SINGH**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 232- **BAHADUR SINGH**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 233- **AVTAR SINGH**
CHAMKAUR SAHIB

ML. 234- **SATPAL SINGH CHHABRA**
MUMBAI

ML. 235- **DALJIT SINGH**
SHAHJAHANPUR (U.P)

ML. 236- RAJINDER SINGH
KAPURTHALA

ML. 237-GURSHARAN SINGH
NEW DELHI

ML. 238-DEVINDER SINGH
RAJPURA, DISTT. PATIALA

ML. 243- KULJIT SINGH
BISHANPURA, DISTT. PATIALA

ML. 244- MOHAN SINGH
ZIRAKPUR

ML. 245- JAGWINDER SINGH
1235, PHASE-5, MOHALI

ML. 246- KESAR SINGH
H.NO. 1439 SEC 44-B, CHD.

ML. 247-SARDARA SINGH
MATOUR

ML. 248-HARJINDER SINGH BAMRAH
AMRITSAR (PB.)

ML. 249- DR. IQBAL
LUDHIANA (PB.)

ML. 250- SARJANT SINGH
KUMBRA, DISTT. ROPAR

ML. 251- PRITI REHAL
H.NO. 268, SEC-11, CHD.

ML. 252- **INDERJIT SINGH**
AMRITSAR (PB.)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਚਨਾ

ਆਪ ਸਭ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਕੋਠੀ ਨੰ: 1782 ਫੇਸ 3ਬੀ2 ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਪੁਰਾਣੇ ਨੰ: 220972 ਤੇ 677697 ਤੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਸਬੰਧੀ ਸਾਰਾ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਫੋਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਤੇ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਕਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਚੰਦੇ ਵੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਡਰੇਸ ਤੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ-

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਪਤਾ -

ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
ਡਾਕ : ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ
ਜ਼ਿਲਾ - ਰੋਪੜ 140901
ਫੋਨ ਨੰ: Code | Local - 918 / STD - 01888 | 39218, 39517

ਕੇਵਲ ਕੋਰੀਅਰ ਅਤੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਚੰਦੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ-

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
ਕੋਠੀ ਨੰ: 781, 3ਬੀ1,
ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ, ਮੋਹਾਲੀ, 160055

SATNAM SINGH ATWAL
2755 GUILDHALL DR.
CA-95132, SANJOSE, USA
PH : 408-263-1844

MOHINDER SINGH GILL
GILL. PETROLEUM INC.
837E GLENWOOD AVE.
TURLOCK CA - 95380 USA
FAX. 209-66822, 01-800-542-7100,
209-667-5536, 209-632-0512